Fabeln

und

Erzählungen

zur

Verbeßerung des Wizzes und Sitten

der

Ehsten,

nebst

einem Anhang

von

oeconomischen Regeln,

verfaßet

von

Friedrich Willhelm Willmann,

Prediger zu Karris.

Reval,

gedruckt mit Lindforsschen Schriften

1782.

Juttud

ja

Teggud,

kui ka

Monningad Öppetussed mis maia-
piddamisse pärrast tarwis lähtwad.

Eestima-rahwale

heaks on üllespannud,

Reedik Willem Willmann,

Öppetaia Karja-Kirriko peäle,
Saaremaale.

Tallinas

trükkitud Lindworsse kirjadega,

1782.

Ex
Bibliotheca
Regia Acad.
Georgiæ
Aug:

Vorrede.

Die Ursache, warum ich diese Fabeln drucken lasse, habe ich in meinem Avertissement schon genannt. Sie ist diese: „Manche Stunde würde der Ehste nützlich anwenden und mancher guter Grundsatz der Moral würde ihm eigen blei-

ben.„ Ich denke, auf einem solchen Grunde ließe sich gut bauen. Aber — ich kann es nicht glauben, daß viele dies nicht haben wollen, sondern im Gegentheil behaupten, der Bauer müße nicht zu klug werden. — Das kann unmöglich gegründet seyn! In dem Lande der Hottentotten denkt man so, aber nicht in Liefland, wo Licht und Geist ausgebreitet herrschen. — Ich werde doch wohl nicht wieder meinen Willen, an statt der Vorrede, eine Fabel schreiben? — Also, diejenigen, die den Bauren als ihren Nebenmenschen lieben; die da wissen, daß auch er von gleichen Stoff und zu gleichem Endzwecke geschaffen; die sich erinnern, daß diese verachtete Nation sich um uns verdient gemacht; die es für keine

Schande achten, sie als unsere Ernärer zu betrachten, die werden mit Vergnügen die Gelegenheit ergreiffen, um die guten Eigenschaften des Ehsten, die aber unter dem Schutte der Unwißenheit vergraben liegen, anzufachen. — Wo ist die Quelle der zügellosen Ausschweiffungen und des Aberglaubens dieser Nation zu suchen? — In dem Drucke, darunter sie größtentheils seufzet; in dem Mangel der Erziehung und der Mittel ihren Geist auszubilden. — Das leztere hat mich bewogen den ersten Stein zu diesem Gebäude herbeyzutragen. Wie belohnt werde ich mich halten, wenn meine verehrungswürdige Herren Amtsbrüder ebenfals das Ihrige dazu beytragen würden, und wenn man meine Absicht, nicht aber die

Schreibart, denn in derselben werden viele Fehler seyn, in Betracht ziehen mögte! — Es sind Ausdrücke in den Fabeln, die vermöge des Ehsten Denkungs- und Mundart nicht vermieden werden konnten.

Am Ende dieser Fabeln ist ein Anhang von der Bienenzucht, die in unsern Gegenden sehr nachläßig behandelt wird, zu finden. Traurige Beyspiele reden hier überlaut. — Die Bienenzucht ist die nüzlichste Beschäftigung des Landmannes, davon andre Länder die Untrüglichkeit dieses Sazzes aufs deutlichste beweisen. Und warum lassen wir diesen Zweig des Handels und der Nahrung so unbenuzt? — Ist etwa unser Clima oder unser Land

hie-

hiezu nicht ergiebig? — Hinlänglich! die vortreflichste Bienenzucht kann hier angelegt werden, wenn wir nur, besonders der Bauer, nicht auf den elenden Grundsaz bauten: „Es ist ehedem nicht gewesen und unsre Eltern haben doch gelebt.„

Ich habe es gewagt und eine kurze Anweisung geschrieben, darin ich nur das Begreiflichste und Nothwendigste berührt habe. Uebrigens ist weder Ehrgeiz noch Eigennuz die Ursache, warum ich dieses schreibe, sondern blos dieses ist meine Absicht, die nüzliche Bienenzucht in unsern gesegneten Ländern allgemeiner zu machen.

Der Unterricht, wie man bey vorfallenden Seuchen, sowohl präservative als curative verfahren müße, ist ohne Beweise, Ursache und Würkungen geschrieben, weil der Bauer, ohnerachtet alles Demonstrirens, es doch nicht einsehen würde*).

Karris den 30 Jenner 1781.

*) Die vielen eingeschlichenen Druckfehler, wird man mir nicht als Sprachfehler zu rechnen; ich habe sie wegen Entfernung nicht ändern können.

Armad sõbbrad!

Siin on teitel üks pisõkenne ramat. Selle sees laiate teie: I, Juttud. II, Üks õppetus neist messilastest ja III, Õppetus, kuida teie peate ommad ellaiad hoidma, et nemmad ei saa tõbbiseks.

Need juttud ei olle sellepärrast üllespantud, et nemmad peawad teitel üks päinis ühheks aiaweteks ollema? Ei olle nemmad ka mitte wanna naeste juttud, waid nemmad on tähhendamisse läbbi teitel ühheks kauniks Õppetusseks üllesskirjotud. Se pärrast kui teie loete, et ellaiad ja metsalissed on könnelend, siis ei pea teie mitte arwama, et se tõeste nenda on sündind. Ei! se on agga ühheks märgiks üllespantud, kuida teie ello wisid ja kombed peawad ollema, mis teie õppetusse sees leiate ollewad. — Sel assemel, et teie pühha päwal kõrtsos lähhäte

ja

ja seäl keikſuggusſed kurjad wiſid ja kombed aiate, ſel aſſemel woite teie need ſinnatſed juttud lusti pärraſt luggeda, need öppetusſed meeles piddada ja ſegit poleſ röömſad olla, et teite aeg ei olle kurjade wiſidega kullutud. Wötke ſiis need ſinnatſed heaks ja öppige neiſt, kui paljo weel waiak on, enne kui teie öigeks innimeſeks ſaate.

Need Öppetusſed neiſt meſſilasteſt kui ka neiſt weikſeſt woite teie julgeste prukida, jo minna tean, et nemmad wägga head on. Ärge ütlege mitte: Ei olle ſe enne olnud; ſe ellaia on ſeks lootud, et ta peab ſurrema; mo wannemad ei olle ſedda katſund, ja on ka elland. Kes nenda räkib, ſellel on ikka weel ſe rummal uſk ja temma ei olle öige nouakas ommas eblomaias. Prukige ſiis keik enneſele heaks ja jummalale auuks, ſiis on minno waew rohkeste ärratasſutud, mis ma ſelle ramato kirjotamisſes ollen näinud.

I. Jut.

Rukki-Nääk.

Nääk olli rukkide sees ommad poiad kaswatand. Kui nüüd emma wäljalääks sõõta otsima, ning rukki leikamisse aeg olli kätte joudnud, käskis temma poegadele tähhele panna, millal perremees piddi tullema, ning mis ta piddi räkima. Se juhtus sepärrast, kui emma ta jälle olli wälja lendnud, et perremees ommade poegadega tulli ning nenda nendega könneles: jubba aeg tulleb leikada. Home tahhan ma sepärrast talgorahwast kutsuda. Kui nüüd õhtul se nääk jälle koio tulli, tullid need noored, ja räkisid wabbisemisses suure kartusse pärrast keik ülles, mis nemmad ollid kuulnud, ja ütlesid, et perremees home koido aial tahhab hakkada ärraleikada. Aerge kartke ühtegid, ütles se wanna; kes omma lootust teiste peäle panneb, sel ei olle kasso ning õige nou. Ta jälle teist

korda tulli Perremees ommade poegadega kõnelemas: jubba rukkid hakkawad puddisema, ning talgo rahwas ep tulleb mitte, siis ma tahhan homme isse Jummala abbiga sedda tödd hakkada. Kui nüüd rääk jälle taggasi tulli, küssis ta: mis perremees rägind? Nemmad jubba julged kostsid, et perremees tahhab homme isse sedda tödd hakkada. Siis ütles emma: armad lapsed! nüüd on aeg, et lähheme ning omma pessa jättame, sest nüüd perremees ei wiwitab ennam omma aega, et tal ep olle lootust teiste peäle.

Öppetus.

Kui laud on ülleskaetud, siis kogguwad ennast kül söbbrad, agga kui abbi tödd pärrast tarwis lähheb siis ei olle ükski leida. Sepärrast ärra looda mitte teiste peäle, waid panne isse ommad käed töole, muido jääb keik teggematta, sest wanna rahwas ütleb: Kelle jalg latsutab, selle su matsutab.

II. Jut.

Rebbane ning Tone-Kurg.

Rebbane pallus Kurge ennesele woeraks. Kui se nüüd tulli, siis kattis Rebbane lauda ning naero pärrast panni temma laiad wagnad lauale

leemega

leemega. Isse lakkumas, pallus temma et kurg piddi sõma. Agga kuidas piddi siis se kurg omma pitka ninnaga leent rüpama? Kurg ilma sõmata kannatlikko süddamega kannatas sedda laitust. Teist korda kutsus jälle kurg Rebbast ennesele woeraks. Kui rebbane tulli panni se kurg suured pitkad puddelid lihhaga lauale. Kurg omma pitka ninnaga kiskus teine lihha tük teise järrele seält seest wälja, ning pallus ikka et rebbane piddi sõma, sesamma sai agga nüüd tähhele, mis se on kui üks saab ärranaertud, ning piddi tühja köhhoga ärraminnema.

Öppetus.

Aerra naera mitte teised, muido naerwad teised sind ka. Se on sepärrast parrem et sa teised auustad, siis teised auustawad sind ka.

III. Jut.

Jännes ning Kotkas.

Jännes sai kotkast kinniwoetud ning kistud. Warblane, kes emalt sedda näggi, naeris tedda kui hul ning sõimas tedda nenda: Ennä! siin on ta nähha! Emma pistab kül nissa lapse suhho, ei panne agga meelt pähhä. — Eks sa woiks mitte ärrajoosta, kus so jallad ollid? miks sa ep olled wasta hakkand, ehk ennast ärrapuuggend?

rapuggend? Nenda on se nendega, kes holetumad on. Jännes küssendamas kostis; mis ollen ma sulle teinud, et sa mind mo keige surema hädda sees ärranaerad? Oigete sel sammal silmapilkmissel tulli kul ning wottis tedda kinni ja kiskus tedda ka. Siis ütles Jännes warblase wasto: Nuud mo surm mulle kõrgemaks saab, et ma nään kuida mo häbbi must saab ärrawoetud, ja se naer sinnule rohkeste ärratassutud.

Öppetus.

Aerra römusta ennast mitte, nenda kui warblane, kui sinno liggimesse kässi ei käib hästi, sest et sa woid mitte teäda kuida liggidel sinno Oennetus sinno peäle passib. Kes teiste hädda ning waewa ülle ennast woib römustada, se peab ka rahhul ollema, kui temma ilma abbita jääb kui önnetus temma peäle kippub; sest kes teisele auko kaewab, langeb ise sisse.

IV. Jut.

Härjad ning Hunt.

Kaks härjad ollid wihhaseks saanud ja kaewasid ning puskasid ennast. Hunt näggi sedda ja piddi neid ärralahhutama. Se on hea kül ütlesid need härjad, agga sa pead meite wahhele

keskel

keskel seisma, et sa meite kaebamisſed kuuled. Jubba hunt nälpas keelt, ning mõtles et ta tahtis sedda süalluſt essitekſi mahhakiskuda ning pärraſt sedda teiſt ka. Agga ühhe hobiga lükkaſid need härjad ommad sarwed kokko ning piſtſid tedda läbbi ning läbbi.

Öppetus.

Waenlane ehk wihhamees ei pea ei ellades leppitaia ollema. Seſt temma seädab wisſiſti keik nurja. Parrem on se, et need kes teiſega wentas on, leppitawad ja piddawad waenlaſe wasto.

V. Jut.

Laukoer, Karro, Hunt ning Rebbane.

Laukoer, kes kunningas teiſte metſaliſte seas on ning se keige kangem ning tuggewam, se kutſus Karro, Hunti ning Rebbaſt enneſele woeraks, omma auko sees. Keige esſitekſe lähheb karro senna ſisſe ning teiſid jäid weel wälja. Laukoer wõttis tedda waſto ning küsſis temmalt, kas keik temma meele pärraſt on? Karro koſtis ommas rummalusſes, oh ſiin on üks pärrato rambihais! Eks ſe ep olle teitel jäbbi niſugguſe haiſawa kohta sees ellada? Siis andis laukoer temmale kõrwale et karro

mahalanges, ja ütles, kas sa nenda pead om
ma kunninga ülle naerma, ja teggi temmal
otsa. Nüüd tulli Hunt sisse, arwades ta
gem ollewad ning Rebbane jäi weel wälja sei
ma waatada; mis piddi sündima. Laukoe
wõttis tedda ausaste wasto ning küssis, kuida
se temma meele pärrast on? Hunt wõbriti ko
tis: Oh! mis kenna ning hea hais siin on! j
siin keiksugguséd roosid ning lillikesséd on? –
Siis andis laukoer temmale ka kõrwale, nin
ütles! Oh sinna sallalik! eks sa nenda pea
walletama? Se haiseb jo wägga sandis
Ning warsi kiskus ta tedda lõhki. Nüüd tul
wiimaks rebbane kummardamas laukoera jur
Laukoer wõttis tedda ka ausaste wasto ning kü
sis ka temmalt, kas keik ta meele pärrast on
rebbane jubba targem kostis: Kui se keik kun
ninga meele pärrast on siis ma pean ka selleg
rahholinne ollema. Agga mis haiso on sii
tunda? küssis laukoer. Rebbane kostis: a
mas kunningas! ärge pange mitte pahhaks,
ma se peäle woin mitte kosta, sest kui ma tänn
homiko koddunt ärratullin olli üks wägga pak
uddo, ning sest on mo ninna sulgus, et m
woin mitte haista. Siis ütles Laukoer nae
missega: Sinna moistad õigete targaste nin
ausaste kõnneleda; istu mahha ning Sõgem.

Õppe

Oppetus.

Nenda peab innimenne ka nendega, kes suremad tedda on, ümberkäima ja mitte hoolsto meelega keik ommast suust wälja lobbisema, waid järrele mötlema, kas se sünnib ka tägida. Igga mees ommaga, sant waene kottiga.

VI. Jut.

Kon.

Üks kon, kes nitis ehk heinama sees olli, nägi härja ja arwas nenda enneje jures: kui ma agga tahhaksin omma nahko ögeti wennitada, siis ma saaksin kül ni suureks kui sesamma härg. Jubba ta hakkas ennast ülles puhhuma, ning küssis teiste käest, eks ma ollen ni suur kui se härg? Teised naersid tedda ja ütlesid: kül on waiak senni kui sa ni suureks saad. Ta hakkab teist korda ennast üllespuhhuma, ning küssib jälle, kas paljo waiak on? Kül on waiak ütlesid need teised. Siis ta sai wihhaseks ning hakkas nenda ennast üllespuhhuma et ta katki löhkus.

Öppetus.

Kässi puses, täi punges. Kes nenda kui se kon tahhab suurustelda ning parrem olla kui enneje sugguseb, se saab teistele naeruks,

ning lähheb isse hukka. Sepärrast jägo igga üks nende jures kes ta enneste sugguseb on ja murretsego mitte suremad asjad mis ülle temma moistus on.

VII. Jut.

Rebbane kes Laukoera auko jures on.

Kui laukoer wannaks sai ja sudas mitte ennam püda, arwas temma sel wisil omma ello ülles piddada: Temma langes omma auko sees maha ning ütles ennast haige ollewad ja käskis keik metsalisted kokko tulla, et ta woiks uut kunningat nende ülle tösta, enne kui ta surreb ärra. Kui agga need metsalisted temma jure tullid, siis ta kiskus neid teine teise järrele surnuks. Wiimaks tulli ka Rebbane ukse ette, waatis, ei lainud agga mitte sisse. Laukoer hüdis ning ütles: mis sa waatad ning mötled sa kakspiddi, tulle sisse mind kuulma, sest minna ollen raskeste maas haige. Rebbane agga kes ikka tark on, kostis: Minna waatan et ni paljo jälgesi senna auko sisse lainud, et agga mitte üks ainus taggasi tulnud. Sepärrast ma kardan, et need jälged mind kohhutawad.

Öppetus.

Kes korra pöllend, kardab tuld. Üks moistlik Innimenne ei ussu nenda körgeste, waid

waid temma mõtleb heâsti jârrele enne kui ta middagid enneſe ette wottab. Õnnis on ſe, kes teiste õnnetusſe läbbi targemaks ſaab!

VIII. Jut.

Koer.

Üks koer, kes ühhe hea perremehhe jures häſti ſai ſõõtud, tüddis wiimaks perremehhe leiwa koored, pudro ning lihhakondid ſüa.

Leiwa peâle ta haiſtas, närris nattuke, jättis mahha ning tahtis ſelge lihha ſada. Ta lähheb omma perremehhe jureſt ärra ning otſib lihha, agga ükſki andis temmale ſedda. Nenda ta käis monningad päwad ühheſt ärra teiſe jure. Kõht olli jubba ſiſſe langend ning nenda kurtnud et keik kontid ollid nähha. Wiimaks ei woi koer ennam ennaſt aitada, ſepärraſt tulleb temma hopis kerwaſtud ning nälga pärraſt pool ſurnud omma endiſe perremehhe jure taggaſi, ning pallub, et perremees piddi ommeti temmale andma rabbad ning pihhud mis teiſtele koerdele ennam ei kolba. Hea kül, ütles perremees, ma tahhan katſuda. Siis juhhatas ta tedda kambris ning näitis temmale leiba, pudro ning lihhakondid. Jubba Koer libbas mokkad ning mõtles ennaſt õigete täide neelma. Agga perremees wottis leiba, haiſtas peâle ning ütles: Kallis leib on hallitand, ſe ei olle

so meele pärrast. Pudro katsumas ütles jälle: Se on happuks jänud ning teeb sinnule kõhhuhaigus; ning kui ta temmale neid kondid näitis, ütles temma: ma kardan et sa rikkud ommad hambad. Minne, ning otsi ennesele parremad asjad. Siis läks koer ullumisses ärra ning närris hobbose käggarad.

Öppetus.

Perred kes on rahhotumad, ning pölgwad sedda kallis Jummala ande mis nemmad omma perremehhe käest sawad, on nenda kui se sinnane koer. Kül monni, kes essitekse ei olle püma ning solaga rahhule olnud, nüüd wottaks Jummalat tennada, kui ta saaks need leiba tükkid mis ta holetumal wisil enne ärrawiskand on. Kui ni suggussid agga ennese ommaks saawad siis nemmad saawad ka tähhele, et seäl sa egga wet egga wermet, ei silma egga suhho panna.

IX. Jut.

Sipplane ning Tirts.

Sipplassed murretsewad ning koggowad keige sui läbbi ennesele toidust, et nemmad sest talwe läbbi woiwad ellada. Nenda sammoti teewad need messilassed, kes ka toidust ennesele murretsewad ja talwe pole hoidwad. Agga

Tirts

Tirts on seſuggune, kes keige ſui läbbi hüppab ning laulab ja talwe waſto ühtegid enneſele ei murretſe. Talwe aial tulli ſiis üks Tirts ſiplaſte peſſa jure, kes hopis ärrakülmand olli, ning pallus enneſele üht raſokeſt mis peäle ta woiks närrida. Sipplane ütles: ennä! Talwe hakkatus praego on ning ſinnul on leiba jubba otſas. Tirts koſtis: mul ep olle ollemaſke leiba. Miks ſa ſiis ep olled enneſele koggund leiba, ütles ſipplane. Tirts ütles: mul es olli aega. Sipplane küſſis, mis ſa ſiis teggid? — Minna laulſin ning hüppaſin, koſtis tirts. Siis ütles Sipplane: ennä! Siis woid ſa ka tärida ommaſt laulmisſeſt, nenda kui minna ommaſt higgeſt. Tirts koſtis: tühja kohhoga ei ſünni mitte laulda egga hüppada. Sipplane ütles: lobu ja lahku; minna ei woi ſind mitte aitada, ſeſt minna ei tahhan omma perſe küllaſe laenada, ja läbbi külge luud ſittada. Se peäle läks Tirts ſiit ärra meſſi puu jures ning kuleb ukſe ette. Agga uks olli kinni ning üksi tulli temmale toidusſega waſto. Ning nenda ſurri ſe Tirts nälga pärraſt.

Öppetus.

Kes nenda kui ſipplane ning meſſilane enneſele omma leiba omma palle higgi ſees murretſeb, ſe woib julge ſe peäle olla, et temmal leiba ei pudub. Agga kes laiſk ning holeto

on

on ja ei wiitsi tööd tehha, se peab kartma et temma nälgas ning paljaks saab. Seest walmis leib ei tulle isseenneseest waid peab murretsetud saama. Murretse siis suil aial et sul kewwadel olleks ollewad middagid tärida, ning nore aia sees, et sul wannussel middagid on, seest parrem on witsa-raag weistel kewwadel närrida, kui heine sülle täis süggisel.

X. Jut.

Warres.

Körbesse olli ühhel warresel wägga suur Janno. Sesuggusse hädda sees näggi temma kruusi mis poleks weega olli täitetud. Temma läks äre peäle, sai agga mitte kallal et se süggaw olli. Mis nüüd tehha on, et se Janno wägga suur on? Kas ta peab kruusi ümberlükkama? Sedda ta ep suda mitte et se raske on. Kas ta peab siis sisse puggema? Ei! ta kardab et ta uppub ärra ning saab mitte ennam wälja. Mis usk siis aitab? Kes sedda teab? Waata! warres öppetab sind sedda. Temma koggutab pissukessed kiwwid ning wiskab neid sisse senni kui wet touseb, ning temma ullatab ja omma Janno ärrakustutab.

Öppe-

Öppetus.

Nouga töödt tehhakse, ei sure wäega. Se kes nenda kui üks laisk proos igga tö jures agga ükspäinis peab su lahti ning meeleto seisab, se ep saab abbi: kes agga järrele mötleb ning hea nou peab, se saab monda korda hea abbi. Separrast öppi ning panne tähhele hästi keik omma noore ia sees, siis woid sa julge se peäle olla, et se sind keige omma ello sees öigete kassuks tulleb.

XI. Jut.

Kas, mis lesseks saanud.

Üks emmane kas olli nenda önneto, et temma keige armsam issane kas ärrasurri. Jah temma kurbdus olli selle pärrast wägga suur. Ödd ning päwad nuttis ning nougas temma selle järrele. Ta läks ommas kambris ning panni ust lukkus et ükski temma jure sai. Kül tullid teised kassid, et nemmad tahtsid temmaga kaebada, agga nemmad ei saa sisse lastud, sest tüdruk ütles ikka:

> Se emmane kas nüüd wägga nougab ja nuttab omma mehhe pärrast.

Ta jälle tullid nüüd kossilassed teine teise järge. Tüdruk läks sisse sedda öölda. Kas küssis: missug-

missugguſed nemmad on? Temma koſtis: on ka nenda nenda kahhe wahhel. Siis ütles temma: mingo nemmad pörgusse minna pean ikka weel omma endiſe pärraſt nutma. Tüdruk tulli siis wälja ja ütles:

Weel ikka emmane kas nüüd nougab, seſt temma nuttab öigete omma mehhe pärraſt.

Agga nüüd tulli üks ſuur känna naſklik iſſane kas. Tüdruk jooſeb kui tuul ſisſe, ning ütles armas emma! Siin on praego üks wägga illus naſklik iſſane kas, kas ta peab ſisſe tullema? Siis hakkas kas ſuure heälega küſſendada:

Eks ſa kuled ſinna jamp?

Wiska wälja wanna ramp!

Jubba tulleb iſſane kas tuppa, emmane lähheb ning wottab woerad waſto. Iſſane hakkab koſſima, ning emmane wottab anned jubba waſto ning pulmad ſaawad ka tehtud. Kus nüüd wanna iſſane on? Siin ta jäi!

Öppetus.

Nenda on ſe ka paljo naeſtega. Senni, kui koſſilaſſed ei olle weel tulnud, nutwad nemmad pääw päwalt öigete ärdaste. Ons agga koſſilaſſed ſeäl, jubba siis ſilmapiſſarad ſaawad ärrapühkitud ning ſilmad kuiwawad warſi.

XII. Jut.

Kaarn.

Üks kaarn, kes wägga uhke olli, tahtis ennast walgeks pesta. Temma wihtles ennast iggapääw agga must ta olli ning must ta on. Mis tehha on? Temma koggub ennesele keiksuggussed woerad sulged, kissub ommad wälja ning ehhitab ennast nendega illusaste wälja. Nüüd hakkab ta ennast ôigete kohhendama, ning teised linnud ärranaerma, sepärrast et nemmad ei olnud nenda kännad, kui temma. Teised linnud sedda nähhes, koguwad ning piddawad nou et nemmad tahtwad iggaüks ommad sulged temmalt ärrawotta. Jubba tullewad keik ühhe hobiga, iggaüks wottab omma, ning oh mis naeruks nüüd se waene kaarn jäi!

Öppetus.

Aerra kida isse ennast, lasse muud kita. Kes nenda kui kaarne woerade asjadega ennast suureks teeb, se saab ka nenda sammoti naeruks. Se on sul parrem et sa ommadega rahhul olled kui se agga puhhas on. Kui üks innime kül uhkeste ning kännaste ennast ehhitab ning temmal keiksuggussed kurjad wisid ning kombed on, siis on se ommeti ilma kassota. Sest ei illo panda paiasse, kauniſt ei panda katlasse.

XIII.

XIII. Jut.

Jännesſed.

Jänneſed ollid jubba ärratüddind mailmas ellada, ſepärraſt tullid nemmad keik kous, et nemmad omma ello piddid otſa teggema, ſeſt nemmad ütleſid teine teiſe waſto: Wennad! mis peame meie ennam ellama, ſeſt meie peame wägga paljo kannatama, et keik meite peäle kippuwad; keik meid aiawad; nink keikide eeſt peame ennaſt kartma. Innimesſed, koerad, hundid rebbaſed nink keik linnud ſöwad meite lihha, lähhame ning upputame ennaſt järweſe ärra! Nüüd hakkawad keik ärrajooſta. Seſt kohhiſemisſeſt agga kohkuſid need konnad, mis järwe ääres ollid, nenda, et nemmad keik järweſe hüppaſid. Seſt ehmataſid jälle Jänneſid et nemmad hakkaſid järrele mötlema. Nüüd ütles ſe keige wannem ning targem nende ſeas nenda: Waatke wennad! on ommeti weel lojukſed kes ennaſt meite ees kartwad ning nemmad peawad Segitpoleſt ellama. Ellagem ſiis ikka weel ning kannatagem ſedda mis Jummal meite peäle pannud. Ning ſel wiſil läks igga üks omma teed.

Öppetus.

Üks önneto Innimenne leiab ikka teiſed, kes ſuurema Önnetuſſe ſees ellawad, kui temma.

ma. Se pärrast sinna waene tallo mees! ärra waaka mitte nenda wodriti nende peale, kes suuremad ning önnelisemad sind on, waid panne ka need tähhele, kes santima pölli sees ellawad kui sinna. Saad sa sedda nähha, siis wottad sa weel peälegi Jummalat tännada, et sa woid omma leiba rahho sees süa. Sest igga omma king wautab omma jalga.

XIV. Jut.

Pödder.

Üks Pödder tulli ühhe selge hallika jure, et ta piddi omma janno ärrakustutama. Ning kui ta joomas olli, näggi temma isse ennast wee sees nenda kui ühhes peeglis. Temma panni sedda immeks ning hakkas nenda ennesega räkida: woi! Mis illusad sarwed need on! Mo pea on jo nenda kauniste ehhitud kui ühhe Pärgega. Ennä! mis auus mees minna ollen! Eks ma sel wisil pean mitte uhke ollema? Agga kahjo et mo jallad nenda pitkad ning penikessed on ja selle pärrast sandiste nähha! Annaks Jummal et mo reied peaksid paisuma ning jallad lühhemaks saama, siis olleksin ma ülleüldes känna, ning kunningas keikide metsaliste seas. Kui ta nenda rägis, hakkas mets helliſema; koeru sarw sai aetud, ning koerad isse hakkasid haaa

kuma. Jubba nüüd pödder wottab wirrinale joosta. Need ärrapölgtud jallad wiisid tedda nüüd ülle keikide wäljad. Kui ta agga metsas sai, siis hakkasid temma kidetud sarwed okste sees kinni. Senni tullid koerad liggi, wotsid tedda kinni, ning jahhimehhed teggid temmale otsa. Mis ollid nüüd need au-sarwed wäärt?

Öppetus.

Öppi Jummala anded heästi ärratunda. Ärra pölga mitte omma palle ning ommad terwed liikmid, nenda kui se pödder ommad nobedad jallad. Ärra olle ka mitte suurelinne omma känna palle ning illusatte riete pärrast nenda kui se pödder ommade sarwede peäle.

XV. Jut.

Se Pimme.

Ühhel innimesel, kes ommast näggust lahti olli, ollid sadda rublad, mis ta aidas ösel olli sallaja mahha pannud. Temma naaber, kes nenda nusutamas läks, leidis sedda rahha ja wiis sedda ärra. Se pimme innimenne läks jälle teisel ösel ümberkoudo katsumas, et ta piddi omma rahha ärrawötma, agga temma leidis tühhi koht. Olleks se nüüd üks teine innimenne olnud, siis olleks ta mitte ükspäinis se peäle

kei-

keikidele kaeband, waid temma olleks ka awwalikkul ûlles rägind omma kahjo.

Se pimme olli agga wait ja lausis mitte sanna seſt. Ta jälle teiſt korda tulli temma omma naabriga koggematta kokko, ning hakkaſid juttud aiama. Jutto tulleb juttuſt. Se Naaber keik ſuggusſed tühjad juttud aiamas, küsſis ka temmalt: Sa waene wanna mees! kuſt ſa ſaad ommeti omma peatoituſt? — Temma koſtis: Jummal olgo tännatud! mul on weel wanna warrandus kous. Sadda Rublad ollen ma paigale pannud, ning teiſed ſadda Rublad, mis ma ollen koggund, tahhan ma ka jälle nende körwa panna. Se naaber olli ahne ning himmustas teiſed ſadda Rublad ka ſaada. Temma arwas ſiis nenda: lähheb ſe pimme omma rahha otſima, ning leiab ühtegid, ſiis ta peaks jo hull ollema, et ta need teiſed ka ſenna panneks. Sepärraſt panni temma ſe terwe rahha weel ſelſammal öſel ſenna mahha, kus ta olli ſedda wotnud. Se pimme läks ſenna teiſel päwal, leidis omma rahha, tännas Jummalat, ning olli rahhul et ta omma olli leidnud. Pärraſt tulli ta jälle omma naabriga kokko, ning hakkas räkima, mis luggu ſe rahhaga olli olnud. Ja naeris ſedda warraſt. Olleks temma nüüd ſeſt paljo többiſend et temma rahha olli ärra, ſiis olleks ſe naaber mitte nenda jölle olnud, et ta ſedda rahha olleks jälle ärrapan-

nud. Nenda saab ûks pimme innimenne omma moistussega woimust ûlle se, kellel silmad peas on.

Öppetus.

Ûks tark ning tassane meel, mis heade mõttedega ühte sünnib on parrem kui palju rahha.

XVI. Jut.

Kanna.

Ühhel perremehhel olli ûks kanna, mis igga pääw munnes ûks munna kulla koorega, se lâbbi sai temma nûûd paljo rahha. Agga perremees himmustas kanna lihha järrele, ning arwas sedda kulda ollewad. Temma tappis tedda ârra. Mis ta teggi agga se lâbbi? — Temma rikkus omma õnne hopis ârra.

Öppetus.

Monningad innimessed on õnnelissed kûl, et agga nemmad ei moista sedda prukida, siis nemmad jäwad ommast õnnest lahti. Põld mis iggapääwne toidust annab, on nenda kui se kanna, mis munna kulla koorega munneb; kui se saab mitte õige wisi pârrast harritud, siis temma on rikkutud ja annab wiimaks ühtegid.

Nen-

Nenda on se luggu keikidega, kes ei wiitsi töödt tehha, waid mis nemmad koggematta weel saawad liajomisse ning prassimisse läbbi kullatawad ärra, ja sel wisil waeseks jäwad.

XVII. Jut.

Hunt ning Tal.

Hunt ning tal tullid ühhe jöggi jure, et nemmad piddid jooma. Hunt olli oia üllewel ning tal oia alla pole. Kui hunt tedda nähha ärkas, hakkas ta warsi keelt nälpama ning hambadega kirristama. Et tal piddi känid ning wänid ollema hakkas temma küssendama: Miks sa mo joma aega seggaseks teed, et ma woin mitte jua? — Tal werrisemisses kostis: kuidas se woib olla? sest minna ollen oia alla ja sinna olled üllewel. Se läks mitte korda, siis piddi hunt sedda teisite käänma, temma ütles sepärrast: Miks sa olled mind mullo söimand? arwad sa, et se sulle peab nenda heaks jäma? Se waene tal kostis: Kuidas ollen minna woinud sind mullo soimada, et ma üks se aastane tal ollen? Siis ütles se häbbematta hunt wihhaga: jo se so issa on olnud, kes mind on söimand. Ilmasüta tal kostis: Sedda minna ep tean, eks minna siis omma issa ees pean

kostma? Hunt ütles jälle: Ärra rägi mitte paljo, sest sa pead teädma, et ma ollen sind tänna ennesele kipseks ärrawallitsend. Seddamaid wottis ta tedda kinni ning söi tedda ärra.

Öppetus.

Üks kadde ning sowimatta innimenne on omma liggimesse wasto, nenda kui se hunt talle wasto, kes walletlemisega teiste kahjo otsib. Saab temma wallega ühtegid tehha, siis ta wäggise kahjo teeb, issearranis se kellel woimus on. Se on agga se mailma wiis, kes auus tahhab olla ning woimata on, se peab paljo kannatama, sest kui hunt tahhab, siis on se tal ikka sü allune. Kel wäggisel woimus, kel kukkur sel kohhus.

XVIII. Jut.

Koer lihha tükkiga.

Koer, kes lihha tükkiga ülle maddemette läks, näggi ennast wee sees omma lihhaga ollewad. Temma mötles teine koer ning se lühha tük, mis wee sees olli, suurem ollewad, maikutas siis selle järrele ning laskis omma lahti. Se lihha kukkus wee sisse ning temma jäi isse ilma.

Öppe-

Öppetus.

Sellega peab innimenne rahholinne ollema mis Jummal on annud. Kes wägga paljo tahhab saada, se saab wiimaks ühtegid ehk kes paljo püab, se wähhema saab, nenda et kes weringit ei hoia, se ep sa ellades taalrit kokko. Sepärrast on se ikka parrem mis käes on, kui agga se, mis essitekse peab saama. Monni tallopoeg jooseb omma härra juurest ärra, ning jättab ellomaia, naest ning lapsed selle pärrast järrele, et ta arwab parremad jälle saawad. Saab ta agga woera maale tähhele et ilma töötа ep antakse ühtegid, siis kahhetseb temma kül, et temma nenda kui se koer sedda mahhajätnud mis käes olli, ning on warjo püüdnud. Sest se on kül teáda, et walmis roog ei tulle isseenneseſt.

XIX. Jut.

Konnad.

Konnad haukusid ning karjusid keigest wäest, et se wee Jummal peaks nendele ommeti üht kunningat andma, kes nende ülle woiks kohhutmoistada. Se wee jummal naeris ning wiskas üks suur pak senna wee sisse. Sest kohhisemisseſt kohkusid need konnad wägga ärra,

ra, ning puggesid mudda sisse ja ollid wait senni kui se pak wee peale uius. Kui se pak agga ääres tulli ning wagga olli, siis tõstsid nemmad ommad pead ülles ning piddid waatma, mis nende uus kunningas teggi. Kunningas maggab. Jubba tullewad monningad liggidel. Temma maggab ikka weel. Ükõige julge läks ta jure. Temma maggab weel ning magaab ka iggawesseks aiaks ütles se ninnakas. Nüüd tullid keik kous, ning naersid omma kunningat, ja teggid keikssugguseid immed temmaga Ta jälle teist korda hakkasid haukuma ning wee Jummalat palluma, et ta peaks nendele kohtomoistiat andma, kes agga peab mitte ikka maggama. Hea kül! ütles wee jummal, kui teie sedda, kes tassane ning helde olli, põlgate ärra, siis tahhan ma teitele teist anda, kes teite ülle õige kangeste wottab wallitseda. Siis läkkitas wee jummal nendele Tonekurg kunningaks, kes neid teine teise järele hakkas ärraneelma. Kül konnad puggewad ennast ärra, kül nemmad jookswad, agga ühtegid ei tahha aitada. Oh! mis tassased nemmad praego on! arrone tõstab monni omma pea ülles ning kahhetseb omma rummalust, et ta ep olle omma endise kunningaga rahholinne olnud.

Öppetus.

Eks ep olle paljo tallopoiad, kes nenda kui need konnad, omma herraga ei olle rahholisſed? Tulleb agga üks teine, kes öige kange on ning moiſtab nahko ärrarokida, ſiis nende näppud ei ſeiswad peaſt ärra ja nemmad on öiete wait.

XX. Jut.

Huntid ning Lambad.

Lambad ollid koerdega ühte ſeäduſt teinud, et nemmad tahtſid ikka ühtlaſe huntide waſto ſöddidä. Sepärraſt ſaid nemmad ka nende üllе ikka woimuſt. Kui huntid ſedda näggid, piddid nemmad rahho lambadega teggema, ja ſepärraſt tulli üks kes ſe leppitaia piddi ollema. Lambad öiete römſad teggid ka rahho nendega. Huntid wanduſid ſe peäle, et nemmad tahtwad eespiddi koggone mitte ennam lambadele pahhanduſt tehha, kui need lambad peakſid agga koerad ärrakeelma, et nemmad huntid ei kiſſu ennam. Huntid andſid ommad noored pantiks ja wiiſid need talled enneſe jures jälle pantiks. Kui ſe rahho ſel wiſil olli tehtud ſaid need koerad ärraaetud. Nüüd need huntid töid ommad poiad lambade jure ning need lam-

bad andsid jälle ommad talled nende holeks. Jubba nüüd hakkasid lambad kakspiddi käima. Mis luggu olli agga nendega? — Mis muud; Wannad said teine teise järge mahhakistud ning need talled piddid noordele huntidele roaks ollema, sepärrast läksid nemmad keik hukka, et koerad es ollid, kes neid piddid hoidma.

Öppetus.

Kes ommad wannemad ning öppetajad mahhajätwad need lähtwad hukka. Nenda on se ka nendega koggodusses, kes öige usk ning omma öppetaja maenitsussed ei wötwad wasto, waid ebba-ning umbusko sees ellawad. Ärra arwa koera karwast, waid hambast.

XXI. Jut.

Lits.

Üks koer, kes omma pissuke maia sees ellas murretses ennesele ölled, et ta woiks pehmeste maggada. Selle jure tulli üks lits, mis tine olli, ja pallus tedda allandlikkul wisil, nenda: heida armo mo peäle ning lasse mind ürrikesseks aiaks so maia sisse, let ma woin seäl mahha sada. Se koer kes wägga helde olli, andis temmale ruumi senni, kui ta mahha sai. Pärrast sedda tulli ta temma jure, ning tahtis omma

ma maia jälle saada. Se koera emma pallus tedda jälle armsaste ning ütles: sa nääd jo, et mo lapsokesséd pissukesséd on, kui ma neid wäljawiin, siis nemmad külmawad ärra; olle ni hea ja ota ni kaua, kui nemmad nattuke suuremaks saawad. Koer läks ärra. Kui nüüd need koerakesséd ollid hästi kaswand, tulli se wanna koer teist korda omma maia taggasi saada. Siis wanna lits tahtis mitte ruumi anda, ja ütles: aia mind wälja, muido ma ep lähhen mitte. Kui sul lust on, siis hakka peäl; saaksime nähha, kes woimust saab? jubba noored koerad irwitasid ommade hambadega. Sel wisil piddi se koer, omma hea süddame pärrast keige talwe läbbi oues maggama, ning külmama.

Öppetus.

Ühhe woerale lubba enda ommas maias wallitseda, se ep olle tarkus. Sest kui sinna annad temmale heast süddamest sörme laius ruumi, siis ta tahhab kämli laiust saada. Sest wanna rahwas ütleb nenda: anna sinna lubba kurratil kirrikus minna, siis ta tahhab ka räästoli peäle minna.

XXII. Jut.

Kaarn ning Rebbane.

Rebbane näggi, et kaarn olli juustu-tük ärra warrastand ja nokkis selle jure ühhe tamme otsa peäle. Temma nälpas keelt ning tulli ta jure ning ütles libbe keelega: Oh mis kenna lind sinna olled! Ennä! kuida so sullud hülgawad paike wasto! — Hea meelega tahhaksin minna ka so laulmist kuulda, siis ma woiksin ennast suurustelda, et ma ollen middagid arrolist näinud ning kuulnud; kes teab, kui sul illus laulminne on, ehk sind töstetakse lindude kunningaks? kaarn, kes se kitusse jures olli uhkeks sanud, töstis omma kolle heält, ning hüüdis: kra! kra, kra! Jubba juust kukkus mahha, ning rebbane wõttis sedda ärra naermisses, et ta olli kül kaarna sullud ning heält kiitnud agga mitte temma moistust.

Öppetus.

Ärra kuule selle sanna, kellel tigge meel ning libbe keel on, sest sesuggune peab ühtegid hoolt sinno waid selle pärrast, mis so käes on. Kui temma on ennast täis sönud ning lakkund, siis temma pühkib ommad suud ning lähhäb naermisses omma teed.

XXIII. Jut.

Hunt ning Kurg.

Hunt kes wargusse peäle olli käinud, olli ühte talle wägga nobbedaste ärraneelnud, ning sest olli üks kont temma kurkusse kinni hakkand, mis läbbi ta piddi läkkatama. Temma joosis kakspiddi ning tootas suurt makso, sellel kes tedda piddi awwitama. Se peäle tulli nüüd kurg ja käskis temmale abbiks tulla. Hunt teggi omma suu lousa lahti, ning kurg pistis omma pitka ninna senna sisse, ja kiskus sedda konti wälja. Nüüd küssis kurg omma hinda. Hunt kostis naermissega: Eks se ep olle makso kül, et sa woid ennast sellega suurestelda, et so pea on Hunti kurkus olnud, ning et sa sedda terwe olled jälle wälja tomband? mis makso tahhad sa siis weel saada?

Öppetus.

Koer on sõbber senni kui pead sillitad. Sepärrast, kui sa ühhel innimessel, kes lahke pallega rägib ning kurjaste ommas süddames mõtleb, head teed, siis ärra mõtle mitte ennam ärratassumisse peäle, waid tänna jummalat et sa terwe nahhaga peäsed ennast temmast lahti.

XXIV.

XXIV. Jut.

Kaks Hiirid.

Hiir mis ühhes moisas ellas, tahtis wäljale minna, ning nende jures, kes põllole ollid woeraks olla. Kui temma nüüd senna tulli, siis terretasid nemmad teine teist, ning se põllo-hiir pallus sedda moisa hiirid, et temma piddi ommeti temma maiasse sisse tullema, mis ühhe nabbra alla olli tehtud. Said nemmad sisse tulnud, siis andis se põllo-hiir moisa-hiirile nisso iwwad ning ärrahallitud lewwa korokessed, ja ütles temma wasto: wotta nenda heaks, sest mul ei olle piima ning lihha, mis ma woin sulle ette tõsta. Se moisa-hiir olli agga närp ning närris pikkade hambadega. Kui ta olli sõnud siis ta ütles: olle nüüd terwe leiba ning sola eest, aeg on minna. Moisa hiir läks ärra ja põllo hiir saatis tedda ülle põldo ning aiasid keiksuggussed juttud, ja sel wisil ollid nemmad moisa liggi saanud; kui nemmad senna ollid tulnud, siis moisa hiir pallus et põllo hiir piddi ka temmaga temma ellusse tullema. Said nemmad sisse tulnud siis nemmad läksid kässi kambris ja moisa-hiir andis temmale praatid, makkarad, juustu, woid, koort ning keiksuggussed asjad ning ütles: olle ni hea ning sõ peäle. Põllo-hiir immetles need

asjad

asjad ja ütles: oh minno wennike! kuida kalliste ellad sinna! Se on weel önnis ellaminne! Minna pean keige sui läbbi suure murre ja waewaga ennesele middagid kogguma, et ma talwe sees saan ärrahallitud asjad närrida, sinnul tulleb agga walmis leib kätte ning need keige maguſamad asjad ilma murretta. Se on weel ön! Kui need hiirid keige parraiaste hakkaſid sõma, tulli üks tüdruk ühhe kassiga senna sisse. Moisa-hiir teädis omma auko ja pugges sisse, agga põllo hiir, kes woeras olli, kargas ühhest nurgast teise sisse. Kas aias ta järrele ning se olli ön, et ta kappi tagga sai, kus ta suure kartusse pärrast wabbises ning wärrises. Ürrikesse aia pärrast läks tüddruk kassiga jälle wälja, ja siis tulli moisa-hiir omma auko seest jälle ette ning kutsus põllo hiiri et ta piddi sõmisse kallal tullema. Põllo-hiir kostis: olle terwe kutsmisse pärrast; pea need head asjad enneſele. Enneminne tahhan minna ommad leibakorokesſed närrida, kui nenda rikkas olla kui sinna. Seſt minna woin ommeti omma waeſusse sees rahhoga ellada et sinna kartusſega pead omma toiduſt wastowõtma, ſeſt ükski ep ſalli ſind mitte, ja nenda läks põllo-hiir ärra.

Õppetus.

Üks rikkas innimenne ei olle nenda önnelinne, kui meie arwame. Temmal on suured mur-

red ja paljo on, kes ta peäle kadde on. Sepärrast on parrem koddo korokesséd, kui woi wöörses. Sepärrast ütleb jubba se tark kuningas Salomo omma öppetusse sannade sees. 15. 17. Parrem on üks keet kapstast, kus armastus jures; kui nuum härg, kus wihkaminne jures. Olle sa sepärrast ka rahholinne omma leiba ning sola jures, sest paljo neist on, kes pratid sõwad, kes ei woi mitte ommad silmad nenda rahhoga kinni tehha, kui sinna.

XXV. Jut.

Oinas ning Koer.

Oinas hakkas teistega räkida ning ütles: Wend! mis ees peame meie selle koera sannad kuulma ning temma hambad kartma? Mis ees peame meie sedda kannatama, et temma meid ning meite suggulassed kissub? Lähheme ning puskagem tedda surnuks. Siis läksid ka möllemad senna ning puskasid sallaia tedda surnuks. Kui teised koerad sedda tähhele said, said nemmad wihhaseks ja kiskusid need tapiad mahha ning nenda olli se kättemaksminne käes. Nüüd tulli suur hirm keikide lambade peäle. Mis abbi said siis need kaks oinad ning keik lambad sest tüllist? Ei ühtegid! — Üks teine

koer

koer sai jälle hoidiaks pantud, kes need lambad nenda sammoti kiskus, kui se endine ning need wannad wisid piddas ülles, ja need lambad piddid nüüd kartussega sanna kuulma, et nemmad essitekse julge süddamega sannakulelikkud ollid.

Öppetus.

Mis se sind aitab, armas tallomees! et sa ennast omma herra wasto panned nenda kui se oinas koera wasto, ning pirits agga otab so surma peäle ja teeb teistele se läbbi hirmo. Kuule sinna ausaste, ning tössisseft süddamest omma Jssanda sanna, siis Jssanda wallitseminne ei olle nenda raske, kui sa arwad, sest keik ei woiwad tallopoiad olla ning ei woi kamitte keik Jssandad olla.

XXVI. Jut.

Kerbne ning Ömblik.

Ühhe kirriko sees, mis illusaste olli ehhitud ning kummitud, istus üks kerbne kiwwa peäle, ja hakkas nenda ennesega kõneleda, kui ta olli omma otsa kurdusse tomband ning pea essimiste jallade wahhele pannud: Kuida on se kirrik sündind? — Ons se üks teine olleminne olnud, kes sedda on ehhitand? — Minna ei moistan, kuida üks teine on woinud sedda teh-

ha — Se ei woi ellades olla. Üks wanna Ömblik, kes sedda kulis, kostis: kes muud on sedda teinud, kui üks tark ning moistlik meister? Sinna woid jo warmalt ärratunda, et keik targaste ning moistusega on tehtud; keik mis so silmad näggawad on sille ning illus. Siin hakkas kerbne täiest suust naerma ja ütles: Need on selged walled ning tühhi jut, mis sa unnesse nääd. Ma tean sedda parraiaste, öppi minnust, ma tahhan sind keik öppetada. Üks kord tullid koggematta üks hulk kiwwad kokko, ja nemmad said kokkomuljutud, ning sest on se suur hone, mis sees meie olleme, saanud. Ütle, eks üks wäeti laps woib sedda mitte ärramoista?

Öppetus.

Kui üks kerbne arwab, et keik koggematta mailma sees on sündind, siis se tulleb mitte pahhaks panna, sest temma on üks mamatlane. Kui agga üks moistlik Innimenne Jummala sured teud wõttab wallatumal wisil ärra salgada ning keelab ärra, et temma ep olle taewad egga maad loonud, siis se tulleb mitte temmale andeks anda, et temma nenda kui moistmatta loom mõtleb. Ütle üldes, kes Jummalat ei ussu ning temma au ei tahha temma teggude läbbi ärratunda, se ep olle wäärt, et ta innimesseks nimmetakse, sest temma ei pruki omma moistust seks, mis ees se temmale on antud.

XXVII. Jut.

Sälg.

Üks sälg näggi kuida üks sõitahobbone olli illusaste wäljaehhitud, ning et need saddulad kui ka waljad ning üks punnane tek wägga kännaste ollid nähha. Oh! ütles temma: kui kauaks pean ma sälg ollema? Peaks ommeti se aeg pea kätte joudma, et ma ka saaksin nenda wälja ehhitud, siis ma tahhan õiete ennast kohhendada ning surustelda. Aeg jouab kätte. Jubba saab sälg wäljawõddatud ning saddulad ja keik kännad riistad peäle pantud. Temma, kes piitsa es olli weel katsnud, hakkas lusti pärrast kargama, ning tahtis nenda kui enne omma teed minna. Agga waljad, piitsa ning kannud teggid temmale ni paljo waewa, et temma piddi mitte ükspäinis sõitia meele pärrast käima, waid temma tulli hopis wässind, higgine ja werrine taggasi. Nüüd laskis ta omma pea mahha rüppada ning kahhetses, et ta woiks mitte ennam omma endise põlwe sees ellada.

Õppetus.

Nenda on se ka keikide Innimestega; üksi ei olle sellega rahhul mis ta käes on. Poismees tahhab mehheks saada ning wabba-

dik perremehheks ning ükski ei mõtle se peäle et igga üks peab waewa näggema. Olle siis sellega rahhul, mis Jummal sinnule on annud, sest sa woid mitte teäda kuida Jummal sedda keik põrab. Olled sa õnneto siis mõtle mitte kakspiddi. Olled sa õnnelinne, siis iggatse mitte surema õnne järrele, sest kui pea woid sa ka sest lahti jäda.

XXVIII. Jut.

Kaks koerad.

Kaks pissokessed koerad said ühtlase ülleskaswatud. Teine sai jahhi peäle õppetud ning teine piddi muido oue koer ollema. Kui nüüd jahhi koer näggi, et se oue koer wägga laisk olli ning ikka koio jäi sõimas ta tedda ning ütles temma wasto: sinna laisk! sa mäddaned kül ommas pessas, eks sa woid mitte nenda omma leiba tenida kui minna? Minna jooſen igga pääw, ja teen enneſele kui ka omma Jssandale lusti ning kasso ja se läbbi head päwad. Teine kostis: Ennä! mis minna hoolin lusti ehk au pärraſt? Enneminne, et ma jooſen, jään ma koio ning maggan, se on mulle parrem.

Õppetus.

Sest näme meie, mis laste kaswatamisest tulleb. Kui lapsed saawad holetumal wisil

nenda

nenda kui se oue koer kaswatud, kas se siis tulleb immeks panna et nemmad päwa wargaks saawad, ning ei kolba egga Jummalale, egga Innimestele? saawad lapsed agga noore ia sees wisi pärrast ülleskaswatud, siis nemmad saawad ka ussinad ning aggarad au ning kitust ennesele murretseda. Sest se on üks wanna, agga üks töe sanna, mis wanna rahwas räkib: noorelt willund wannalt tehtud.

XIX. Jut.

Harrakas ning Rebbane.

Harrakas on sesuggune lind, kes keige päwa läbbi wägga paljo lobbised. Rebbane tulli ta jure ning küssis: ütle mulle ommeti, mis sa keige päwa läbbi lobbised? ehk räkid sinna arrolissed asjad ülles? Harrakas kissendas warsi: Minna räkin suured ning immelikkud asjad ülles; keik minno meel ja mötte käib sellega ümber, et ma need teised linnud targemaks teen, sest minna ollen kotkast sittikastese sadik keige targem, ning keik mis minna tean annan ma teistele teäda. Rebbane ütles: kui sul meel ning lust on, siis öppeta mind middagid arrolist, sest ma tahhaksin hea meelega middagid kuulda ning öppida. Warsi wöttis harrakas omma ninna oksa wasto köwwastada omma

otsa kurdusse panna ning suured silmad tehha, mis lähbi ta omma tarkust piddi üllesnäitma ning ütles: Minna ep keelan omma tarkust ning abbi ei ühhelgi ning pean sedda ennesele sallaia. Kuule siis ja panne öiete tähhele: Eks polle tössi, sa arwad ennesele nelli jallad ollewad? Agga se ep olle nenda, Kuule, ma tahhan sulle sedda nenda selgeste ärra selletada, et üks wäeti laps sedda woib tähhele panna. Eks se ep olle nenda? Kui sa wälja lähhed kannad warrastada, eks siis so sabba ei lähhe kasinnoga ma wasto wälja? Kui sa waggus seisad eks siis so sabba ei seisa ka mitte ning kui sa hüppad siis so sabba hüppab ka sinnoga? waata! kui ma sedda keik ümbermõtlen, siis ma nään selgeste, et so sabba on so wies jalg. Mis sa nüüd mõtled mo tarkussest? Eks sa pannad sedda immeks ni suured asjad minnust kuulda? Enuä mis tarkus wäärt on! —

Öppetus.

Se on monni innimesse wis, et temma keige päwa lähbi tühjadest asjadest löbbiseb, mis lähbi ta tahhab teäda anda, et temma jures ükspäinis öiged tarkust on leida. Saab se assi agga nattuke ärra selletud siis on nähha, et keik tarkust on selge walle. Ei se koer hammusta, kes iggal aial augub.

XXX.

XXX. Jut.

Koer ning warras.

Warras tahtis ösel warrastada ja tulli sapärast sallaia ühhe tallopoia oues. Koer urrisemas tulli temma wasto. Warras näitis temmale leiba, et ta piddi wait ollema. Koer kostis agga: ei sa sinna sedda wisi mind ahwatelda, et sa woiksid warrastada. Senni kui mul weel moistus on, nään ma sedda kül, et kui mo perremees ilma on, et ma ka pean nälgas ollema. Siin hakkas koer haukuma ning warras jooksis ärra.

Öppetus.

Parrem lahja lautes, kui lihhaw metses. Sest meie ei pea uskma keik tössi ollewad, misgateised meid kuisawad. Kui meie suurema ande ühhe wähhema ees ärraanname, siis meitel isse pudo on. Perred peawad sepärast omma perremehhe warrandust hoidma, sest kui perremees nälgas on, siis on perred se samma hädda sees kui temma. Se koer olgo sepärrast perredele ühheks kauniks märgiks, et nemmad perremehhe kasso nenda otsiwad ja hoidwad kui ennese omma, sest et nemmad ei woiwad mitte teäda, mis luggu nendega ükskord on. Kül sa olled ninna otsa hakkand, agga sa polle weel ea otsa hakkand.

XXXI. Jut.

Jummala õigus.

Üks jummala kartlikmees olli kõrge mäe peäle ja mõtles jummala õigusse pärrast, mis luggu sellega ommeti peaks ollema. Kui ta nenda mõtles, waatis temma warjo orgusse ning näggi, kuida üks söddamees hobbose selja peält mahha tulli et ta warjo alla piddi hingama, ja pärrast sedda ennast jälle hobbose selja peält heitis ja läks omma teed. Agga kui ta olli mahhalangend, siis olli temma rahha kot wälja kukkund, mis ta es olle tähhele pannud. Ürrikesse aia pärrast tulli jälle üks pissokenne karja poisikenne senna, leidis rahha ning hüppas röömsaste ärra. Ta jälle tulli üks wanna halli peaga Innimenne romamas, et ta piddi seäl puhkama, kui se seäl maggas, tulli se sõdda mees jälle taggasi, ja kippus se wanna mehhe peäle et se piddi temmale se ärrakautud rahha saatma. Se wanna mees wandus kül se peäle, et ta es olle näinudke sedda rahha. Agga söddamees sai wihhaseks, tombas omma mõõka wälja ja löhhutas temma pea. Siis üiles se mees kes mäe peäle olli ja keik ommade silmadega olli näinud: Kuida woib Jummal kül õige olla, et ta nisugust üllekohhut lasseb nuhtlematta sündida? Agga üks heäl hälliseš taewast: Sinna tunned mitte jummala õigust. Jummal on

õige

dige ning jääb ka dige iggawesseks aiaks. Sest se wanna hallipeaga mees olli selle pissokesse poisikesse Jssa seäl sammas paikas ärratapnud.

Öppetus.

Ka meie näme sedda siin mailmas, mis meie omma moistussega ei sa tähele, et Jummal sedda lasseb sündida. Agga Jummal jääb segitpolest dige, ning meie peame Apostli Paulussega suure immetlemisssega küssendama: Oh sedda jummala rikkusse ja tarkusse ja tundmisse süggawust! kuis ärraarwamatta on temma kohto moistmised, ja ärramoistmatta temma wisid! Sest kes on Jssanda meele tunnud?

XXXII. Jut.

Teekäibia ning Ingel.

Kui üks Teekäibia, kes Jummalat kartis, omma teekonde peäle käis, siis tulli üks Ingel innimeste näoga temmale seltsimehheks. Nemmad hakkasid neist Jummala immelikkudest asjadest könneleda. Oh! ütles se teekäibia: hea meelega tahhaksin ma ommeti jummala nou nähha! Se Ingel kostis: ei saa sedda kül mitte, agga middagid pead sa ommeteggi sest nähha saama se samma tee peäle. Kui nüüd päw olli loja läinud, siis nemmad läksid ühhe kod-

danikko jure õseks, kellel es olli kül paljo warranduſt, agga kes ükš õige ning ustaw innimenne olli. Said nemmad ſiſſe läinud, ſiis perremees tõstis ette, mis Jummal olli annud, ja nemmad ſõid ning läkſid pärraſt ſedda maggama. Keſk õſel ärratas ſe Ingel omma ſeltſimeeſt ülles, ja juhhatas tedda roowi alla ning wõttis tulle tukku misga ta ſütas ello maia põllema. Se Teekäibia kohkus ärra ja ütles: Sa olled jo hull! mis ſa teed? Ons ſe, ſe hea eeſt, mis ta meitele on teinud? Ingel kostis: olle wait, kül ſa pead jummala nou nähha ſaama — Kui nüüd ſe hone põlles, ärratas ſe Ingel ſedda perremeeſt ülles ja Ingel ning teekäibia läkſid ärra. Kahhe aasta pärraſt käiſid need kaks ſeddaſamma teed, ja Ingel ütles teekäibia wasto: lähme ſenna ſiſſe, meite endiſe perremehhe jure. Teekäibia ütles: Kuida julgeme meie kül ſenna ſiſſe minna, et meie niſugguſt pahhanduſt olleme temmale teinud? Ingel kostis: Tulle agga minnoga ja tee, mis minna ütlen. Said nemmad ſenna tulnud, ei tahha ſiis ennam Teekäibia ſedda kohta tunda, ſeſt ſe maia-iſſand olli enneſele ſuure hone ülles ehhitand ja jummala õnnistus olli keikis polis nähha. Maia-iſſand tulli neile wasto, ja wottis neid auſaste wasto. Kui nüüd need kaks teekäibiad läkſid maggama, ſiis immetles ſe teine teekäibia ſedda, et temma pärraſt ſedda õnnetuſt ni

ussinaste olli rikkaks saanud. Nüüd ütles se Jngel: jo sa nüüd hakkad Jummala nou ärratunda. Ma pölletasin selle pärrast sedda wanna ellomaia ärra, et ma teädsin, et seäl keldris olli üks rahhaauk, mis ta piddi kül leidma, kui ta seäl ümberkoudo kaewab, ja mis läbbi ta piddi rikkaks saama. Se on nüüd keik nenda sündind, kuida sa nääd. Ja Jngel lahkus temmast ärra.

Öppetus.

Oh mitto korda saab se meitele önneks muudetud, mis meie önnetusseks peame! sest meie peame jo se peäle mötlema, et risti ja willetsusse läbbi meie öige tee peäle saame juhhatud. Ärra mötle siis mitte omma hädda sees kakspiddi, waid anna keik jummala holeks, sest temma murretseb sinno ees.

Se Jummal, kes meid kurwastanud,
Woib pea jälle römusta:
Kui murre tund on möda läinud,
Siis tulleb temma abbiga;
Kus siis so meel ei mötlege,
Seält tulleb abbi sinnule.

XXXIII. Jut.

Karro ja Hiir.

Karro maggas, ja üks hiir hüppas temma selja peäle nenda hulluste, et karro sest üllesärkas ning tedda kinni wottis. Hiir kohkus wägga ärra ja hakkas palluma: heida armo minno peäle, sest mis kasso on sul minnust werrest? Ma pallun sind, lasse mind lahti, et sa woid mitte teäda ehk ma woin sind ka ükskord aitada. Karro naeris ja laskis tedda lahti. Teist korda sündis se, et püssi mehhed ollid ommad püüdsid wälja pannud, ja karro olli koggematta sisse läinud, ja kinni hakkand. Kül karro püab ennast lahti tehha, agga ust ei tahha ennam aitada, waid midda ennam ta ennast pöörleb ning weerleb, sedda ennam ta wörkude sisse langeb. Mis tehha? — Karro äggab ning otab surma. Hiir tulleb agga ning närrib keik need sõlmekesed katke ja karro peäsis lahti.

Öppetus.

Hea sanna söbb wõra wäe. Ärra põlga mitte need wähhemad, sest et sa woid mitte teäda, et nemmad woiwad sind ka nenda kui se hiir so hädda sees aitada.

XXXIV. Jut.

Kaks Kerjajad.

Ühhel kunningal tullid kaks kerjajad wasto. Se teine ütles libbe keelega: Õnnis on se, kellel kunninga armo on! agga teine ütles otse: õnnis on se, kellel jummala armo on! se uhke kunningas naeris sedda wiimist, kes jummala peále lootis, ning käskis iggal ühhel üks lewwa tük anda, mis pealt nähha ollid kül ühhesuggused, agga teine olli raskem, teine olli kergem. Se raskem tük sai se, kes kunningat kiitis, ning se kergem sai se teine, kes jummalale au andis. Said nemmad omma lewwaga ärraläinud, siis mötles se, kellel se raskem tük olli, et temma leib piddi küpsmatta ning litsias ollema, sepärrast ütles temma teise wasto: wahhetagem! Teine kostis: minno polest, ja nemmad wahhetasid. Kui nemmad nüüd koio tullid, siis murdis se jummala kartlik omma leiba, et ta piddi söma, ja leidis sedda täis kulla rahhaga, mis kunningas olli sellel annud, kes temma peále omma lootust olli pannud. Sest aiast sai temma agga rikkaks mehheks.

Öppetus.

Ärranetud on se mees, kes lodab innimesse peále ja panneb lihha ommaks käe warreks ja loh-

lahkub jummalast omma süddamega ärra! sest temma on kui kannarpik nõmmes, ja ei saa mitte nähha, kui hea tulleb, ja ta ellab poudse paikade sees kõrbes, ühhe pahha nõmmema peäl, kus ükski ei ella. Õnnis on se mees, kes lodab jummala peäle, ja kelle lotus jummal on! Sest temma on kui pu, mis wee jures istutud, ja jõe äres ommad jured aianud, ja ta ei tunne, kui poud tulleb, ja temma lehhed on haljad; ja poudsel aastal ei murretse temma mitte, ja ei anna järrele wilja kandmast.

XXXV. Jut.

Wanna Koer.

Koer heidab kül karwa, agga mitte wist. Nenda olli üks koer, kes kui hul keik Innimessed kiskus, ehk ta kül peksa sai, ning monda korda sola ja haawlidega lastud. Sedda ta teggi nüüd senni, kui ta wannaks sai ja üks teekäibia neid wiimsed hambad ühhe kiwwaga olli wäljawiskand. Jubba ta nüüd waggaks jäi ja hakkas ommad wennad nenda maenitseda: Wennad! jätkem need teekäibiad ja keik Innimessed rahhule, ja ärge kiskugem neid mitte ilma asjata. Minna, kui üks wanna ja tark koer tean, et se lähheb mitte korda. Siis need teised koerad immetlesid sedda, et ta ni usfinaste olli wag-

wäggaks jänud. — Agga üks koer sai tähhele, et need wiimsed hambad ollid wäljalõtud, se ütles naermisega: Misga tahtad sa siis kiskuda ja hammustada, et sul ei olle hambad? — kus sa siis tännini olled omma maenitsemisega ölnud?

Õppetus.

Monni Innimenne jättab ommad kurjad wisid ja kombed omma wanna ia sees mahha, et ta woib mitte ennam pattule tenida, nenda kui se koer, kes wannusse pärrast ei woi ennam hammustada. Agga üks nisuggune ei jätta need kurjad wisid ning kombed mahha, waid need kurjad wisid ja kombed jätwad tedda mahha. Kül temma patto teeks, kui temmal olleks rammo ollewad. Agga et temma ep sudab ennam, siis ta hakkab teised maenitseda. Se on agga naero wäärt. Tahhad sinna need pattud mahha jätta, siis tee sedda õigel aial, kui sul weel rammo on, et sa woid jummalat tenida, ja mitte siis, kui need aastad tullewad, kellest sinna ütled: nemmad ei kolba mulle mitte!

XXXVI. Jut.

Se leitud rahha-auk.

Kolm Sõbbrad jalgo jalutasid. Kui nemmad nüüd ollid hea tükki käinud, siis istusid nemmad ühhe sure kiwwa peäle mahha, et nemmad piddid hingama. Said nemmad hingand, siis hakkasid nemmad teine teisega jahhima, ja hüppasid kiwwa peält ma wasto, ning maast jälle kiwwa peäle. Nenda mängides kummises se kiwwi, ja nemmad wotsid se nou sedda üllestõsta. Said nemmad sedda üllestangatanud, siis leidsid nemmad sure rahhaauku. Oh! Kuida rõõmsad said need mehhed! — nemmad ütlesid teine teise wasto: saame nüüd igga üks omma ossa wõtnud, siis woime meie oigete ausaste ellada. — Aega pärrast olli nendele nälg, ja üks piddi minnema ning leiba toma. Kui se nüud tee peäl olli, siis andis kurrat temma meeles, et ta piddi sõmisse kallal kihwti rohto pannema, mis läbbi need teised piddid ärrasurrema, ja keik se rahha temma holeks jäma. Nenda ahwatles se rahha-ahnus tedda, et ta piddi ommad sõbbrad ärrapetma ja tapma. Selsammal aial agga kiusas kurrat need teised kaks ka, et nemmad piddid, kui se kolmas taggasi tulleb tedda ärratapma, ja et se warrandus nende holeks jääks. Kui se kolmas nüüd olli leiba ärratonud, siis kippusid nem-

mad

mad wåggise temma peåle ja tapsid tedda ilma-armota årra. Sel wisil olli se rahha-ahnus nende süddamed nenda kõwwaks teinud, et nemmad ei panne temma küssendamissed ja pallumissed tåhhelegi. — Pårrast istusid need kaks mahha ja sõid, agga ei põrand ommad silmad sest rahhast. Nimmpea, kui nemmad ollid sõnud, siis hakkasid nead sest kihwti rohhust paisuma, ja nemmad surrid ullumisses ja hammaste kirristamissega. Nenda surrid keik kolm teådmatta, et nemmad isse ommad tapiad piddid ollema. Oh sinna årranetud rahha-ahnus, kuida sinna need waesed innimessid ahwatled! Eks neid olleksid mitte woinud kolmekeste õnneliste ellada, kui se kadde meel olleks mitte nende süddamette sees tousnud? —

Õppetus.

Waata, kuida Jummala kåtte maksmist keik kolmekestel on tulnud. Nenda sünnib se ka praego weel, et üks innimenne, kes teistel tahhab kurja tehha, sesamma låbbi omma palga saab. Agga Jummal hoidko keik innimessed sesugguse kaade meele ees, et meie omma surrematta hinge nisuggusse kadduwa asja ees ei anna kurrati holeks! Temma kåib muidogi ümber kui üks mõiraja laukoer, ja otsib kedda ta woiks årraneelda.

XXXVII. Jut.

Surm.

Olli ennemuiste ûks aeg, et innimesſed wägga kaua ellaſid, mis lâbbi ſurm olli hopis laiſaks jânud. Pelzebub, ſe kurratide ûllem kutſus ſiis keik teiſed kurratid kokko, et piddid nou piddama, mis lâbbi innimesſed ommeteggi piddid enneminne ſurrema. Nemmad arwaſid ſiis nenda: Teine ûtles; peame katko lâkkitama, kûl nemmad ſiis ſurrewad. Ning jâlle teine ûtles: peame kunningad kihhutama et nemmad ſõddiwad, kûl ſiis ſaawad ka wâhhemaks. Ta jâlle ûtles ſe kolmas: mis ſe ommeti aitab? olgo kûl et ûks hulk ſiis ſurreb, ſiis need teiſed, kes ûlle jâwad ommeteggi kaua ellawad. — Siis ûtles ſe keige targem nende ſeas: kuulge wennad! mul on praego ûks nou, mis middagid maksab. Walmistagem niſugguſt põrgo jomanaega, ſiis innimesſed ſedda joowad mis nende moistuſt kui ka terwiduſt ârrarikkub, ja ſaawad ſelwiſil pea wannaks ning ſurrewad. Nûûd lâkkitas kurrat ommad ſullaſed wâlja, kes need innimesſed ârritaſid, et nemmad piddid wiina ning tubbakat jooma. Ennâ! mis nûûd innimesſed lakkuwad. Seſt ſurrewad pool ellatud innimesſed ârra. Ei nûûd joowad ûkspâinis mehhed ning naeſed, wad ka

vis-

pissokesséd lapsokesséd joowad wiina, ja piddawad pipo suus, mis assemel kassi sabba paljo parrem olleks ollewad. Nüüd on surmal tööd kül, ja kurrat römustab ennast wägga et ta sellega need innimesséd püab.

Öppetus.

Kes kaua tahhab ellada, se hoidko ennast wiina ning tubakka eest: sést need kaks asjad rikkuwad innimeste terwidust nenda ärra, et nemmad kuiwawad ja surrewad ärra. Ning parrago Jummal! on ka nende läbbi kahjo kül ilma peäle sündind.

XXXVIII. Jut.

Jssa kes keik omma warranduſt lastele wäljajaggand.

Üks Jssa olli keik omma warranduſt lastele wäljajaggand, ja piddi nende jures ellama. Olli se sündind, siis lapsed ei holind ühtegid temma pärrast. Mis nüüd tehha? Temmal olli üks hea nou. Ta kutsus keik lapsed kokko, ja näitis nendele suur kirstu, ja ütles: waatke lapsed! siin on mo keige kallim warrandus, mis ma enneséle ollen hoidnud; kes nüüd keige pärrajaste mo ees mo wannusse murretseb, selle holeks peab se ollema, kui ma ollen surnud.

Nûûd hakkawad keik omma Issa auustada ja lähewad sellepärrast ka ridusse. Igga ûks tahhab Issa enneſe jures piddada ning igga ûks pallub, et issa ta jures jääks. Siis ütles issa: olge wait armad lapsed, kûl ma tahhan teitele tulla teine teise järge. Seäl, kus se ep olle mo meele pärrast, ma ie tullen ennam ning se peab ka mitte teistega pärrima. Sel wisil olli issal hea pölli keikis paikas. Kui issa nûûd olli ärrasurnud ja ausaste mahha maetud, siis lapsed läksid kirstu kallal. Mis nemmad agga leidsid? Selged raud kiwwid, ja ûks suur tommikas olli peäle pantud selle

Öppetusega.

Kes lastel' omma leiba annab
Ja isse pärrast waewa kannab,
Se peab tommikaga saama
Ning ilma abbita ka jäma.

XXXIX. Jut.

Rebbane tubbakka pipoga.

Rebbane tahtis ka innimeste wisil ellada, ja wottis sellepärrast tubakka pipo enneſe jures ommas pessas, et ta piddi jooma. Kui ta olli sisse läinud ja mahhalangend, siis tulluke pibo

peält

peält kukkus ôllede wahhel ning hakkas pôllema. Essite tulluke immitses et aur temma pea kinni hakkas, pârrast tulli agga tulle leek, kes ta sundis, et ta piddi lâbbi tuld kargama, mis lâbbi temma omma habbet ning sabba ârrapôlletas, ja teistele naeruks sel wisil piddi ümber käima.

Ôppetus.

Olleks se rebbane ommeti teistele innimestele ühheks ôppetusseks ollewad, et nemmad wottaksid ennast tulle kahjo eest hoida. Sest pipo lâbbi on jubba ni mitto ônnetust sündind.

XL. Jut.

Kurrat ja Tallopoeg.

Kurrat tulli ühhe Tallapoia jure, kes tännini omma leiba olli rahhoga omma palle higgi sees sônud. Kurrat ütles: mis sa ni paljo waewa ennesele teed ning ni sandiste ellad? Tee sedda, mis minna tahhan, siis ma annan sulle ni paljo rahha et sa sest woid häästi ellada. Tallopoeg küssis: Mis sa siis tahhad? — Kurrat kostis: polle ennam tarwis, et sa agga üks ainus patto teed. Jummal hoidko mind patto teggemas kostis tallopoeg. Agga kurrat ütles: ennâ, Mis assi se on, et sa üks ainus patto

teed. Eks polle paljo, kes ennam patto teggewad, ja segit poleſt ellawad. Noh! mis patto pean ma ſiis teggema, küssis ſe Tallopoeg? kurrat ütles libbe keelega: ſa woid ehk Innimesſed tappa, ehk warraſtada, ehk hora ello aiada, ehk ennaſt täis lakkuda. Tallopoeg mõtles, kes innimesſed tappab, ſe ſaab hukkatud; kes warrastab, ſe ſaab ülles podud; kes hora ello aiab peab rahha maksma ehk ſaab witſad, agga kes ennaſt täis lakkub, ſellel epolle wigga ühtegid. Paljo on, kes igga pääw lakkuwad, ja nimmetawad ennaſt segit poleſt risti innimesſeks. — Nüüd tootas temma, et ta tahhab ennaſt täis lakkuda. Kurrat andis warſi temmale üks hea hulk rahha käerahhaks. Mis arwad ſa, et on ſündind? Tallopoeg läks kõrtſos ja hakkas nenda jooma, et ta tundis egga õõd egga pääwa, ning joobne meelega aias ta tüddrukkud järrele ja pillus omma rahha ärra. Olli ta ſel wiſil omma rahha ärrapillund, ſiis kahhetſes temma ſedda ja piddi jälle nüddagid ſaama ning läks wargusſe peäle. Wargusſe peäle ſai ta kinniwoetud, ja ta piddi ſelle käeſt, kes ta kinniwottis woimuſt ſaama ning raius temmale ſeſuggusſe hobiga, et tal kül olli. Nüüd olli ſe joonud innimenne ſe ühhe patto läbbi, keik pattud teinud, mis kurrat ta käeſt tahtis. Temma ſai ſiis kinni woetud, kohto alla wiitud ning hukkatud.

Õppe-

Öppetus.

Se on se kasso, mis jo misseſt tulleb. Hoia ennast oh innimenne! Se suggusse patto eest, mis teised kül miksti pannewad, kurratid kül römustawad agga inglid taewas nutwad. Seſt üks joonud innimenne pölgab Jummala nåo, ja saab se låbbi moistmattumaks loomaks.

XLI. Jut.

Kitse tal ning hunt.

Kits låks wälja, ja kinnitas kangeste, et tal es piddi ust koggone enne lahti teggema, kui pääw agga loja låhheb, ning et ta kuuleb et emma isse tulleb. Kui kits olli ärralåinud, siis tulli hunt ja kopputas ukse ees. Kitse tal küssis: kes seäl on? Hunt kostis: minna ollen, lasse mind sisse. Kitse tal ütles: emma on mulle keelnud, et ma pean ei ühhelgi ust lahti teggema. Hunt kostis: ma ep ollen jo wodras et sa tahhad mitte lahti tehha; ma ollen jo so suggulane. Woib kül olla, ütles kitse tal; agga sul ei olle habbet, ja selle pärrast ma woin mitte sind sisse lasta. Nenda piddi hunt håbbiga ärraminnema. Olleks nüüd se kitse tal sanna-

kuulmatta olnud ja uſt lahti teinud, ſiis olleks ta hunti hambad ärratunnud.

Öppetus.

Lapſed peawad omma iſſa ja omma emma ning Öppetaia ſanna kuulma, nenda et nende käſſi woiks heäſti käia, ja et nemmad woiwad kaua ellada ma peäl.

XLII. Jut.

Se keige ſuurem halp innimenne.

Üks wanna ja tark kunningas, kes ſurremisſe peäle olli, kutſus omma poia, önniſtas tedda, ja andis temmale kulla oune nende ſannadega: et ta piddi ſellega weòra male minnema. Seäl kus ta piddi ſe keige ſurem halpinnimenne leidma, ſellele peab temma ſedda oune andma ning jälle taggaſi tullema. Siis peawad need kohto herrad arwama, eks ſe on ka Iſſa meele pärraſt ſündind? kui ſe nenda on, ſiis ta peab kunningaks töſtetud ſaama iſſa aſſemel. Kui ta ep olle öiete teinud, ſiis peawad need ſuured kohtoherrad teiſt kuningat töſtma. Kui nüüd kunningas olli ſurnud, ſiis need kohtoherrad andſid kunninga poiale ſullaſed ning üks hea kord rahha tee peäl. Sai temma mailma kouda läinud, ſiis ta olli kül keik ſug-

guſſed

gusſed jambid, narrid ning halpid leidnud. Temma någgi, kuida monningad kõrtſode ſees lakkuſid ja teggid ſe låbbi enneſele waeſuſt, ja riidlemisſe ning taplemisſe pårraſt låkſid nemmad werriſed koio. Teiſed pilluſid omma warranduſt jubba ſüggiſe aial ning kewwadel olli nålg ja ſellepårraſt piddid nemmad laenama. Teiſed iſtuſid kõrtſos ja lakkuſid ning hobbone piddi nålgas ſurrema, ja kui nemmad wågga paljo aega ollid wiwitand, ſiis nemmad aiaſid parrago Jummal nenda peåle, et waene ellaia piddi otſa ſaama. Teiſed jooſid heade ſakste jureſt årra ja ſaid niſugguſte jure, kus nemmad õiete ſaid låbbi rokitud. Teiſed kogguſid laſtele paljo warranduſi, ning jåid iſſe wiimaks ilma. Teiſed warraſtaſid, ja ſaid ülles podud. Teiſed kogguſid ſuure waewaga rahha, hoidſid ſedda kartuſſega, ellaſid iſſe nålgas, ning ſaid nemmad ſurnud, ſiis teiſed pilluſid ſedda naermisſega. Teiſed ollid nore ia ſees liig hora ello aiand, ja piddid wannuſſe ſees ſe eeſt kannatama. Kui kunninga poeg ſedda keik olli nåinud, ſiis immetles temma ſedda wågga, ja låks ühhe ſuure linna. Seål olli üks wågga ſuur tülli; keikſuggusſed Innimesſed ollid ſeål nåhha ning keikſugguſt mångimiſt olli kuulda. Ta küſſis ſepårraſt ühhe wanna mehhe käeſt, mis ſe piddi ollema? Temma koſtis; üks uus kunningas ſaab tõſtetud.

Jo siis se essimenne on surnud, útles se wedras? Ei mitte! útles se wanna, siin on se wiis, et igga aasta sees úks uus kunningas saab tõstetud. Kus siis se endine jääb, küssis kunninga poeg? Se wanna kostis: se saab meite seádusse järrele úhhe süggawa auko sisse, ma alla heitetud, kus pimmedus, willo, nálg, janno, ning ussid tedda waewawad, ning et ta peab mittewarsi árra surrema, siis antakse temmale lewwakorokessed ning kontid, mis peále ta peab nárrima. Kui se assi siis nenda on, kas on siis ka keddagid leida, kes tahhaks kunningaks tõstetud saada? Küssis kunninga poeg. Se wanna kostis: oh minno wennike! polle sest hádda; mitte úks, waid sadda kippuwad wäggise peále, et nemmad tahtwad kunningaks olla. Agga need sinnatsed ei mõtle omma wimiste asjade peále waid úkspáinis se peále, mis nende silmade ees hiilgab, ning nenda memmad ei holi sest úhtegid mis párrast peab nende kaela peále tullema ning neid waewama. Oh Jummal! mõtles se kunninga poeg, eks se ei olle se keige suurem halpinnimenne, mis mailma sees woib olla? Teisel páäwal láks ta siis se ue kunninga jure ning kinkis temmale sedda oune. Sai ta nüüd omma maale taggasi tulnud, siis rákis temma keik immed úlles, ja nad kohtoherrad pannid sedda immeks ja tõstsid tedda ommaks kunningaks.

Õppe-

Öppetus.

Oh armas ristiinnimmenne! ärra panne sedda immeks, et se halpinnimenne ühhe aasta au pärrast keik omma ön ülles ohwrib, ja ei holi ühtegid sest häddast, misga ta pärrast saab waewatud. Agga immetle sedda, et risti innimessed leida on, kes sedda mailma au nenda takka noudwad, et nemmad se läbbi omma iggawest önnistust ärraandwad.

Oh kes keik mahhajättaks teäl,
Et keikis lahti olleks meel:
Siis woiks ta rahhus ellada,
Ja röömsaste siit lahkuda.

XLIII. Jut.

Kiiwit.

Üks rääftas, kes tubba sees olli ülles kaswand lendis wälja ning sai kiiwitega kokko. Kiiwit küssis warsi: mis need innimessed räkiwad ommeti lindude laulmisseft? Rääftas kostis: öpitk saab keikis paikas kidetud, leoke saab ka suure au sees petud, ning monni korda kidetakse mind ka. Eks siis minnust saab ühtegid räkitud, küssis kuwit? Ei! sind nimmetakse mitte koggone. Hea kül, ütles kuwit, siis ma tahhan

isse:

isse ennast iggawesseks aiaks nimmetada, ja hakkas warsi kûsendada: kûwit! kûwit!

Öppetus.

Nenda on paljo innimessi leida, kes, kui nemmadei saa auustud, isse ennast kiitwad, ja paljo isse enneseſt piddawad. Agga ärra kida isse ennast, lasse muud kita.

XLIV. Jut.

Joonud Tallopoeg.

Üks suur ja rikkas Herra, kes tallinna läks, leidis kesk tee peäl, et üks joonud tallopoeg maggas kui surnud. Kül sullased tedda rapputasid, et ta piddi ülles ärkama, agga ei aita ühtegid. Nüüd tulli se herra meeles enneſele lusti temmaga tehha. Ta käskis sepärraſt, et tallomees piddi tölla sisse pantud saama ja kui nemmad linnase temmaga saawad, siis need sullased peawad need wannad hilbud temmalt arrawötma, teised kallid rided temma ümber pannema ja sel wisil wodis töstma. Se jures käskis herra, et need sullased piddid tedda ülles passima ja auustama, kui omma herra. Nüüd pallus herra keik ommad suggulassed, prauad ning Preilinid kokko, et nemmad piddid enneſele lusti temmaga teggema. Sai nüüd se tallomees

lomees üllesärkand, siis ta panni suud ammuli ning waatis ennast ümber kui üks pertik, ja teädis mitte, kus ta piddi ollema ning mis se piddi tähhendama. Seddamaid tullid need Sullased kummardamas sisse ja teised töid temmale wet ning kätte rättiko, teised jälle wiina, kokid ja keik suggused kallid ning maggusad asjad. Temma, kes keige önsa pääwa läbbi es olli ühtegid sönud, neelas ning lakkus öiete peäle. Sai ta sönud, siis juhhataſid need ſullaſed tedda ſuure tuppa, kus need ſakſad kous ollid. Need kummardaſid tedda ja hirwitaſid ja palluſid tedda et ta piddi mahhaiſtuma. Temma agga kui löbb innimenne, teab mitte, mis on ſündind. Keik on illuſaſte ja hiilgab, keik kummiſeb, keik kummardawad ja auuſtawad tedda ſepärraſt ta hakkab ſedda keik uskuda ning arwas ennaſt taewas ollewad. Jubba ta annab käsko, et laud peab kaetud ſaama. Laud ſaab üllesкattetud ning ſea lihha ja ſaia, kallad, praatid, ounad ja jodawa wiina ſaawad rohkeste peäle pantud. Mees iſtus agga mahha ja hakkab ſisse neelma ning panneb ka keik taskud täide, mis ülle keik täieſt ſuuſt naerſid. Kui nemmad nüüd ollid sönud, siis nemmad läkſid keik aedas, ja need prauad ja preilinid andſid kummardamas temmale käsperi marjad ja ounad ja ſe mees pandis ikka ihhus. Pärraſt hakkaſid kartid temmaga mängma, mis läbi

bi ta ni paljo rahha sai, mis ta keige omma ello aia lähbi es olli kül nähnud. Wimaks läksid temmaga tantsima, siis olli kärra öige lahti, sest se tulleb kül arwada kuida temma teistega on tantsind. Olli se keik sündind ja keik immeteud temmaga tehtud, siis nemmad andsid temmale jälle ni paljo wina ja öllut et tal kül olli, ja ta jäi jälle maggama. Need kallid rided said ärrawoetud ja need wannad nartsad temmale jälle ümberpantud ning nenda joonud sai ta jälle senna wiitud, kus nemmad tedda ollid laidnud. Sai temma üllesärkand siis näggi temma ennast omma endise pölli sees, seppärrast arwas temma, et ta olli unnesse taewariki römo nähnud.

Öppetus.

Töeste, meite ellaminne siin ma peäl, ei olle muud ühtegid, kui üks unne näggeminne, mis sees meie ommeti omma ellaminne ärrakullutame. Kus on need ellatud päwad? need on nenda läinud, et nemmad ei olle meite meeles ennam. Paljo on neist head, paljo ka kurjad olnud ning segit poleks meie ei mälleta neid ennam. Annaks Jummal, et meie need pääwad, mis weel tullewad nenda löppetame, et meitel olleks nende ees iggawenne röm ollewad!

XLV.

XLV. Jut.

Surm ja noor mees.

Surm, kes olli ärrakülmand, tulli ühhe noore mehhe jure ja pallus tedda, et ta peaks tedda sisse laskma et ta woiks ennast läbbi sojendada. Noor mees küssis: mis sa siis mul annad, kui ma sedda saan sul lubband? surm kostis; mis sa siis tahhad? Noor mees tahtis, et surm kolm pääwa enne temma surremisse pääwal peaks teäda andma et ta peab surrema, ja et ta siis woiks ennast surma wasto walmistada, Surm tootas, ja kui ta olli ennast läbbi sojendand, siis läks ta omma teed. Nüüd hakkas noormees holetumal wisil ellada, et ta eaga Jummalat egga innimessed noudnud, ja ellas ööd ning pääwad lakkumisses, prassemisses ja hora elluse, mis läbbi ta ni sandiks ja haigeks jäi et ta oijete ärrakuiwas. Kui ta nüüd nenda kiddus, siis langes kolm pääwa enne ta surma üks raske unne ta peäle, et teised arwasid tedda surnud ollewad. Sai ta unnest ärralahkund, siis tulli ka surm, ja kutsus tedda, et ta piddi haudase tullema Noormees ehmatas wägga ärra, ja küssendas: Ma ep ollen jo weel mitte walmistud! Kus siis so tootaminne on? Surm kostis: eks ma ep ollen omma wenda sulle läkkitand, kes sin-

sinnule need sannumed piddi tooma? Noormees ütles: Kuida sa sedda woid räkida, ma ep ollen keddagid mitte näinud. Surm kostis: eks sa ep olled mitte raske unnesse langend? Se on minno wend, tulle ärra! siis kahhetses noormees, et ta ni sandiste olli elland, ja piddi ilmawalmistamatta suure Kaebamissega ärra minnema.

Öppetus.

Kes arwab siis weel aega ollewad pattust pöörda, kui surm jouab liggi, se pettab issi ennast. Ei olle siis ennam aega, sest wallo ja haigusse pärrast ei sedda kalist asja saa siis ükski. Sepärrast murretse ennesele aegsaste, et sa terwe olled ning sul terwe meel peas on, et sa woid surma wasto ennast walmistada.

XLVI. Jut.

Üks tark Mees.

Ühhel perremehhel olli üks wägga rummal naene, kes keik holeto meelega ommast suust wälja aias. Selle mehhel juhtus nüüd, et ta üks rahhapot leidis, agga ta naene olli ka temma jures. Nüüd se mees teädis kül mis luggu temma naesega olli, siis ta piddi sedda asja nenda pöörma, kui se naene sest leitud rahhast

haſt peaks ka middagid lauſuma, et ükski ep uſſuks ſedda. Temma ütles ſiis: oh mo kullake! mis arrolisſed asjad ollen minna eile ohto kuulnud; ſiin meite male peab ſõdda ollema. Minna ei holin muud ühtegid, kui ma agga woikſin ſind aitada. Se naene kohkus wägga ärra ning wärriſes kui üks habne leht, ja hakkas küſſendada: oh jummal! oh jummal! kus minna pean ſiis jäma? Mees ütles: olle wait! ma tahhan ſind ommeti aitada. Nurga ſees olli üks tõrs, ja ta käskis, et naene piddi alla minnema. Naene pugges ka alla ning istus õige waggaste, Mees wiskas agga ohrad pohhi peäle, ja aias kannad ka ſenna et nemmad piddid peält ſõma. Se ſünnib nüüd kül arwada, et kui need kannad ommad ninnad waſto pohhi löid, et ſe wägga kabbiſes, mis ſe naene arwas ſõdda ollewad, ja ta tulli mitte paigalt ärra. Senni läks agga mees, ja pandis omma rahhapot ärra. Kui ta taggaſi tulli ſiis ollid kannad jubba keik ärraſõnud, ja temma tõstis tõrs ülles, ütles ſõdda otſa ollewad, ja naene tulli ka alt ärra. Nüüd hakkas perremees ülles räkima, kuida hooſte-kui ka jallawäggi ollid tulnud, temma rahha ärrawotnud ning piddand temma perrenaeſt üllesotſima. Agga jummal olgo tännatud! et ma ollen ſind mo hellake hoidnud. Naene hakkas ta koela ümber kinni ja nuttis römopärraſt õige ärdaste.

Ta teist korda käisid nemmad kahhekeste wankriga ommad suggulassed kuulma. Said nemmad tee peäl saanud, siis mees wiskas taggant saiad üllespiddi, nenda et nemmad temma naese sülleše langsid. Naene immetles sedda, ja küssis: mis se piddi tähhendama? Mees ütles: Ennä! nüüd on jummala önnistus nähha, mis sedda pärrast tulleb, sest jummal lasseb leiba taewast mahha langeda. Kui nemmad nüüd ollid ommade suggulaste jure saanud, siis naene rägis warsi ülles, et temma mees olli rahha pot leidnud. Need sannumed sai nende saks warsi kuulda. Temma läkkitas siis perremehhe järrele, et ta piddi omma naesega moisas tullema. Kui perremees olli terretand, siis saks südimas ta heästi wälja, miks ta olli sedda rahhapot ärrasalgand, ja mitte moisas toonud? Perremees keelis agga ärra, ja immetles, kes nisuggussed tühjad sannumed olli moisas wiinud? Saks ütles: mis sa tahhad sedda keelda, so omma naene on jo sedda ülles rägind. Se mees kostis: armas saks! Jummal teab, mis luggu minno naesega on; monni kord rägib ta targaste, ja monni kord polle teäda, mis ta lobbiseb. Sest olleks temmal öige meel peas, siis ta wottaks jo sedda mitte rägida, mis temma mehhele kahjuks tulleb. Siis kaskis saks, et naene piddi ka ette tullema. Kui ta olli sisse tulnud, siis saks küssis: ons so mees

paljo

paljo rahha leidnud? Ta kostis; se pot olli õige täis. Millal se siis olli? Küssis saks. Se olli siis, kui se suur sõdda meite maale olli, kostis se naene. Saks immetles sedda ja küssis: millal olli siis sõdda? Naene kostis: waatke, se olli siis, kui need saiad taewast mahhalangsid. Nüüd ütles saks: minne kus sa tahhad! sa olled jo jams. Siis läks perremees ärra ja hoidis omma rahha.

Öppetus.

Waata, kuida targaste se perremees sedda asja olli ümber mõtlend, et ta woiks keik ärrapetta. Oh peaksid ommeti jummala lapsed õige usko sees ning õigusses omma tarkust nenda üllesnäitma, kui nemmad sedda mailma asjade sees teggewad!

XLVII. Jut.

Wanna Hunt.

Üks wanna hunt, kes nälga pärrast jubba pool surnud olli, tulli ühhe karjane jure ja tahtis temmaga kaupa tehha sel wisil: sa tead, ütles temma, et mul igga aasta üks ossa on so lambade jures. Tahhat sa mulle kümme tükki igga aasta hea meelega anda, siis tahhan ma

mitte ennam sinno lambada kallal tulla, ja ma tahhan siis ka keelda, et teised huntid ei pea ka mitte ennam tullema. Karjane kostis: Minne põrgusse, sinna nurjato! koera sitta ning põrgle pasko tahhan ma sulle anda, agga mitte lambad. Hunt kuleb sedda, tahhab jubba wähhemaga rahul olla ning küssib nüüd wiis lambad. Karjane agga söimab kowwaste peäle ning ähwardab koerad peäle hässitada. Mis tehha? Nälg on käes, Hunt tahhab ühhega rahhul olla ja wimaks omma nahha ärra müa, agga usk ei tahha ennam aitada, waid karjane hässitas koerad ta peäle.

Öppetus.

Hädda aiab härja kaewo. Senni kui ühhel tiggel innimesel woimust ning meelewald on, teeb temma wäggisel üllekohhut. Ons agga rammo käest ärra, siis ta tahhab meid libbe keelega petta. Agga selsugguse peame meie koggone mitte uskma.

XLVIII. Jut.

Lesknaene.

Üks Würst, kes tee peäle olli, ja läbbi külla söitis näggi, kuida ühhe ellomaia kattusse peäle kaks Inglid römfaste teine teisega könneleśid. Tem-

Temma käskis sepärrast kinnipiddada, ja küssis kes seäl sees piddi ellama? Temma sai kostmisseks, et seäl ellab üks waene lesk naene, kes allati Jummalat pallub, kuddub, ömbleb ning seist, mis ta se eest saab ausaste ja tassase ellab. Siis kinkis se würst sel waesel üks hulk rahha, et temma ellaminne woiks kergeminne olla. Aasta pärrast tulleb se würst seddasamma teed, ja römustab ennast jubba emalt et ta saab sedda ellomaia nähha, mis peäle need inglid on mängand. Sai ta liggidel tulnud, siis ta kuuleb agga üks kärra, et pillipuhhujad ja tantsiad ötigete peäle lükkawad, ning kui ta ommad silmad katruse peäle tõstis, siis näggi temma, kuida kaks kurratid seäl istusid ning karropiddi kiskusid. Siis küssis se würst kuida se lesknaene nüüd ellab ja sai kuulda et ta sest rahhast, mis ta olli saanud on wallatumaks jänud ja Jummalat unnustand. Siis wõttis se würst omma rahha jälle ärra, et ta piddi jummala kartlikkuks saama ning au sees ellama, nenda kui ta enne on elland.

Öppetus.

Jummal ei jätta ühtegi asja undlikkuks. Eks se lesknaene olleks mitte woinud need head päwad heaks wotta, ja neid ennesele kui ka teistele kassuks prukida? Seeb se on, Innimessed ei moistwad jummala anded auustada,

ning seſt on ka nähha et waesus parrem on kui rikkus, seſt rikkus sadab meid mitme kuisatusse sisse.

XLIX. Jut.

Koer ning Hunt.

Koer läks hunti teenistusses ja teggid teine teisega sedda kaupa, et mis nemmad karja male ehk perrette jures kinniwotwad, tahtwad poleks jaggada, agga mis teist wisi saab pütud, se peab sellele jäma, kes sedda saanud. Nüüd juhhatas koer sedda hunti senna, kui need ellaiad ollid ja teggid perremehhele suurt kahjo. Kui nüüd karjama ning keik perred ollid tühjaks tehtud, ja hunt muud toitust ei leia, wottis temma koera kinni ning kiskus tedda surnuks.

Öppetus.

Nenda kui hind, nenda kaup, kes kurjadele abbiks on teistele kahjuks, se saab isse sedda ülle kohtusse palka, nenda kui se koer hunti käest.

L. Jut.

Wang.

Üks kunningas waatis keik kohhad ühhes linnas läbbi ja tulli siis ka wangitornis et ta sedda piddi näggema. Kui need wangimehhed kunningat tähhele said, siis nemmad hakkasid wägga palluma, et kunningas piddi nende peäle armo heitma. Kunningas küssis, miks pärrast ja mis ees nemmad siis siin sisse sanud? Siis nemmad kaebasid keik et nemmad üllekohtusse läbbi on kinni woetud, ja et nemmad ühtegid kurja ei olle teinud. Kui need mehhed nenda ennast wabbandasid, siis näggi temma kuida üks wang nurka sees ôigete wait istus ja lausis mitte sanna. Siis küssis kunningas, miks sinna siis rägid mitte? mis ees olled sinna wangis? Wang kostis: armolinne kunningas! kui minna olleksin ilmasüta ollewad, siis kohtomoistiad, ep olleksid mitte mind siin käsknud sisse panna. Mis ma sedda keelan, minnust es olli kül paljo, sepärrast ma pean kül sellega rahhul ollema, mis ma ollen teenind. Siis ütles kunningas naermisses: Oh sinna pattune! mis sinna siis siin nende ôigede seas teed, kes ilma süüta on ja epolle ühtegid kurja teinud? Sa rikkud jo mulle needsinnatsed head innimessed omma kurjussega ärra. Minne kust sa olled tulnud, eks sa kuled mitte? — Wang

tousis warsi ülles ja ütles: armolinne kunningas, kül minna tahhan eespiddi ennast hoida, et ma ial senna kohta ei saan. Ja temma sai lahti lastud.

Öppetus.

Kui sa olled kurja teinud ning nuhtlust teenind siis ärra keela sedda mitte, waid tunnista ülles, et sa olled kurja teinud. Sest kes ommad pattud ja kurjad wisid kahhetseb, se leiab ikka enneminne armo, kui se kes kangeste ommad kurjad wisid keelab ja wihhastab se läbbi ommad wannemad.

LI. Jut.

Laukoer teiste Metsalistega.

Laukoer, kes se keige kangem teiste metsaliste seas on, läks karro, hunti ning Ilwegatoised lindo püüdma. Kui nemmad nüüd ollid pöddro ärratapnud, siis nemmad piddid sedda jaggama. Laukoer ütles: se essimenne ossa on minno pärralt, sepärrast et ma ollen teitega püüdnud. Se teine ossa on minno pärralt, et ma teite kunningas ollen. Se kolmas ossa on ka minno pärralt, sepärrast et ma se keige kangem teite seas ollen, ning et ma paljo ennam

nam ollen tõõd teinud ning joksnud. Se neljandama ossa pärrast tahhame woitelda, kes woimust saab, selle pärralt peab se ollema. Nenda sai temma keik enneſe holeks, ſest ükski es tohhi temmaga hakkada.

Ta teiſt korda läks laukoer rebbaſe ja koeraga püüdma. Kui nemmad nüüd ollid hirwe saanud, mis piddi ärrajaggatud ſama, ſiis käskis laukoer, et koer ſedda piddi ärrajaggama. Se jaggas ſiis Laukoerele üks ossa, rebbasel teiste ossa, ning isſeenneſel ſedda kolmat ossa. Agga laukoer olli mitte ſellega rahhul ja andis temmale nenda omma keppaga et tal kül olli ja käskis, et rebbane piddi teiſt korda jaggama. Rebbane pandi agga keik kolm ossad kous ja andis laukoera holeks. Siis ütles laukoer naermisſes: kes on ſind õppetand jaggama? Rebbane kostis: ſeſamma, kes ſiin maas maggab punnaſe kaſſokaga.

Oeppetus.

Kel wäggisel woimus, kel kukkur ſel kohhus. Igga üks olgo ſiis ommaga, ja ärra katſugo ta mitte teiſtega ühhe ſuggune olla, kes ſuremad tedda on. Seſt ſel wiſil teeb ta omma kahjo monnikord weel ſuremaks, et ta tahhab omma õiguſt ſaada. Ta lähheb kül ärra ragude ſeeſt, agga ta lähheb jälle risſo hunniko peäle.

LII. Jut.

Wanna sullane.

Üks wanna sullane, kes ni mitto aastad olli herra teenistusses olnud ja ühtegid ennesele teenind, nenda kui monnikgad sakste sullased rikkaks saawad, kaebas se peäle omma herrale. Herra kostis: ma ollen sinnule so palka ausaste ärramaksnud ja ühtegid üllekohhut sulle teinud. Et sinnul agga ei olle önne sedda tahhan ma nüüd katsuda, kelle sü se on? Tulleb se agga Jummalast, siis pead sa rahhul ollema; tulleb se innimesteſt, siis tahhan minna se ees murretseda. Herra tõi siis kambriſt kaks kukkurid wälja, kellel kül üks näggo olli, agga teise sisse olli kulla rahha pantud, teise sisse jälle sea tinna. Temma ütles siis sullase wasto: wallitse ennesele, siin on kulla ning ka sea tinna. Mis sa saad, sellega pead sa rahhul ollema. Sullane waatab ahneste nende peäle, ja teab mitte, mis ta peab teggema. Mollemad on ühhe sugguſed, ja ta tahhab ommeti mitte sea tinnad waid kulla saada. Mis tehha? Ühte peab ta jo wõtma. Ta wottab, agga, mis on seäl sees? Parago Jummal! seatinna on temmale ossaks. Siis ütles Herra: kelle sü on se nüüd? Sinno ön on sant, sa nääd, et

teise

teise sisse on kulla pantud, ja sa wotsid ommeti seatinna.

Oppetus.

Ön ja önnetus on jummala käes. Igga üks peab sellega rahhul ollema, mis ta jummalast saanud, sest se on jo teäda, mis wanna rahwas ütleb: ons jummal mind pissokesse önnega loonud, siis ma pean pissokesse önnega ellama.

LIII. Jut.

Esel.

Esel, üks rummal loom, näggi kuida üks pissoke koer herra sülleše hüppas ja seäl pehmeste maggas, ning et herra ka temmaga mängis ja tedda sillitas, arwas enneše jures nenda: mis selle wigga on? Temma mängib herraga ning se ees on temmale ni heäd pääwad, ma woin jo sedda kül ka tehha. Temma läks siis herra jure ja sirgus ennast temma peäle, mis läbbi herra wihaseks sai, ning tedda laskis heästi läbbi rokida.

Oppetus.

Sinna tallomees! ärra unnusta mitte, kui sa ommade wannematte jure tulled, et sa

neid

neid pead auustama. Kui monni kord saksad sinnoga nalja heitwad, siis arwa mitte, et sul iggal aial lubba on nende wasto häbbematta olla.

LIV. Jut.

Tuhka Mun.

Üks waene laps, kelle wannemad ollid ärra surnud, jäi hopis paljaks ja eksis maad kaudo, ümber, sest et temma suggulassed ollid tedda mahhajätnud. Temma tulli siis ühhes sures linnas, kus temma koddanikkude ukste ees kerjas, et ta piddi mitte nälga pärrast ärrasurrema. Ühhel homikul juhtus et temma koddaniko ukse ees olli, ja et koddanik isse wälja tulli ja küssis temmalt: mis sinna tuhka mun! siin otsid? Temma kummardamas kostis: armas issand! minna waene laps ollen allasti ja sures nälgas, ning otsin abbi ja armo teiste käest. Siis heitis issand armo temma peäle ja küssis temmalt: tahhad sa mo jure jäda? Temma kostis: jubba ammo ollekssin minna teenistusses läinud, kui agga üks ni armolinne olleks olnud ja mind wasto wotnud. Siis käskis issand, et ta piddi sisse minnema, ja et neitsit temmale piddi süa andma, ja isse läks temma turrole. Waene laps läks sisse ja seisis

rowi

rowi alla. Siis tulli neitsit, kes wägga wihhane olli, ja ütles: mis sinna pöhletus otsid siin? Temma ütles: issand käskis, et teie peate mulle süa andma. Neitsit jälle kostis: ons kurrat jubba ni warra so köht tühjaks teinud? Temma ütles: ärge wihhastage ennast mitte, jubba se on kolmas pääw, et ma epollen mitte jummala rasoke maitsnud. Siis ütles se wihha kong: ons issand jams, et temma sesuggust täi pungo enneše maias wottab. Kui selle koddaniko tüttar sedda kulis, tulli temma ka sedda nähha. Temma hallastas ta peäle ja leikasisse leibatük ja woidis woid peäle ning andis temmale. Se poisikenne wottis sedda sure tönnoga wasto ja ütles: Jummal önnistago teid ja neitko teile sedda taewa römo, nenda kui teie mind römustate. Siis langsid wee pisarad selle neitsikesse silmade seest, ja ta küssis mis selle poisikesse nimmi piddi ollema? Temma kostis: Pert on mo nimmi. Siis küssis neitsikenne, mis koddaniko ainus laps olli, kust ta on pärrind? Se waene laps rägis keik ülles, et temma emma kui ka issa jubba ammo ommad käed rinna peäle on pannud, et nemmad kül waesed agga jummalakartlikkud ollid olnud; et temma suggulased tedda on mahhajätnud ja kui temma nenda ümberekšind, siis on ta koggematta siin maiasse tulnud. Sedda keik rägis temma nutmisšega ja pallus

jum-

jummalat, et jummal peaks koddaniko süddant pöörma et temma tedda enneſe jures peaks teenistusſes wõtma. Neitſikenne immetles temma moistuſt ja julguſt, ning ütles: ärra karda mitte, kül minna tahhan omma issaga räkida, ja temma läks siis tuppa. Koddanik tulli siis ka turro pealt taggasi, ja temma tüttar, ſe neitſikenne, rägis temmaga, ſe poiſikesſe pärraſt. Issand käskis siis, et temmale piddi antud saama särko, kube, pükſid, sukkad ja kerrikingad ning pandis tedda ſe ammeti peale et ta piddi wet weddama, praadi keerma ja ahjo kitma. Sel wiſil piddi ta ennaſt kui tahkamun tuhkas pöörlema ja weerlema. Temmal es olli rahho egga pääwal egga öſel, ſeſt pääwal tukkistas tedda ſe wanna perreneitſit ning öſel ollid jälle need ſured rottid temma kallal, kes tedda närriſid. Temma olli agga ſegit poleſt wapper ning aggar, ning tenis enneſele monnigad koppikud ſe läbbi, et ta wõõraste ſapad ja kingad puhtaks teggi, mis ees ta enneſele kaſſi ostis. Seſamma kas olli ta ainus rõõm ning aiawiteks, mis temma ka heäſti ſõtis.

Teiſe aaſta läkkitas koddanik ſuur laewa ülle merre wõõra maale keikſugguſte kaupaga, et ſe ſuur kaſſo piddi temmale andma. Igga üks andis siis ka middagid laewa omma önneks, ja igga nimmi ſai ühhe ramato ſiſſe ülles kirjotud. Perreneitſit, ſellid, ſullaſed ja ümmar-

daiad

daiad andsid middagid et se nende õnne peäle piddi ärramûtud saama. Siis ûtles koddanik: Kus siis pert on, eks temma siis annab ûhtegit enneſe õnne peäle? Pert kuulis ſedda, ja ûtles: kes annab waeſtel middagid? Koddaniko tûttar tahtis kûl kûmme rublad temmale anda, agga Jssand keelis ſedda ja ûtles; igga ûks peab ſedda andma, mis ta omma on. Siis küſſis Maiaisſand: eks ſul ei olle ſiis koggone ûhtegit, mis ſo omma on? Ei olle muud ûhtegit, kui ûks wanna kas, ûtles Pert. Hea kûl, ûtles Jssand, too ta ſeia, et ta ſaab ſo õnne peäl ka ärramûtud. Kûl pois nuttis, et ta piddi ſedda ärraandma, agga Kipper wottis ſedda hea meelega waſto, ſeſt et laewa peäl wägga paljo rottiſi ollid. Kui ſe keik ſedda wiſi olli ſündind, ſiis laew agga purjetas ärra.

Aasta pärraſt tulli agga ſe laew ſenna maale, kus keik rahwas ja iſſe nende kunningas pagganad ollid. Kunningas ostis kippri käeſt keik kaupa ärra, ja andis temmale ſeſuggusſed asjad, mis wägga kalliks arwatakſe. Se juhtus nûûd, et kunningas kutſus kipprit enneſele ſõma-aiaks. Kui ſe tulli, ja rooga olli laua peäle pantud, ſiis tullid rottid ſenna kallal nenda hulgal, et ſe olli õige immelik nähha. Siis küſſis kipper: eks teitel ſiis ikka ſeſuggune õnnetus on? Oh ûtles kunningas, ſaaksin minna neiſt lahti, ma tahhaksin hea

meele-

meelega ühte ossa ommast warrandusseſt ärraanda. Hea kül, ütles kipper, mul on laewa peäle seſuggune ellaia, kes neile pea otsa teeks. Kunningas pallus tedda, ja ütles saaksin ma ommeti sedda nähha. Siis läks kipper laewale ja tõi sedda kassi ärra. Kui ta tuppa tulli, siis ta wiskas kassi rottide peäle, ja se hakkas neid murdma ja laiale pilluma, et keik rottid kadduſid ärra. Keik, kes sedda näggi, naerſid sedda asja, ja kunningas maksas arwamatta hulk rahha selle kassi eest, mis temmal ni paljo rõmo teggi. Kipper purjetas jälle ärra ja tulli kahhe aasta pärraſt sure warrandusega koio.

Igga üks rõmuſtas ennaſt nüüd omma õnne ja kasso pärraſt. Kui koddanik näggi ni paljo warranduſi ja rahha laewa peäle ollewad, immetles ta sedda ja küsſis kipprilt, kelle pärralt se piddi ollema? Kipper soſsutas sallaia ta kõrwa: se on selle tuhka munnal selle perdi pärralt, kassi eest, mis ma ollen ärramünud. Siis ütles koddanik: egga minna wõttan mitte ta käest ärra, mis jummal temmale on annud. Temma ütles: kus pert on? Tulgo ta seie, seſt ta on issandaks saanud. Se hakkas nutma, seſt ta arwas et koddanik nalja pärraſt tedda issandaks nimmetas. Sai ta ſisse tulnud, siis käskis koddanik temmale tooli tõſtma ja ütles: istuge mahha aus issand!

Nüüd

Nüüd hakkas ta õigete nutma, et koddanik tedda narris. Agga koddanik ütles: minna ep narrin teid mitte, sest et teie ollete õige wissiste rikkaks issandaks omma kassi läbbi saanud. Teie ollete ni samma issand kui minna, ja teitel on ennam warrandussed, kui minnul. Nüüd sai ta ühhe korraga rikkaks issandaks, ja ta kinkis keikidel perredel hulk rahha kui ka perreneitsile, kes tedda iggapääw olli tukkistand. Wimaks wottis temma koddanikko tüttart enesele emmandaks, ja temma ellas sure au ning jummala kartlikko ello sees omma ello otsani.

Õppetus.

Kül Jummalal' on kerge assi,
Ning temma teeb ka saggedast,
Et se, kel heästi käinud kässi,
Saab waeseks, sandiks ussinast.
Se samma Jummal awwitab,
Et waene pea rikkaks saab.

LV. Jut.

Rosipu.

Üks rosipu olli ühhe sure Sitta unniko jures mahhaistutud. Teised roosid ja lillikesed üt-

leſid: mis ſa ſeäl haiſawa kohta teed? Roſipu wastas: midda ennam ſõnnik haiſeb, ſedda ennam annan ma teistele haiſutama, et keik mis ſandiste haiſeb peab ärrakautama.

Õppetus.

Kui õige hea innimenne teiste kurjade ſeltſis on, ſiis peab ta ſedda ennam, kui roſi pu, ommad head wiſid ja kombed üllesnäitma, et teiſed, omma kurja teggo pärraſt häbbi ſaawad. Ta peab ka isſe ennaſt hoidma et ta ennaſt ei roiästa nendega, ſeſt ſe on jo kül teäda, et innimenne woib ennaſt kiwwi känno eeſt hoida, agga mitte kurja innimesſe eeſt.

LVI. Jut.

Kon ja hiir.

Hiir tahtis ülle jõggi minna ja küſſis konna käeſt nou ning abbi. Kon kes ſallalik olli, ütles: ſa pead omma jalga mo jalla kõrwa kinni ſidduma, ſiis tahhan minna ſind üllewedda. Rummal hiir uskus ja olli ka walmis ſedda tehha. Said nemmad wee ſisſe tulnud, ſiis kon tahtis tedda pohjale wiia ning arraupputada. Hiir piddas kül wasto. Senni tulli agga kul ja wõttis neid mollemad kinni ja ſõi neid ärra.

Õppe-

Öppetus.

Kes teistele auko kaewab, langeb isse sisse. Árra ussu mitte sellel, kellel úks tigge meel ja kes sallalikon. Ta tahhab agga sind omma libbe keelega ahwatelda, ja monnikorda sünnib se, et ta isse se lábbi kahjo saab.

LVII. Jut.

Kolm kossilassed.

Úhhe rikka lesknaese jure tullid kolm kossilassed teine teise járrele kossima. Igga úks pallus, et lesknaene piddi tedda, ja mitte teist wõtma enneselle mehheks. Lesknaene tahtis agga koggone ennam abbielluse ellada, ja wois mitte neid egga kurja egga heaga árrasata, sepárrast hakkas ta neid narrima, mis lábbi nemmad tedda mahhajátsid. Kui nüüd úks neist tulli, siis káskis lesknaene tedda kül wotta, kui ta agga peaks tedda diete armastama. Warsi hakkas se nüüd wanduma, et ta tahhab keik tehha, mis ial woib sündida. Hea kül, útles lesknaene, sedda ma saan nähha. Siis káskis temma need kossilassed sallaia tulla, agga nenda et igga úks úkspáinis teistele teádmatta piddi tullema. Se keige-esimenne sai kásko óhtul tulla. Olli ta tulnud siis lesknaene útles: kui sa tahhad sel õsel selle pusarko seeb, mis

ullo al on, maggada, siis ma tahhan sind ommaks mehheks wotta. Temma wottis siis surno rided ja langes seål sees mahha. Teine kossilane olli kåsko saanud siis tulla, kui jubba öiete pimme on. Olli se tulnud, siis lesknaene ütles: kui sa tahhad sedda surno, mis pusarkos ullo al on, håsti hoida, et ükski ta wottab årra, siis ma tahhan sind ommaks mehheks wotta. Temma olli walmis sedda tehha. Ta pandis siis naero pårrast walged rided selga ja hannide tiiwad ollade peåle, ning wottis Künalt kåtte ja låks senna sedda hoida, mis pusarkos olli. Se kes seål pu sarkos olli någgi praggo låbbi, kuida ta tulli, ja arwas ingel taewast ollewad, kes tedda peab hoidma ning tånnas Jummalat se eest. Kolmas, kes se keige wapprem olli, olli kåsko saanud kesk ösel tulla. Kui temma nüüd olli tulnud, siis ütles lesknaene. Kui sa mulle årratood sedda surno, ullo alt, siis ma tahhan sind ommaks mehheks wotta. Temma agga olli kül ussin sedda tehha. Lesknaene panni siis naero pårrast temmale mustad ridet selga ning sured sarwed peåle, ja üks suur tulle tuk olli ta kåes. Temma låks agga naermisses ja jahtimisses senna. Emalt årkas temma ingli nåhha ja mees kohkus wågga årra, agga ta julges ommeti liggi minna. Se, kes ingli assemel olli, kartis kurratit, agga lesknaese pårrast ta jåi seisma.

Se,

Se, kes puſarkos olli wabbiſes ja werriſes, et ta teädis mitte, mis ſe piddi ollema. Kui ſe, kes kui kurrat olli wäljaehhitud, tulli, küſſis temma ingli käest: mis teggo ſul ſiin on? Ingel kostis: mis ſul küſſida on? Kurrat ütles jälle: Mul on käsk ſedda ſurno ärrawiia. Ingel wastas ta jälle: ſedda lubba ſaad ſa kül mitte, Seſt minnul on käsk antud ſedda hoida. Kurrat hakkas ſiis küſſendama: egga minna pallun ſind mitte. Jubba nemmad mollemad karropiddi kinni on. Se, kes puſarkos olli, näggi et kurrat kangem olli, ja ingli ülle woimuſt ſai, arwas nenda, et kurrat tedda nüüd kül ärrawiib. Mis tehha? — Temma agga heidab kaant mahha ja hakkab jooksma. Need, kes teine teiſega riidus ollid, arwaſid: ſe ep olle õige, ja hakkaſid ka peäle punnuma, igga üks omma teed. Teiſe homiko ſaid nemmad tähhele, et lesknaene ſedda naero pärraſt olli teinud ja nende ſilmad ollid oiete häbbi täis, ning ſeſt jätſid nemmad ſedda asjo ülle.

Öppetus.

Ei woi lind körgemale lenda, kui tiiwad kannawad. Monni on julge keik tehha ja wimaks moiſtab ta ühtegit, ſeſt temma arwab nenda: kes koera ſabba kül kähhitab, kui ta iſſe ei kähhita? —

LIII. Jut.

Koer ning Lammas.

Koer wiis lammast kohto ette ja kaebas temma peäle, et lammas olli leiba ta käest laenand, mis ta piddand kassoga jälle maksma. Kül lammas sedda keelis, agga mis se aitab? Koerdel olli kolm tunnistusse mehhi. Essimenne olli hunt, kes ütles sedda tõeste tõssi ollewad. Teine olli kul, kes tunnistas, sel aial kui lammas leiba olli laenand, jure ollewad. Kolmas olli rebbane, kes ütles: mis sinna häbbematta loom sedda keelad? Sedda ma ep olleksin mitte uskund et sa nenda tigge olled. Maksa agga ausaste. Nenda sai sel waesel kohhut moistetud, et ta piddi sü allune ollema ning omma willaga ärramaksma.

Öppetus.

Hoia ennast nisugguste innimeste eest, kes üllekohtused on. Sest se on mailma usk: kui wodras nahk ees, kül siis leikatakse kahhe kausta täie; kui omma, siis ei leikatakse rihmake. Jo se ka teäda on, et kaarn ei pista kaarna silma.

LIX. Jut.

Wanna rahwas.

Üks würst söitis ratsa ja tulli metsas ühhes perres, kus üks wanna halli peaga innimenne wägga nuttis. Temma piddas kinni ja küssis temmalt: miks sa wanna taat nenda nuttad? se wanna kostis: mo issa on mind peksnud. Würst immetles sel wannal mehhel weel issa ollewad ja ütles: mis eest on siis so issa sind peksnud? temma kostis: se eest, et mo issa mo sülleſt on mahhakukkund. Siis würst pandis sedda weel ennam immeks, et sel mehhel olli mitte ükspäinis issa, waid weel peälegi wanna issa, ja läks sepärraſt senna tuppa neid waatma. Würst näggi agga römoga, et tubba pisti täis olli laste lastega, mis keik ühheſt issaſt ollid sündind. Ta küssis siis, kus se wanna issa piddi ollema. Lapsed näitsid siis temmale, ja se olli ni wanna ja woimatta, et ta kui üks wäeti laps sai hoitud ning sõtud sülleſe. Ta küssis, mis nemmad piddid jooma ja sõma, et nemmad ni wannaks saawad? Nemmad kostsid se peäle: meie ei olle muud ühtegid sõnud ning jonud kui on: leiba, woid, kapstad, sola, kallad, piima ja wet. Eks teitel ei olle siis ka lihha, õllut, wiina ja tubbakaſt? Nemmad ütleſid: kes annab waeſel rallo

mehhel lihha ja öllut? Ning wiin ja tubbakas on meitel teädmatta; meie tunneme sedda ei nimme pärrast. Siis arwas würst warsi et nemmad sest ni wannaks ollid saanud, et nemmad es olle prukind egga wiina egga tubbakast.

Öppetus.

Ennemuiste, kui wiin ja Tubbakas teädmatta olli, siis rahwas said ka wannaks. Nüüd agga et jubba pisokessed poisikessed tubbakast ja wiina joowad ning lakkuwad, nüüd ei olle lootust, et needsinnatsed kaua ellawad. Nemmad kidduwad ja kuiwawad hopis ärra. Sest tulleb se agga, et wiin ja tubbakas nende werd paksuks teeb, et se woi mitte heästi joosta, ning nenda on pea nödder, käed ja jallad werisewad, ja käed saawad aegsaste rinna peale pantud.

LX. Jut.

Mailma wiis.

Üks wägga sur maddo olli haudasse langend, ja küssendas arwamatta. Üks tallomees tulli senna ja küssis; mis temmale wigga piddi ollema? Maddo pallus, et ta piddi tedda wäljaaitma. Tallo mees ütles: mis makso woin minna kül kurjateggiast saada? Maddo käskis ja tootas suurd makso temmale anda, kui ta

peaks

peaks tedda agga ärrapäſtma. Annettega ſaawad ikka innimesſed ahwateldud. Nenda olli ſe ka temmaga. Tallomees aitas tedda wälja agga maddo piddi tedda warſi ärrneelma. Siis küsſendas mees ja ütles: on ſe ſe tönno mo waewa eeſt! on ſe ſo tootamisſe ſanna! Maddo kostis: eks ſa ſedda tead mitte, et mul kahte keeli on, ning et ſe ka mailma wiis on? — Kurrat maksab nenda, agga mitte mailm, ütles tallomees. Saame nähha kostis maddo, lähheme et teiſed meitele öiguſt moiſtwad, eks ſe polle nenda? Kui nemmad käiſid, ſiis tulli keigeesſitekſe üks wägga wanna ja arraſunnitud hobbone neile wasto ning nemmad tahtſid temma käeſt öiguſt ſaada. Hobbone ütles: minna ollen kaks kümmend aastad omma perremehele teenind, ööd ja pääwad ollen ma piddand töödd teggema, ja ſanti pöhhoga rahhul ollema, ning home tahhab mo perremees mo nahha peälegi ärranülgida. Se on mailma wiis. Pärraſt tulli üks wanna koer. Nemmad rägiſid temmale ka keik ülles, et ta piddi öiguſt moiſtma. Koer ütles! minna ollen kümme aastad omma herrale püüdmisſe peäle öödning pääwad teenind. Nüüd et ma wannaks ja kangeks jänud, on temma käsko annud mind ülles poua. Se on mailma wiis. Nüüd tulli rebbane. Temmale ſai ka keik üllesrägitud. Tallomees pallus tedda, et ta piddi ikka ſedda korda ait-

ma, ja käskis temmale keik kannad jälle andma. Rebbane küssis siis maddust, kus se haud piddi ollema, mis sisse ta olli langend? Maddo juhhatas neid senna, ning kui nemmad liggi ollid, siis sai ta jälle tallomehhest sisse lükkatud. Kui nüüd se mees sest häddast olli ärrapeästetud, siis küssis rebbane omma palka. Tallomees käskis kannade lauto lahti jätta. Sai ta koio tulnud, siis rägis temma naesele keik ülles, ja käskis kannade lauta ust lahti jätta. Naene jättis kül ust lahti, agga kui rebbane olli sisse läinud, siis tulli naene omma lastega ja löi tedda mahha. Rebbane ütles: se on se eest, et ma ni rummal ollin, ja aitasin tedda wälja. Se on mailma wiis.

Öppetus.

Se on ikka nenda, et söbber korib söbbra perse. Mis mailmas tehhakse, se saab ka mailma wiisi pärrast tassutud. Arra holi siis ühtegit mailma pärrast, waid tee sedda, mis sinno digus ja kohhus on. Mailm arwago sest, mis ta tahhab, kui sinno süddame-tunnistus agga selge on.

LXI. Jut.

Tallo mees.

Üks suur herra, kes püssiga olli wälja läinud ning metsas ärraeksind, näggi meest suure pitka habbemega, kes laastmas olli. Herra ütles: Terre, Jummal appi! Tallomees kostis: Jummala abbi on hea! Herra küssis: et sa ni wanna olled, kuidas woid sa weel omma leiba enneſele teenida? Tallomees wastas: Peab ommeti katſuma, et hiljokeste ellatakſe ikka ühheſt pääwaſt teiſi. Herra ütles: ſedda ma tahhaksin ommeti hea meelega teäda, kuida ſa woid ſeſt ellada mis ſa enneſele teenid? Tallo mees kostis: nenda ma jaggan keik, mis ma omma waewa läbbi ſaan: Üks oſſa ſaab laste toidusſeks antud, teine oſſa on wõlla ärra kustutamisſeks, kolmas oſſa ſaab kaſſo peäle antud ning neljas oſſa lähheb pilla palla. Herra ütles immetlemisſega: hul! kuida woid ſinna kül middagid ärrapilluda, et ſa ni waewalinne ellad? ning kuida woid ſa kaſſo peäle anda, et ſul weel wõlgo on? — Agga tallomees ſelletas ſedda ſel wiſil: armas herra! mo wõlg on ſe, et ma ommad wannemad, mo iſſa ja emma toidan ning heäſti hoian, ſeſt nemmad on mind ülleskaswatand. Se mis ma kaſſo peäle annan, ſe on mis ma waeſtele annan, ſeſt

Jum-

Jummal tassub sedda jälle üks kord mo lastele. Se ossa, mis ma lastel annan, on ni hea kui ärrapillutud, sest need ei wõtta mind tännada, jo nemmad praego ülleantud koerad on. Herra immetles, et se mees ni tark olli, andis temmale hulk rahha ja wottis jummalaga jälle.

Õppetus.

Ärra kahhetse sedda mitte, mis sa omma wannamittele annad ning waestele wäljajaggad; sest se wõlg, mis sa issal ja emmal ärramaksad, sedda makswad üks kord sinno lapsed sulle jälle, ning se, mis sa waestele wäljajaggad, sedda annad sa tõeste Jummalale kasso peäle.

LXII. Jut.

Warblasse poiad.

Warblassel olli kolm poiad rehhe kattuses. Kui nemmad piddid jubba lendma, siis tulli perremehhe poeg, pillus pessa ärra ning tuul wiis need noored warblassed ärra. Wanna warblane tulli koio ja olli wägga kurb et temma lapsed ni aegsaste ja nenda nõddrad ollid mailmas täinud, ning et ta es olli weel need maenitsussed annud. kuida nemmad peawad ennast

kahjo

kahjo eest hoidma. Süggisel tullid nisso nabbra peäle paljo warblasi kokko, ning seäl leidis se wanna ommad poiad, ja römsaste wottis ta neid enneše jure ning ütles nende wasto: oh mo armad lapsokesšed! keige sui lähbi ollen minna teite pärrast häddas olnud ja leinand, šest teie ollete wägga warra wälja saanud ja mitte need öppetusšed kuulnud, kuida teie peate ennast hoidma. Kuulge siis omma issa sanna, ja hoidke ennast heästi mailmas, šest pissokeste lindude järrele iggatšewad keik. Siis küsšis issa selle käest, kes se wannem olli: kus sa olled keige sui lähbi olnud? Temma kostis: ma toitsin ennast aedas ussíde, ma matlaste ning marjadega. Issa ütles: oh mo poeg! toidus olli kül hea, agga hoia ennast siis kui innimesšed aedas on. Poeg kostis: kui agga püüdšed pude sees on ülles pantud, eks siis polle ennam hädda, ja tarwis ennast hoida? siis küsšis issa: kus olled sa šedda näinud? Poeg kostis: linnas, koddanikko aedas, kus monni linnuke on omma otsa leidnud. Siis ütles issa: mo poioke! need koddanikkud on pettaiad, kui sa neid tunned, siis olled sa kül öppind; minne ja ella eespiddi nenda targaste.

Nüüd küsšis issa selle wahhelisše käest, kus ta keige sui lähbi olnud? Se kostis: moisas. Issa ütles: moisale ei kolba warblasšed, šest seäl on koerad, kassid, ning püssi mehhed.

Olle

Olle ikka enneminne karja aedas ning rehhe jures, kus Jummal sinnule woib so toiduſt rahho sees anda. Poeg wastas: kui agga wõrkud ja sarri on ülleſpantud, eks ſiis polle ennam hådda ja tarwis ennaſt hoida? Siis küſſis issa: kus ſa ſedda olled nåinud? Poeg kostis: moiſa rehhe jures. Siis ütles issa: oh mo poioke! moiſa rahwas on ülleantud korrad, kui ſa neid olled õppind tundma ilma kahjota, ſiis on ſul tarkuſt kül; minne ja ella eeſpiddi nenda targaste.

Wimaks küſſis issa ſelle kolmandama kåeſt, ja ütles: ſinna tuhhokot! kus ſa olled keige ſui låbbi olnud? Sa olled ikka üks wallato olnud, jå ſiis minno jures, ſeſt mailmas on paljo linduſi ning teiſed loomad, kes ſo peåle paſſiwad ja ſind ärraneelwad. Olle ommade jures ja noppi enneſele ma-matlaſſed ja usſid, ſiis woid ſa heåsti ning kaua ellada. Poeg kostis: armas issa! kes teiſtele kahjo ei tee, woib julgeſte ellada, ſeſt egga kul egga teine kiskuia ellaia teeb temmale pahha ning iſſeärranis ſiis, kes omma ülleſpiddamiſt annab homikul kui ka õhtul Jummala holeks, kes keik asjad, keik ellaiad on loonud ja ülles peab; kes annab ſõmiſt lojuſtele, ja norile kaarnaile, kes tedda appi hüüdwad, ning ilma kelle tahtmisſetta ei länge ühte ainuſt warblaſt mahha. Issa küſſis: kuſt olled ſa ſedda õppind? Poeg kos-

kostis: siis kui tuul mind ärraaias, juhtus se, et kirriko uks lahti olli. Ma lendsin sisse, ja seäl ollen ma keige sui läbbi ennast toidnud nende kerbnedega, mis akna peäle ollid, ning seäl ollen ma ka need sannad jutlusse sees kuulnud. Se taewane issa on mind ka armolikkult hoidnud ning rohkeste sõtnud et mul ep olle ühtegit hädda olnud. Issa ütles: tõeste, kui sul üks nisuggune lootus on, ja sinna tõnnoga omma iggapääwne leiba omma helde issa käest wasto wottad, siis woid sa ilma häddata ellada, kui ka keik mailm kurjateggiattega olleks täis ollewad.

Öppetus.

Kes keik ommad murred Jummala holeks annab; kes truiste ommad tõõd teeb; kes Jummalat pallub, ning kes omma hinge ei roiastab kurja teggemas, se woib ka se peäle loota, et Jummal ei jätta tedda ilma abbita.

Oh! jätta murred mahha,
Mis süddant waewawad,
Ning wõtwad wallo tehha,
Et wägga kurwaks saad.

So kohhus polle seâda
Need asjad ilma peâl,
Kûl Jummalal' on teada,
Mis kassuks tulleb teâl.

LXIII. Jut.

Wõlglane.

Üks wagga ning aus kaupmees laenis ühhe rikka herra käest üks arwamatta hulk rahha. Temma ostis se eest kalli kaupa, ja täidis sellega kaks laewad, mis ta ülle merre läkkitas. Agga parrago Jummal! üks suur õnnetus sündis, kange ilm tousis merre peâl ja se tuul olli nenda walli, et ta mollemad laewad ühhe kiwwirahhu peâle aias ning katki murdis. Sure häddaga said need innimesed maalt abbi. Need warrandusse läksid hukka, mis läbbi se kaupmees waeseks mehheks jäi. Kui nüüd se aeg olli mõda läinud, et kaupmees piddi rahha herrale maksma, ning tal es olli maksta, siis kaebas herra ta peâle ning temma sai wangitornis wissatud. Temmal olli agga paljo lapsi. Se keige wannem nende seas olli saksa maale sures kolis, kus ta heâsti õppis. Sai ta sedda kuulnud, et issa ni sugguse sure õnne-

tus-

tusse sisse olli langend, siis tulli temma taggasi, agga ööd ja pääwad ollid temma silmad täis weega. Kui ta koio tulli, siis kuulis temma, et issa olli wangis, sepärrast läks temma warsi herra jure ja pallus allandlikko süddamega, et ta piddi ni armolinne ollema ja issa lahti laskma. Agga herra tahtis koggone sest ühtegit kuulda, sest ta arwas, et temma suggulassed piddid sedda rahha kokkopannema ning ärramaksma. Agga parago Jummal! suggulassed ei tahha tedda ennam tunda, ehk nemmad kül ni mitto korda ollid temma jures sõnud ning joonud. Se waene laps läks jälle herra jure ning hakkas temma jallad kinni ja ütles nuttoga: armas herra! heitke armo mo waese issa peäle, sest minna ei lasse teid enne lahti, enne kui teie ei waadate armaga mo issa ning temma waeste laste peäle. Minna tahhan käemehheks olla ning keik sedda wõlgo ennese peäle wotta. Enneminne laske mind wangitornis panna, sest et minna ei sudan ni paljo teenida, et ma woiksin need pissokessed lapsokessed ülles kaswatada. Ollen minna wangis, ning mo issa on lahti, siis ta woib kül ni paljo teenida, et ta woiks wõllad ärrakustutada, ja lapse ossa jääb ka ülle. Minna tean sedda, ja tunnen, et mo issa üks aus mees on, kui ta agga olleks wallale ollewad, et ta woiks se eest murretseda. Heitke siis armo mo issa peäle, ja

wotke mind issa assemele wasto! se lähbi sai nüüd herra südda katkimurtud, sest temmal olli üks wägga örnsüdda, et ta näggi, kuida üks laps nenda wägga armastas omma issa, ja tahtis isse keik issa assemel kannatada. Herra isse nuttis ja ütles: touse ülles mo poeg, so issa on lahti ja so omma! ta peab mitte ükspäinis sest wöllast lahti ollema, waid minna tahhan weel peälegi, keik mis mul on temmale anda, et ta woib jälle ueste kaupelda ja nenda heästi ellada. Ma tahhan tedda auustada se eest, et ta nisuggused lapsed on kaswatand, kelle üks sesuggune meel on, mis au sees peab petud saama. Ja sinnul, mo poeg! annan ma keik mo warrandusse ja sedda mis mul weel paljo kallim ning armsam on, kui keik warrandusse, se on: mo ainus tüttar; sedda pead sa ennesele prauaks wötma. Lähheme nüüd öige ussinaste wangi tornis et so issa woib ennast römustada, et sa terwe olled ja wodra maalt taggasi tulnud. Kuulgo temma nüüd so omma suust, et sinna olled tedda wabbaks teinud, ja minna tahhan sedda römo maitsta, kuida temma so kaela ümber langeb, ja sind önnistab. — Ta tousis maast ülles, tännas Jummalat ning herrat, et issa olli lahti saanud, ja silma pisarad langsid römo pärrast ta palle peält maa peäl. Nemmad läksid siis ka mollemad wangitornis ja poeg hakkas warsi is-

sa

ſa kaela ümber ning ütles: armas issa, tännage Jummalat, seſt se herra on ni helde olnud ja teid lahti lasknud! nüüd ollete wölla alt ärra! Issa kohkus essitekse nenda, et ta es sai mitte se peäle kosta. Pärrast hakkasid keik nutma; ja kes woib sedda keik üllesräkida, mis nemmad juttustasid? Sure römoga käisid nemmad kolmkeste herra kottas, ja suggulassed said kokko kutsutud, et noor rahwas piddi kihlatud saama. Nenda sai se issa önnelisseks omma poia läbbi, mis ta heästi ning ausaste olli üllesskaswatand, ja poeg olli nenda sammoti önnelisseks saanud, et ta omma issa olli wabbaks teinud.

Öppetus.

Se on kül teäda, et üks issa südda wägga helde on ommade laste pärrast, agga se on arroliste leida, et poeg nenda armastab ommad wannemad, kui se sinnane poeg on teinud. önnelinne on se laps, kes ommad wannemad römustab, seſt se saab önnistust Jummala käest. Oh mo armad lapsed, kes teie sedda jutto ollete kuulnud! se olgo teitel ikka ühheks kauniks märgiks, et teie ommade wannematte sanna kuulete ja neile head teete, siis saab se tootusse sanna ka töeks, mis teie ollete neljandama käsko sees öppind: seſt teite käsi peab heästi käima ja teie peate kauaellama maa peäl.

LXIV. Jut.

Hunt, rebbane ning haige laukoer.

Laukoer olli haigeks jänud. Keik metsalisſed tullid tedda kuulma, agga mitte rebbane. Hunt, kes kadde temma peäle olli, tahtis hea meelega temmale kahjo tehha, ja arwas et nüüd aeg on ta peäle kaebada, et rebbane es olli liggi, ſiis ütles temma laukoera wasto: Eks ſe lähheb korda, et rebbane nenda holeto en, et ta tulleb mitte teid kuulma nüüd, kui teie haige ollete? Ta naerab jo ſel wiſil teid. Se ep olle muud ühtegit kui ülleantus, kangekaelus ja uhkus, ſeſt minna tean löpmatta et tal aega kül on, et ta woiks tulla. Senni kui hunt nenda rägis tulli rebbane, kes need wiimſed ſannad kuulis. Laukoer hakkas mõirama ja küſſis: miks ſa ep olled enne tulnud mind kuulma? Rebbane, kes ikka tark on, mõtles asja ümber ja ütles: aus kunningas! et ma ollen aega wiwitand, ei olle mitte ülleantuſſe, kangekaelusſe ehk uhkusſe pärraſt ſündind, waid ſure murre läbbi teite terwidusſe pärraſt. Jubba ſe on kolmas pääw, et ma ollen ümber joksnud arstide jure, ſenni kui ma ollen abbi leidnud, et teie woite parremaks jäda. Laukoer jäi römſaks ja küſſis: mis rohhud need on?

on? Keik need arstid, kelle jure ma ollen käinud, ütlesid et se wägga hea peab ollema, kui teie peaksite soe hunti nahka enneše rinna peäle pannema. Loukoer ütles: sedda rohto woin ma kül prukida, sest et hunt siin on. Karro sai käsko et ta piddi tedda ärra nülgima ja nahka ta rinna peäle pannema. Se sündis ka warsi. Kui hunt nüüd pitkale maas olli ja ülleüldes werrine, siis naeris tedda rebbane peälegi ja ütles: wennike! tahhad sa saunas minna et sa ni paljas olled? Kül ma tean, sul on lusti, et sul peab kuppo lastud saama.

Öppetus.

Kes nenda kadde on kui se hunt, se peab ka rahhul sellega ollema, kui ta ka sesugust palga saab kui hunt sai. Meie ei pea mitte omma liggimesse peäle walled ehk kurjad könned töstma, sest se sõbber kes sõbbra perse korib, saab wimaks sellega nuheldud, misga ta piddand teistele kahjo teggema.

LXV. Jut.

Innimenne ja Laukoer.

Noma rahwa wallitsusse alla, olli üks wägga rikkas innimenne, kellel üks perris mees olli, kes hirmsaste sai waewatud, nenda et ta sedda

wois mitte ennam kannatada. Temma jooſis ſepärraſt ärra ning ekſis, et ta ſure körbesſe ſai. Öhto wasto pugges temma ennaſt warritſemisſe paikas, agga ta teädis mitte, et ſe laukoera pesſa olli. Olli temma ſisſe lännud, ſiis tulli üks hirmus ſuurlaukoer ka ſenna ſisſe. Se waene kohkus nenda, et ta wabbiſes ja werriſes, kui üks habne leht, ſeſt temma arwas, et laukoer tedda piddi purruks kiskuma. Agga laukoer, kes lonkas, tulli kiunamas temma kallal, ja näitis temmale omma jalga. Innimenne julges ſedda jalga läbbi watada, ning leidis et laukoer olli ſure pinda ſisſe astund ja et jalg olli wägga paiſund. Temma kiskus pinda wälja, muljus mädda ärra, peſſis haawa kuſſega ning pandis wannad nartſad ſelle ümber. Igga homikul ja öhtul watis temma järrele ning peſſis haawa heäſti puhtaks. Laukoer läks iggapääw püüdma, ja tõi temmale pöddra, jännekſe ja keikſugguſt teiſt lihha. Laukoer ſai nenda tutwaks innimesſega et ta temma süllesſe maggas, ja temmaga mängis. Innimenne tüddis agga wimaks temma jures olla, ſeſt ta wois mitte ennam süa ſedda lihha ilma leiba ning ſolata. Temma läks ſiis jälle innimeste ſeltſis, kus ta agga ſai kinniwoetud, ahhelattega ſeutud ning ſenna wiitud, kuſt ta olli perrind. Kui laukoer jälle koio tulli ning näggi, et temma arſt ärra olli, ſiis kahhetſes ta

ſed-

sedda, läks tedda otsima, ning nenda otsides langes temma wõrkude sisse, mis need püssimehhed ollid wälja pannud. Et se laukoer wägga suur olli, siis sai ta keisrile antud. Keiser käskis tedda laukoerte auko teiste jure wissata. Kui nüüd se innimenne omma herra jure olli saanud, siis käskis temma, et temma agga wägga kurri ja wihhane olli, et se waene mees piddi ka laukoerte auko wissatud saama, kus need laukoerad tedda piddid ärraneelma, Seks said agga keiser ja sured herrad kokko kutsutud, et nemmad sedda piddid waatma. Kui nüüd needsinnatsed ollid keik kokkotulnud, siis sai se waene mees kõiega sisse lastud ja suur mõõk sai temmale antud, et ta piddi essitekse naero pärrast, laukoeroga sõddima, enne kui ta sai mahhakistud. Nüüd sai üks hirmus suur laukoer lahti lastud, kes jubba kahte pääwa sees es olli süa saanud, et ta agga sedda enneminne piddi tedda ärramurdma. Sai se laukoer wäljatulnud, siis tulli temma hirmsa mõiramisega, et ta piddi innimesse peäle minnema ja kiskuma. Waene innimenne werrises ja olli walmis surma wasto wotta. Kui se laukoer agga liggi tulli, näggi temma, et se teuma arst olli; ta kiunas ja langes temma jalgade ette sure rõmo pärrast. Innimenne näggi, et laukoer tulli mitte, kui üks kiskuia metsalinne, waid kui üks sõbber, temma wis-

kas siis omma mokko ärra ja hakkas laukoeraga mängma ja jahtima. Essitekse arwasid keiser ja need sured herrad, et se surma wallo pärrast olli, pärrast näggid nemmad agga, et se üks teine luggu olli. Nemmad immetlesid sedda wägga, ja keiser käskis, et innimenne piddi wäljakistud saama. Siis rägis temma keik need sinnatsed asjad ülles, mis körbesse laukoeraga olli sündind. Keiser teggi ta wabbaks ning kinkis temmale laukoera, kes temma järrele jooſis, kui üks kuitsokenne ja teggi ühtegit pahha.

Öppetus.

Wata! laukoer on üks hirmus kiskuia melsalinne, ja ta tunneb ommeti tännalikko süddamega omma heateggiat jälle, mis läbbi temma innimestele häbbi teeb. Seſt paljo innimessi leida on, kes hea meelega sedda heat, mis neile tehhakse, kurjaga makswad ärra. Oh! se on häbbi, et ta innimesse nimme, paljo ennam, et temma risti-innimesse nimme tallub!

LXVI. Jut.

Hiir ja kon.

Hiirde ning konnade wahhel olli suur riidleminne tousnud, nenda et üksti neid wois ennam

nam leppitada. Nemmad läksid siis wäljal teistega sõddima. Jubba nemmad hakkasid sure ja uhke süddamega teine teist näppistama ja katsusid teine teise ülle woimust saada, kui kul tulli ning mollemad ärraneelis.

Öppetus.

Kes wasto-ja issemeelelissed on, need ellawad riidusse ja se läbbi lähtwad nemmad hukka. Nenda on ka tallopoiad leida, kes ei seisa rahho sees, senni kui nende herra tulleb ja neid läbbi roogib ning sest kohhast, kus nemmad ellawad, ärrapillub. Siis on rahho.

LXVII. Jut.

Tuid ning kul.

Tuid kartsid wägga sedda jännekse hüüpo, ja andsid ennast sepärrast kulli wallitsusse alla. Agga ni pea kui kul olli omma wallitsust hakkand, wallas temma ühhes pääwas ennam werd ärra, kui hüüp keige aasta läbbi.

Öppetus.

Monni tallopoeg ei olle selle herraga rahhul, mis ta käes on, ja iggatseb teise järrele,

ning leiab pärrast sedda, mis need tuid leidsid kulli wallitsusse alla.

LXVIII. Jut.

Noor lesknaene.

Norikul surri mees. Kui mees olli mahhamaetud, siis läks se noor lesknaene iga õse mehhe hauda peäle ning nuttis õige ärdaste, sest taarmastas tedda wägga. Üks noor söddamees, kes wahhi peäl olli, tulli ta jure ja küssis: miks sa nenda wägga nuttad? Lesknaene ütles: eks ma pean mitte nutma, et mo pea on ärra; mo mees on surnud, mis ma nenda armastasin, kui omma hinge? Oh se olli weel üks mees! sesugust meest ei leia minna kül mitte ennam mailmas. Kui ta sedda ütles, siis hakkas ta nenda nutma, et se õige hädda olli nähha. Se noor söddamees pühkis temma silmapisarad ärra, ja pallus tedda wägga, et ta piddi mitte ommad silmad ärrarikkuma. Se olli naese meele pärrast. Teisel õsel ta nuttis mitte ennam ni wägga, sest sõdda mees lubbas sedda mitte, jo temma hakkas ommast armastussest temma wasto könnelema, mis se naene ka hea meelega kuulis. Naene küsis ta käest, mis ta siin õsel otsib? — söddamees kostis:

tis: siin on üks warras wõllasse üllespotud, mis ma pean hoidma, et ta ep saa ommast suggulastest ärrawarrastud. — Kolmandamal õsel said nemmad nenda tutwaks, et nemmad sõrmukšed wahhataśid ja naene wottis panti wasto ning sõddamees need kindad. Nattuke aia pärraśt läks sõddamees ärra agga ta tulli jälle warśi nuttes taggaśi ja küsśendas: oh jummal! oh jummal, kus ma nüüd lähhan! leśknaene kohkus wägga ärra ja ütles: mis siis on? Sõddamees agga ihkus ja kaebas: oh minna waene! oh minna waene! senni kui minna sinnoga siin ollen könnelend, on se warras ärrawarrastud! mis tehha? ma pean ärrajooksma! Jummalaga siis mo kullake! Ei saa minna kül ellades sind jälle nähha! — Leśknaene hakkas ta kaela ümber kinni ja nuttis; pärraśt ütles temma agga: ota, ota! mul on üks wägga hea nou. Misśuggune se on? Küśśis mees. Leśknaene kostis: kaewagem mo õnnis meest wälja ning pangem tedda wõllasse temma assemel. Sõddamees ütles: oh se on wägga hea nou, tehkem sedda! kui se mees haudaśt olli wälja kaewatud, siis ütles sõdda mees: praego tulleb se mo meeles, et need esśimesśed hambad suust ärra ollid. Leśknaene ütles: küllap meite nou peab ka hakkama. Ta wottis siis maaśt kiwwi ning löi need esśimesśed hambad keik wälja. Sõdda

mees

mees ütles: se on keik hea, agga ninna ja kõrwad ollid ka ärraleikatud. Leſknaene wottis siis nugge taskuſt ja leikas omma õnnis mehhele ninna ja kõrwad ärra. Siis ſõddamees ſüllitas ta peäle ja ütles: oh ſinna lits! kas ſa ſedda wiſt armastad omma meeſt, et ſa temma ihhule niſugguſt häbbi haudasse teed? — Siin ei olle egga warras, egga mul epolle ka middagid hoida olnud; ma ollen ſedda ſelle pärraſt teinud, et ma piddin ſind kiuſama. Sinna kolbad koerde ſeltſite agga mitte inni, mestele. Minne omma teed ſinna raibe! kui ta ſedda ütles lükkas ta tedda mahha ning läks ärra.

Öppetus.

Paljo innimesſi leida on, kes wäljaspidste öiged pühhad näitwawd ennaſt ollewad, agga ſeespiddi on nemmad kiskuiad hundid. Niſuggusſed tahtwad innimesſed petta, et nemmad ſedda enneminne woiwad omma tiggedusse järrele ellada. Agga ni pea kui keddagid on, kes nende wiſid awwalikkuks teeb, nenda kui ſe ſõddamees teggi, ſiis on nähha, mis waimuſt aetud nemmad on rägind. Ärra uſſu ſiis mitte nenda kärgeste innimeste juttud; ſeſt monni rägib kui üks ingel ja kurri waim on ommeti ta ſüddames. Nenda kui üks pu tunnukſe

nukse ommast lehtidest, nenda tunnukse ka üks innimenne ommast teggust.

LXIX. Jut.

Poeg kes woera maale olnud.

Poeg, kes kurramaale olnud, ja seält jälle taggasi tulnud omma issa jure, rägis ülles, mis immeteud temma seäl näinud. Temma arwas keik asjad heäl teist wisi ollewad. Kui ta siis sedda kassi näggi, mis maias olli, küssis temma: kuida nimmetakse se ellaia siin maale? Issa naeris ja ütles: olled sa nenda woeraks läinud, et se peaks mitte ennam so meeles ollema, et ta kassiks nimmetakse? Poeg kostis: meite maale nimmetakse ta mitte kassiks, waid hiiride koeraks. — Kui ta issa sure koera näggi, ütles temma: oh, mis pissokenne kuitsokenne se on! kurramaale on teised koerad. Se on jummala ees tössi, et ma seäl ollen koerad näinud, mis ni sured on, kui üks hea hobbone. Issa wärristas peaga ja ütles: woib kül olla. — Teise pühhal käisid nemmad suggulaste jure meelt jahhutellema ning tee peäl ütles issa: meite tee peäl on üks sild; ja sellega on se ommeti üks immelinne ning täbbar luggu. Poeg küssis: kuida siis? Jah! se on se wüs, et igga üks, kes ta ülle käib, ning

ots

on wallet lend, omma jalga katki murrab. Poeg kohkus, kül ta teädis, mis ta seſt sureſt koeraſt olli rägind, ning sel wiisil olli se sant luggu kül temma jalgaga. Issa jättis sedda jutto mahha ja hakkas teised juttud aiama. Jubba sild paistas ärra. Ehmatus tulli poia peäle, ja ta ütles: praego tulleb se mo meeles se sure koera pärraſt. Ta es olli kül ni suur kui hobbone, agga nenda ta olli kül kui üks sälloke. Issa kostis: mis mul koeraga teggemiſt on; lähheme omma teed. Issa hakkas jälle teiſt jutto aiama. Poeg agga ütles: mis se olli, mis ma seſt koeraſt rägiſin? Ma piddin sedda ütlema: et ta ni suur olli, kui wars. Issa ütles: et jätta mind so koeraga rahhule! kui nemmad agga silla liggidel ollid saanud, werriſes se waene poeg, ja ütles omma issa wasto: tõeſte, armas issa! se koer es olli surem, kui meite koerad. Siis issa naeris tedda, et ta isse tunnistas ülles wallelikkuks ollewad.

Õppetus.

Kui monningad on woera maale olnud, siis nemmad moistwad paljo seſt lobbiseda. Se olleks muido kül hea ollewad, kui se agga olleks tõsſi ollewad, agga ennamiste rägitakse selged walled. Ning mis tulleb seſt? Häbbi

ja

ja teotaminne; seſt wallel on lühhikesſed jallad. Nägi ſiis töt, et ſa woid au ſees jäda.

LXX. Jut.

Köht ja teiſed liikmed.

Innimesſe liikmed ja isſeärranis käed ja jallad töſtſid kärratſemiſt köhhoga, ja tahtſid mitte ennam temmale sũa anda. Nemmad teggid ſiis teine teiſega ſedda ſeäduſt, et eespiddi käed ei pea ennam leiba ſuhho piſtma; ſu ei pea wasto wotma ning hambad ei pea ennam purretama, mis läbbi ſiis köht ilma jääks lühhidelt! nemmad arwaſid omma rummalusſe ja kangekaelusſe pärraſt, et köht piddi ehk töödd teggema ehk nälga ſurrema. Mis ſündis agga? Kui nemmad kaks ehk kolm pääwa ſedda ollid katſund, ſiis nemmad tundſid ärra et keik ihho jäi lahjaks ja liikmed kuiwaſid ning jäid nöddraks nenda et keik löppis ärra. Nüüd ſaid nemmad ſedda tähhele, agga omma kahjoga, et köht ei ſaa ilmaasjata ſötud, waid et ta teistele liikmittele peab rammo ja joudo andma. Se ſamma luggu on ſe ka peaga, ſeſt ſe on teiſte ülle wallitſeia, et nemmad tarkuſſega keik asjad enneſe ette wotwad. Need liikmed tännaſid ſiis jummalat, et nemmad ſaid pea ja köhhoga jälle leppitada.

Öppe-

Öppetus.

Kange kaelsed on ikka isse enneſe wasto, ja nenda aiawad nemmad ka keik tödd wasto okſa. Kohtowannemad, Oeppetaiad ja moiſa wannemad on jummalaſt ſeätud ja ſe on nendega ſeſamma luggu, mis ſiin jutto ſees kohhoga olli. Oh ſinna armolinne Jummal! mis ellaminne olleks ſiin ilma peäl ollewad, kui wallitſeiad ning öppetaiad ollekſid mitte ollewad? kus ſiis olleks au ja rahho? Kes woiks ſiis ennam julgeste ommade nurkade ſees ellada? Se kangem wottaks ikka woimust ſelle wähhema üle, ning nenda lähhekſid keik hukka.

LXXI. Jut.

Hobbone ja Härg.

Perre mehhel olli üks hobbone ja üks härg, mis temma mollemad tödd kallal prukis. Waene härg olli ikka kätte wahhel, agga hobboſel ſai armo antud. Üks kord juhtus ſe, et perremees mollemittele koormad peäle panni, agga härja koorm olli raskem kui teine. Härg wäſſis ſeele al ärra ja pallus wägga, et hobbone piddi ni hea ollema ning üht oſſa ſeſt koormaſt enneſe peäle wotma ehk kui hobbone ſedda ei teeb, et ta ſurreb ärra. Agga hobbone

bone olli ilmaarmoto, ja temma näggi holeto meelega, kuida se teine koorma alt sai ärrawoetud, kes ka twarsi ärrasurri. Perremees tulli ning panni mitte ükspäinis sedda koorma, waid ka härja nahka hobbose selja peäle, mis läbbi temma nüüd heästi raskeste sai waewatud. Essitekse ta tahtis mitte üht ossa härja koormast wotta ja nüüd piddi temma üksi, et ta üks ilma-armota loom olli, keik ärraweddama.

Öppetus.

Kui need, kellel warrandussed ja joudo on, neid aitwad, kes waesed ja häddalissed on, siis woiwad mollemad heästi ellada. Kui nemmad agga sedda ei tee, siis lähtwad mollemad ka hukka. Nenda on need innimessed, kes kaddedusses ellawad. Nemmad nääksid hea meelega, et keik innimessed, kes nende körwas ellawad, peaksid nälga pärrast surrema, et siis keik nende holeks jääks; Agga nemmad ei mötle se peäle, kui se peaks sündima, et nemmad isse se läbbi hukka lähtwad.

LXXII. Jut.

Issa, kes wangis on.

Üks mees sai omma wanna ia sees, et ta sure patto olli teinud, wangitornis wisfatud, ja

kohtomoistiad ollid nenda kohhut moistnud, et ta piddi seäl nälga surrema. Need wangihoidiad said kange käsko, et nemmad piddid mitte keddagid sisse laskma. Temma ainus tüttar, kes jubba olli mehhele saanud, läks kohto moistiatte jure ja pallus wägga, et ta piddi lubba saama omma issa jure minna, ja et ta woiks temma wiimse tunnikenne sees, temma silmad kinni muljuda. Temma sai sedda lubba. Agga hoidiattele sai kõwwaste kinnitud, et nemmad piddid igga korda lähbi otsima, et se naene piddi egga leiba egga muud middagid omma issale wiima. Need hoidiad otsisid tedda igga korda lähbi, agga nemmad ei leidnud ühtegid. — Jubba nelli nåddald on mõda läinud, ning wangimees ei tahha mitte surra, waid temma jääb pääw pääwalt noremaks ning priskemaks. Kohtomoistiad pannid sedda asja immeks ning taplesid hoidiattega, agga need wanduſid se peäle et se naene ep olle mitte saanud middagid sisse wiia. Kui siis tüttar olli jälle sisse läinud, siis tullid kohtomoistiad isse koggematta senna ja leidsid, et issa immes enneſe tüttre rinda. — Siis nende kohtomoistiatte südda jäi halleks, seſt et nemmad sedda sure lapselikko armastust issa wasto immeks pannid. Nemmad andsid tedda temma tüttrele ühheks märgiks, kuida lapsed ommad wannemad peawad armastama.

Õppe-

Öppetussega.

Miks on jummal nende kümme käskude sees mitte ka sedda käsko annud, et wannemad peawad ommad lapsed hoidma ja armastama? Sepärrast, et se käsk on wannematte siddames sisse kirjotud ning et nemmad sedda muidogi teggewad. — Agga mikspärrast on siis jummal neljandama käsko käsknud: sinna pead omma issa ja omma emma auustama? Sepärrast, et lastel ei olle mitte nisuggust armastust wannematte wasto, kui ödigus olleks ollewad. Lapsed ei olle nenda tännalikkud, et se nendel auuks woiks olla. Kui sepärrast üks laps nenda ommad wannemad armastab, kui sesinnane tüttar omma issa armastas, siis saab ta kütust jummala ja innimeste jures.

LXXIII. Jut.

Inkle ning Fariko.

Inkle, kes risti innimenne ja üks noor kaupmees olli, läks omma kaupaga laewa peale, et ta sellega piddi senna maale minnema, kus keik innimessed pagganad ja mustad on. Agga se laew sai kange ilma läbbi, ühhe kiwwi wasto, katki pekstud. Need waesed innimesssed uppusid ennamiste keik ärra, ning mis paatiga

said maale minna, need said neist mustast inni-
mesteſt kinni woetud, ärratappetud ja ärraſõ-
tud. Se noor kaupmees agga uius ühhe laua-
hilbu peäle ning tulli ka randa. Temma joo-
siis metsas ja pugges ennast ärra, et ta kartis,
et need mustad innimesſed piddid tedda ka är-
raſõma. Kui se waene nenda werriſes kartus-
ſe pärrast, siis tulli üks must paggana tüddruk,
heitis armo temma peäle ja juhhatas tedda om-
mas maias, mis warritſemisse paikas olli, et
teiſed pagganad piddid mitte tedda leidma ja
ärra neelma. Selle tüddruko nimmi olli jari-
ko. Tüddruk tõi siis temmale ikka sallaia süa
ja jua, ning mängis temmaga. Inkle hak-
kas tedda, ta hea süddame pärrast, armasta-
ma, ja jariko armastas tedda ka. Essitekſe
könneleſid nemmad wiſidega, ſeſt et teine teiſe
keeld moistſid mitte. Pärrast, kui nemmad
ollid jubba ommade sannadega willund, olli
nende isse keel, ja Inkle rägis Jarikol üllest,
mis kaunis ellaminne risti innimeste seas on.
Temma käskis ka, kui jummal peaks neid är-
raaitma, et ta tahhaks Jariko kalli rietega wäl-
ja ehhitada, ning et ta siis peab tölla sees sõit-
ma. Jariko iggatses risti-innimeste seas ella-
da, ja tootas et ta tahhab temmaga minna,
kuhho ta tahhab, ning et ta tahhab ennast las-
ta ristida. Nemmad andsid ennast siis selle-
pärrast tee peäle ja wotsid ni paljo toiduſt enne-

sega

sega kui agga rammo olli. Se te olli wägga pitk, ja nemmad käisid õigete umne kõrbe ja metsade läbbi, sest nemmad kartsid need mustad innimessed, kes neid mollemad ollekssid ärratapnud, kui nemmad ollekssid nende kätte juhtund. Wimaks tullid nemmad ommeti ühhes linnas, kus ka risti-innimesssed nende mustade seas ellasid. Inkle läks omma jarikoga siin laewa peäle, ja se laew purjetas ärra senna linna, kus need koddanikkud mustad innimesssed ostwad ja jälle ärramüwad. Se olli agga se koht, kus kurrat ahwatles Inklid, et ta piddi omma must Jariko, omma heateggia, kes ta omma ello ja õn temma ees ülles ohwrind, ärramüma. Temma läks selle pärrast temmaga kaupa. Inkle wottis siis Jariko ennesega kaupmehhe jure; ja se waene läks ka röömsa südddamega senna, sest ta teädis mitte, mis piddi ollema. Sai ta senna tulnud, siis ütles Inkle kaupmehhe wasto: wotta tedda enneselle, nüüd on ta sinno pärralt. Se waene langes warsi ommade põlwede peäle ja pallus tedda wägga nuttoga; ta tõstis ommad käed ja silmad taewa wasto ja küssendas: oh heida armo minno peäle! mõtle ommeti se peäle, mis sa teed! on se tõnno se hea südddame ees, et ma ollen sind so hädda sees aitnud, sest muido ollekssid need teised mustad sind ammo arrasõnud? Armastusssest sinno wasto ollen

ma omma au, omma usko, omma leiba, omma pärris-ma, ommad wannemad ja ommad suggulassed mahhajätnud ja sinnoga metsade koudo eksinud. Jah, kui sul ei olle armo minno pärrast, siis kela ommeti mitte omma isalikko süddant, sellele, kes mo süddame al on. Inkle küssis: olled sinna siis käima peal? See on wägga hea ütles temma; nüüd saan ma ka ennam rahha. Temma ütles kaup mehhe wasto: teie ollete isse kuulnud, et ta käima peal on; ma pean siis ka ennam rahha saama.

Mis sündis agga wiimaks? Kui ta olli siit laewaga ärrapurjetand, siis sattus se laew türgi-rahwa kätte. Temma sai ärramütud ja temmal olli sandim pölli kui koerale. Et ta wois sedda agga mitte kannatada ennam, siis jooksis temma ärra. Temma sai agga kinniwoetud ja turgi-rahwa wisi järrele jalla tallade peale heästi pekstud, ning wiimaks nemmad woddasid ellawalt temma nahha ülle pea, ja puistsid sola senna sisse, et temma hirmsamal wisil ärrasurri.

Öppetus.

Meie ei pea mitte arwama, et risti-inimesed need keige parremad on. Öigusse pärrast nemmad peaksid sedda ollema, agga meie leiame et pagganatte seas parremad on kui risti-inimeste seas, nenda kui se paggane tüdruk se-

sesinnase jutto sees, kes sel noorel kaupmehhel sure häbbi on teinud. Temma teggi sedda, mis keik innimessed pölgwad ja mis risti innimesse wisidega ei tulle ühte; sellewasto teggi jälle se must paggana tüdruk sedda, mis keik innimesssed peawad kütma ning mis jummala meele pärrast on.

LXXIV. Jut.

Pu-raiuja.

Wagga ja jummala kartlik tallopoeg raius puid jöe äres, ning raiudes kukkus temma kirwes warre otsast wee sisse. Temma jäi kurwaks ning kahhetses wägga omma kirwest. Wee-jummal näitis ennast wee peal, ja näitis temmale kuldse kirwest ning küssis: on se sinno pärralt? Tallopoeg ütles: ei mitte! ta pallus, et weejummal piddi weel ükskord otsima. Weejummal läks ka wee alla ning tõi kirwest höbbedast, näitis temmale sedda ja küssis: on se sinno pärralt? Tallopoeg ütles: ei mitte! Wiimaks tõi weejummal temma omma wälja. Nüüd sai wanna mees öige röömsaks ning wottis sure tönnoga omma kirwest wasto. Weejummal, kes need head wisid ja kombed ka armastab, kinkis temmale need teised mollemad selle eest, et ta ni ustaw olli olnud. Tallo-

poeg, rõmus omma õnne pärrast, kulutas seda keikidele, kes küllas ollid. Nende seas olli ka üks, kes nisugguſt õnne enneſele iggatſes. Temma läks ſiis ſelle-ſamma kohha peäl, wiskas meelega omma kirweſt ſisſe ning nuttis omma kirwe pärrast. Weejummal tulli warmalt ning näitis temmale kuldſe kirweſt ja küſſis: on ſe ſinno pärralt? Temma agga ſure ahnuſſe pärraſt ei woi ennam otada, waid ſirrutas ommad käed wälja, ja wandus ſe peäle, et ſe temma pärralt piddi ollema. Se üllekohtuſſe pärraſt jäi ta agga mitte ükspäinis ſeſt, waid ka ommaſt ilma.

Õppetus.

Õige ja rahholinne meel, mis ennam ei ihhaldab, kui ſe, mis ta omma on, on jummala meele pärraſt ning ſaab ka õnnistuſt. Agga üks häbbematta ning ahne kui ka ſowimatta innimenne, kes ikka ennam himmuſtab, kui agga jummal annab, on teotamisſe wäärt, ja temma jummala anded põlgab, ja neid nenda wasto wottab, otſe kui ſe olleks kohhus jummalaſt ollewad, temmale anda.

LXXV. Jut.

Rebbane.

Laukoer, kes metsaliste üllewallitseia ning kunningas on, andis käsko, et keik metsaellaiad piddi koggo tullema ja et suur kohhus piddi petud saama. Nemmad tullid ka keik senna nenda kui on: Elewant, Karro, Hunt, Ilwes, Pödder, Metskits, Hobbone, Härg, Kits, Kult, Koer, kas, jännes, Pertik, ning saarmas. Wiimaks tullid need pissokesséd ellaiad ka senna, nenda kui on: Nuggis, Müggur, Orraw, Siil, Nirk, Määr, Pot ja Hiir. Keik need sinnatsed ollid kokko tulnud, agga rebbane olli ikka ärra. Nüüd olli kärra lahti; lambad kaebasid hunti üle, ning huntid jälle koerde üle. Need sured metsalisséd seisid hunti pole, ja need teised jälle lambade pole. Siis moistis kunningas, et nemmad piddid teine teisega leppima ja murretsema, et need kaebamisséd rebbase wasto üks kord otsa saawad, sest et temmal ikka söddimist on puddolojustega. Lindude kunningas, se suur kotkas olli omma sullast, sedda kulli, laukoera jure läkkitand, et temma piddi se peäle kaebama, et rebbane wägga paljo kahjo teeb, hannedele, partidele, kannadele ning teistel lojustel. Siis naersid paljo nende seas ja ütlesid:

kes kardab kül ennast lindude eest? Need targemad nende lindude seas kostsid: on se kül naero wäärt? Kui meie nüüd lähheme innimeste jure kaebama, siis on tulline tülli. Se peäle käskis kunningas, et rebbane piddi kohtuse tullema.

Keige essitekse sai jännes lükkitud, kes rebbasel piddi sannumed wiima et ta piddi kohtuse tullema. Rebbane naeris tedda agga ja nenda tulli jännes üksi taggasi.

Nüüd läks kas senna, ja ütles temmale, et kunningas ja keik metsalissed temma peäle otwad, ja et kunningas on käsknud, et ta piddi warsi ärratullema. Rebbane kostis: ma tahhan tulla. Tee peäl ütles rebbane: siin tee äres ellab üks rikkas perremees, seäl woime ennast lihha ja makkaratte kallal heästi täis süa. Kas küssis warmalt: kus ta ellab? Ennä seäl! ütles rebbane. Said nemmad liggi tulnud, siis näitis rebbane temmale pissoke auko mis läbbi temma wäggisel sisse pugges. Kas neelis agga peäle, et ta köht nenda jämmeks jäi, et temma sest aukust ei saa ennam wälja. Rebbane ütles agga perremehhele, et ta piddi ommeti waatma, mis wodras temma aitas on? Perremees läks nuiaga sisse ja wemmeldas tedda heästi läbbi ning aias tedda wälja. Senni olli rebbane kanna wötnud ja omma tee läinud.

Kas

Kas tulli taggasi ja rägis ülles, mis luggu temmaga olnud.

Kunningas sai wihhaga täis ja käskis, et hunt piddi tedda ärratooma. Hunt tulli rebbasel tee peäle wasto ja ütles: hul! miks sa ep olled tulnud? Kurrat wottab sind kül ärra, kui sa tulled mitte ussinaste. Rebbane ütles libbe keelega: sa nääd jo kül, et ma tullen. Minnes näitis rebbane se kohha peäle, kus sisse kas olli puggend, ja ütles: olleks temma minno nou järrele käinud, siis olleks ta piddand sedda lihha wälja tombama, ja nenda olleks ühtegid wigga olnud ning minna ollekssin ka middagid saanud. Kül meie kahhekeste sedda ammetid parrem moistame. Meie tahhame ennast tänna täis süa, ning peab ühtegid wigga ollema. Hunt nälpas keeld ja küssis: kus siis? Kül ma tahhan sind juhhatada, agga peame ennast perremehhe eest hoidma. Mind ta tunneb kül, nääb temma agga sind, siis ep olle ühtegit ennam, siis on assi rikkutud. Lähheme siin, ja kui ma tunnen perremehhe seäl ollewad, siis ma tahhan sulle märko anda ning nenda kargad sa ärele. Rebbane juhhatas agga hunti senna, kus üks hunti-auk olli, ja hakkas karjuma: perremees tulleb! perremees tulleb! hunt kargas ärra ja kukkus huuti auko sisse. Rebbane ütles sedda perremehhele, ja perremees joudis senna minna omma perrega, ja andsid temmale nahha peäle nenda,

et

et tal kül olli, senni wottis rebbane hand oueſt ärra ja läks omma tee.

Nüüd ſai karro läkkitud, et temma piddi tedda ärratooma. Rebbane läks kummardamas temmale wasto, ja ütles: kus minna waene ni paljo wäärt ollen, et teie tullete mind kuulma? Karro küſſis: kus on hunt? on ſe kurrat ennaſt ülles ponud? Rebbane kostis: ma käiſin temmaga, agga ta kaddi mo ſilmade eeſt ärra; kurrat tedda teab, kus ta jänud. Siis ütles karro: nüüd wadder rebbane! tulle agga minnoga, küllab ſinno wahha rokitakſe, et ſa olled mitte tulnud, ehk ſind kül ni mitto korda kutſutakſe. Rebbane kostis: armolinne iſſa! on ſe ſiis minno ſü? Arwage iſſe ülles, teie ollete jo tark, kuidas ma piddin tullema. Jännes olli rummal; kas läks aitas wargusſe peäle ning hunt kaddi ärra. Et teie nüüd ollete tulnud, ſe on mul au, ja ma woin julgeste minna. — Tee peäl hakkas rebbane äggama. Karro küſſis: mis ſul wigga? Rebbane kostis: mo köht on wägga haige. Karro küſſis: mis ſeſt? Rebbane wastas: magguſaſt asjaſt, ſeſt ma ollen tänna wägga paljo met ſönud. Karro ütles: olled ſa hul, mis ſa rägid? Kuidas meeſt köht woib haige olla? Tead ſa ſiis ſe ſuguſt kohta, kus met on? Rebbane kostis: kül ma tean, ſeäl aedas ta on. Lähheme ſenna ütles karro. Karro läks aedas ja hakkas

linnu

linnu pu mahhakiskuma. Rebbane jooſis perreſe ja ütles ſedda perremehhele. Perremees tulli ſiis püſſi, ſullaſte ja koerattega wälja ja teggi immeteud karroga. Senni wõttis rebbane jälle kanna ja läks ärra. Karro ſai agga ſure waewaga metſas ja lakkus ſeäl ommad hawad. Teiſel homikul lonkas temma jälle taggaſi, ja kaebas rebbaſe peäle. Siis ſai kunningas hopis wihhaſeks, ja nemmad moiſtſid keik ſedda, kes ſeäl kous ollid, et rebbane piddi ülles potud ſaama. Agga ükski tahtis ennam ſenna minna ning tedda ärra toua.

Wiimaks ütles Ilwes: ma tahhan minna ning tedda ärratoua; egga ta mind peab mitte petma. Kui rebbane näggi, et ilwes tulli, piddi ta ennaſt ärrapuggema, agga ilwes wottis tedda warſi kinni. Rebbane, kui üks libba, ütles: terre, terre! jummal olgo teite jures, et teie mind ka kuulete. Ilwes kostis: kül ma tean, ſul on libbe keel agga herrikſe meel; tulle agga ärra, ſinno nahk peab kül wennitud ſaama. Mis ees, küſſis rebbane? Küſſid ſa weel mis ees, ütles ilwes? So mõõt on ammo täis ja wõllas otab ſinno peäl. Rebbane kostis: ſaame nähha. Kui nemmad teele ollid, rägis rebbane ülles, kus head hannid ning partid. Ilwes naeris ja ütles: egga ſa mind ahwatled mitte; tulle agga ärra, ehk ſa pead mo küſi katſuma! — mis rehha?

Wae-

Waene rebbane peab minnema. Jubba emalt nääb temma need Metsalisſed, wõllaſt ning koera ſeäl kallal, kes pirritſe ammeti peäl olli pantud.

Kui laukoer tedda någgi, ſiis käskis temma, et rebbane piddi warſi kohto ette wiitud ſaama. Kunningas küſſis hirmſa heälega: miks ſinna ratta-roog olled mitte warſi tulnud, ſiis, kui ſind kutſuti? Rebbane kostis: armolinne kunningas! teite tahtminne ſünd ko; agga olge ni helde ja kuulge ommeti, mis luggu ſe minnoga olnud. Kuidas piddin ma tullema, et ſe üks wodras tee olli? — Jännes olli rummal, kes isſe ärraekſis; kas läks wargusſe peäle; hunt kukkus hunti auko ſisſe ja karro pillus messi-puud ärra. Nüüd agga, et ilwes, kes üks tark mees on, on tulnud, nüüd ma ollen ka hea meelega tulnud ja tahhan kuulda, mis käsko teie mulle annate, — kul, kes kotka assemel olli, hakkas nüüd ta peäle kaebama, ja åhwardas, kui ta piddi mitte laukoera käest õiguſt ſaama, et ſuur sõdda ſeſt peab ſündima. Rebbane tahtis kül hea meelega keik keelda ja teggi keikſuggusſed kånid ja wånid, agga seäl ollid wågga paljo tunnistusſe mehhi, kes keik temmale süüd andſid, ſiis ütles temma: Mis ma ſedda kelan, ma pean ommeti ſurrema; ſe on keik tõsſi ning minna ollen keik ärranaernud, ja peälegi kannad ärra-

war-

warrastand. Se teeb mul haige weel, et ma ep olle woinud sedda ilwest ka ärrapetta.

Nüüd sai rebbane koeraſt kinni ſeutud, et ta piddi üllepotud saama. Rebbane küsſendas agga ja ütles: mul on weel rägimiſt kunningaga. Kunningas küsſis: mis ſul ſiis räkida on? rebbane kostis: ma pean ommeti ſurrema, jo ſiis ſe warrandus, mis ma ennſele ollen koggund, ilmaasjata on; wõtke teie ſiis ſedda enneſe holeks! Laukoer küsſis: kus ſe ſiis on? Rebbane waſtas: ma tahhaksin ſedda hea meelega näita, agga ſe on ſiit wägga kaugel. Hea kül, ütles laukoer, ſa pead ſedda näitma ja ma lähhän kaſenna. Rebbane kostis: ma külmetan agga wägga ſe ſure kartuſſe pärraſt, ſaaksin ma ommeti ilwe kaſſokaſt enneſele, ſiis olleks mul ſoja ollewad. Siis käskis kunningas, et ilwe nahk piddi mahha tombatud ja rebbaſel antud ſaama. Rebbane naeris agga ja ütles ſallaia; ſe on ſe ees, et ma ep olle ſaanud ſind enne petta. Kui nemmad ollid hea tükki käinud, ſiis ütles rebbane: mul on wägga ſoja. Hunt piddi kaſſokaſt talloma. Kui nüüd pääw olli loja läinud, ſiis pugges rebbane metſa ränkas ja nenda pettis ta ka kunningat ja ſai keikiſt lahti.

Öppetus.

Se on kül tössi, et innimestel on lihhane keel, agga ta leikab luise kaela. Se, kes sellel ussub, kellel rebbase meel ja mötte on, se on jubba pettetud. Se on sepärrast innimesse keige surem tarkus, et ta hoiab ennast nisugguste eest, jo ta woib siis julge olla, et ükski temmale meelehaigust ei tee. Nende pettaiatte wiis tunnukse warsi ärra; sest pahha lind pahha laul.

LXXVI. Jut.

Kaks konnad.

Suil, kui keik jögged ollid ärrakuiwand, käisid kaks konnad teise kohta wet otsida. Kui nemmad hea tük maad ollid käinud ja wägga wässind, tullid nemmad ühhe kaewo jure, mis arwamatta süggaw agga mitte ärrakuinud olli. Üks kon tahtis jubba sisse hüppada ja lakkuda, agga teine, kes targem olli, ütles: Arwagem, mis meie ommeti teeme! sest lähheme meie siin sisse, ja kaewo kuiwab ka ärra, mis nou siis aitab? Seb se on.

Öppe-

Öppetus.

Ärra tee mitte keik holeto meelega, waid mõtle essite keik ümber. Üks äkkine meel ei tee ühtegit head, sepärrast ütleb ka wanna rahwas: kaua tehtud kaunikenne, pea tehtud pillapalla.

LXXVII. Jut.

Wend ning Õdde.

Ühhel perremehhel olli üks õdde, kes jubba ammo olleks hea meelega mehhele läinud. Nüüd juhtus, et perremees sai kohto ette kutsutud, sest maa kohhus piddi teised seädussed teggema. Kui temma koio tulli, siis tullid keik ta wasto ja küssisid, mis piddi ollema? Se keige essimenne, kes temmale wasto tulli, olli temma omma õdde, kes issearranis tahtis teäda, mis piddi maa kohhus seädma. Perremees, kes üks hirwitaia olli, kostis: kohhus on sedda seädust teinud, et igga üks tüdruk, kellel üks pisokenne su ja üks penikenne heäl on, aasta pärrast peab mehhele saama. Tüdruk kirmutas siis omma snud kokko ja ütles:

Se on jo üks immelinne asi!

Agga, ütles wend: kui üks tüdruk on, kellel hea lai su ja kolle heäl on, se peab poole aasta pärrast mehhele saama. Siis wennitas ödde omma su laiaks ja küssendas kolle heälega:

Oh wennike, on se tössi!

Siis hakkasid keik täiest suust naerma.

Öppetus.

Se ep olle kül, et tüdruk aus ja häbbeni on, waid ta peab ka meelega räkima ja mitte keik ommast suust wälja lobbisema, muido saab ta ärranaertud.

LXXVIII. Jut.

Pu Kandja.

Üks suur herra, kes tee peäl olli, näggi kuida üks mees omma naesega puud kandsid. Kui se mees olli hingand ning need puud jälle selja peäle wottis, siis ütles temma: oh Adam! oh Adam, sinno eksitus! siis küssis herra: miks teie siis adama ülle kaebate? Se mees kostis: olleks temma mitte sönud sest puust, mis ärrakeeldud olli, siis olleksime meie mitte piddand waewaga ja omma palle higge sees omma leiba söma. Siis ütles herra: kui teie

olle-

ollekſite Adama ja Ewa aſſemel olnud, ſiis ollekſite teie nendaſammoti teinud. Pukandja kostis: kas meie? meie! meie epollekſime mitte ſedda teinud. Hea kůl, ůtles herra: ſaame nähha. Tulge minno linnas, ſeäl peate ilmatööta ellama, ikka luſtlikkud ollema, ſöma ja joma, igga korda kolm wagnaid laua peäle ſaama, agga ſedda wahheliſt wagnat ei pea teie mitte katſuma. Kui teie ſedda ei jätta mitte katsmatta, ſiis ma aian teid jälla ärra ſiis nemmad mollemad langſid herra ette mahha, tännaſid wägga ja ůtleſid: Jummal hoidko meid, et meie ſeſugguſt armo peakſime pölgma! kui nemmad ollid linnaſe tulnud, ſiis ſaid nemmad kaks kord päwas ſüa, ja iggakord kolm wagnad laua peäle pantud. Kahhe wagnatte ſees ollid lihha ja leent, ja kolmas olli kanega kinni pantud, mis ůkski piddi katſuma. Ollut ja wiina ſai ka rohkeste antud. Kui nemmad ollid tůkki aega linnas olnud ja ennaſt läbbi ſönůd, ſiis naene iggatſes teäda, mis ſelle kolmandama wagna ſees piddi ollema? Mees ůtles naeſe waſto: ärra katſu mitte; tänna Jummalat ſe önne ees, mis ſees meie olleme; hoidkem ennaſt, et meie ihhaldamisſe läbbi ei rikku omma ellamiſt ja ſe läbbi keigeſt önneſt ilma jäme. Naene kostis: egga ma tahhan jo middagid wotta; ma tahhan ſedda kaant nattukſe ůllestööſta, ja waatada, mis ſeäl ſees

peaks ollema; mis herra seſt teab? ükski ei nä sedda. Mees kartis ja tahtis mitte lubbada. Agga naene ütles: ärra karda ühtegit, polle wigga mitte! siis ütles mees: minno poleſt, tösta agga sedda kaant hiljukeste, ja minna tahhan waatada. Nenda kui se naene sedda kaant ülles töstis, peäsis lahti üks hiir. Naene kohkus nenda, et ta werriſes, ja mees hakkas nutma. Kui herra sedda kuulda sai, käskis temma nendele need wannad nartsad ja hilbud jälle anda ja neid ärraaiada omma tö kallal, et nemmad agga piddi eespiddi isseenneſe peäl ja mitte Adama pärraſt kaebama.

Öppetus.

Ihhaldaminne ja himmo on patto hakkatus, seſt himmud saawad laiskusse läbbi woimuſt, ning nenda on laiskus kurrati pea paddi. Ärra kaeba siis mitte teiste ülle, waid so ommad pattuſid himmud teewad sind waeseks innimesſiks.

LXXIX. Jut.

Anne laps.

Nabre naene Heddi läks kordi Joako perresse Tiod kuulma. Mollemad hakkasid agga öigete

lob-

lobbisema, sest ollid mollemad ka kuddekandjad. Kül nemmad teine teise käest küsseſid, mis Ewa, Kaddri, Marre teggewad? Kus nemmad wälja käinud? Keeled ollid ni libbedad, et keik suggusſed seggaſed sannad kuulda ollid. Kui nemmad ollid kül rappind, siis piddid nemmad lahkuma, ja kui nemmad jummalaga jätſid, siis ütles Tio: meitel on ued joodud otada — mis sa sest arwad Heddike? Mihkli Petrile on jooddud, sest seäl on noor suggu olnud. — Minne, — olled sa jams — ons tõssi — sa walletled — on jo weel aega — Jummal ees on, ma käisin seäl waatma. Mis siis jummal Annele on annud? — Oh jummal hoidko kül selle ees, et se assi peab nimmetud saama! — miks pärraſt siis? — Jummal on kül noore poega annud, agga ta andko meite pattud andeks, kes teab, kas ta sünnib lapsiks nimmetada, sest polle minna weel sedda näinud! — Mis siis wigga on? — Peaks sinna agga sedda näggema? — Pea on nenda laiaks muljutud! — oh sinna armolinne jummal! kust se ikka on tulnud? — Mis siis on, mis meitel sega teggemist on? — Mis siis Peter ütleb? — Mis se waene, ta seisab ning waadab. Sest polle wigga ühtegit, jo temma omma uhkussega sedda ammo on teenind. — Kül minna ollen ka nenda arwand, kui sa agga peakſid se ninna näggema; se on

ni pikk kui kowitska ninna ning kõrwad ni laiad, kui koera kõrwad. — Seb se on, innimenne woib mitte teáda mitmel wisil jummal meid nuhtleb.

Heddi läks ärra, ja Tio käis warsi teise perresse Mihkli Ado Jngli jure, ja rägis keik need immed ülles, mis ta Anne lapsest kuulnud rägiwad; ta walletles agga weel kõrwa, et sel lapsel piddi kõwwerad jallad ollema. Jngel jooßis Reino Mardi perresse, ja rägis Marrele ülles, mis luggu Anne lapsega piddi ollema, ja walletles, et lapsel piddi kulli küned ollema. Nenda sai pääw päwalt sest lapsest ni paljo rägitud, et wiimaks es olli teáda, kas ta piddi lind ollema, ehk mu ellaja. Jubba igga üks sest könneleb, ning igga üks heidab risti rinna ette. Wannad naesed werrisewad ja maenitsewad tüdrukuid: jäge wanna usso jure, jo se sest on, et noor rahwas tahhab targem olla kui wanna rahwas. Teised ütlesid, et katk peab tullema, sest enne katko on sesammasuggune laps ka sündind. Ta teised ütlesid jälle, et se üks märk seks on, et wiimne kohto pääw epotle ennam kaugel. Ning nenda arwas igga üks middagid omma moistusse järrele. — Kui praua moisast sedda sai kuulda, immetles temma sedda, ja olli sures murres, kuida temma piddi sedda herrale teáda andma, et ta peaks mitte ärrakohkuma. Herra kuulis koggemata,

ta, kuida praua seſt kõnneles, ja temma naeris õigete ning läkkitas junkrid küllasse waatma, mis luggu se lapsega piddi ollema. Sai se senna läinud, siis leidis temma, et keik heästi olli, waid lapse ots olli pissut sisse muljutud seſt sündimisseſt. Nenda sai keik walle otsa.

Õppetus.

Nenda tõstetakse mondakorda kõnned ilma asjata. Parago jummal! kui jubba üks assi naeste rahwa keele ülle käib, siis on walmis Selgem assi olleks se ollewad, kui ükski peaks nisuggusteſt tühjadeſt asjadeſt lobbisema.

LXXX. Jut.

Unnenäggeminne.

Ühhel innimesſel olli suur murre omma patto pärraſt, et temmal es olli rahho egga päwal egga õsel. Ommas kurbdusses ning kahhetsemisses langes temma mahha maggama, ja seäl näggi temma unnesse ennaſt teekäibiaks ollewad, ja kuida siis üks kange koue ja Mürriſtaminne tousis. Tulle lõminne ja walkoheitminne olli hirmus nähha. Nagge ning kange wihma langes tee käibia peäle, et se waene teädis mitte, kuhho ta piddi puggema. Temma näggi emalt

kolm perred. Esſimesse perre ſees ellas: Õigus, ja kui ſe mees olli ukſe wasto kopputand, ſiis teggi õigus ſedda uſt kinni, ja ähwardas tedda lähbi peksta, kui ta peaks mitte ärraminnema, ſeſt et ta wägga roiane olli. Mis nüüd tehha? Nuttoga joudis temma teiſe perresſe minna, mis ſees Armastus ellas. Agga ſe tohhib ka mitte tedda wasto wotta, ſeſt et õigus olli ſedda keelnud, ning armastus ei woi õigusſe wasto olla. Agga armastus käskis, et ta piddi kolmandama perresſe minnema, kus armo ehk hallastus leida on. Hallastus lautas ommad käed wälja ja wottis tedda römoga wasto. Ta pühkis temma ſilmapisſarad ärra, wottis temma mustad ja roiaſed riided ärra, ning aias temmale puhtad riided ülle. Senni koue hüdminne läks ülle, taewas ſelletas ennaſt ärra, ja päike hakkas ſojaste paistma. — Pärraſt ärkas ſe waene innimenne römſaſte ommaſt unneſt ülles, ja andis ennaſt rahhule jummala armuſt, omma patto pärraſt.

Öppetus.

Se unne näggeminne näitab, kuida ükski innimenne ei woi jummala õigusſe wasto ſeiſta, ſepärraſt et meie keik patto porri ſisſe olleme langend ja nenda ennaſt ſellega roiastand. Peame meie agga jummala armuſt ja hallaſtus-

ſeſt

seſt kinni, ſiis on meitel julgus, et meie patto häddaſt ſaame ärra peästetud.

LXXXI. Jut.

Laisk Tüdruk.

Olli üks tüdruk, kes wägga aggaraste ja ruttuſte töödd teggi, kui üks wodras pois nähha olli. Agga ni pea kui ükski es olli nähha, ſiis ta käis laiskuſſe pärraſt kakſe piddi. Ta tulli jälle üks wodras pois perreſſe. Tüdruk läks warſi omma töö kallal ja hakkas kedrama. Pois arwas warſi, et ſe ſilmakirjaks olli, ja wottis naero pärraſt aita wöttid akna peält ning pistis ſedda takkotorti ſiſſe, et ta piddi waatma, kui kaua ſe tüdruk ſe peäle kedrab. Kui ſe wodras pois olli ärralähnud, ſiis perremees otſis aita wöttid, agga kuidas ta piddi ſedda leidma, et ſe nenda heästi olli paigale pantud. Kahhe näddali pärraſt tulli pois jälle ſenna, ja tüdruk istus warſi mahha, et ta piddi kedrama. Pois küſſis: kas ta paljo kedrand? Tüdruk kostis: kes woib kül ilmatööta olla? Perremees hakkas omma aita wöttid kahhetſema, et ſe wiimati, kui pois ſeäl olli, olli ärra kaddund. Pois hakkas naerma, ja tombas ſedda wöttid takkotortiſt wälja, ja ſe

lâbbi sai tiidruk ârranaertud, et ta siis ükspäinis kedrab, kui wodrad poisid nähha on. — Aega möda tulli jälle üks teine pois, kes temma laiskusseſt teädis ühtegit, seäl kosſima. Olli ta naeseks saanud, siis temma jäi ni laisaks, et ta egga töödteggi egga isse enneſe pärraſt murretſes. Ellomaia läks hukka ja temma sai keikiſt ärranaertud.

Öppetus.

Hädda ja Häbbi on laiskusse willi. Kes jubba ſedda ammetit prukib, ſe woib ka ſe peäle julge olla, et temma ellaminne otſas on. Jummal hoidko keik innimesſed ſelle eeſt!

LXXXII. Jut.

Wanna söbber.

Tru ja aus Öppetaja läkkitas omma poega saksamaale, et ta piddi seäl sures Koolis minnema. Kolme aasta pärraſt tulli temma jälle taggaſi ja rägis issale ülles, et temmal wägga paljo söbbrad seäl piddi ollema. Issa küsſis, kas nemmad piddid ka truid ja ustawad ollema? Poeg wandus ſe peäle, et nemmad teine teiſega kui wennakſed on elland, ja et nemmad wägga nutnud, kui ta neiſt lahkund. Issa ütles: ſa olled wägga önnelinne mo poeg!

Min-

Minna woin mitte ennast sellega surustelda, et mul paljo sõbbrad on. Mul ei olle ennam seäl linnas, kus sinna olled olnud, kui üks ainus sõbber, kelle peäle ma woin lotada, et ta õige ja ustaw on. Kas sinno sõbbrad ka nenda on? Jah on, kostis poeg, kül minna tunnen ommad sõbbrad.

Issa ütles: saame siis nähha. Ta jälle teist korda läkkitas issa omma poega senna linna ja käskis, et ta piddi ommad sõbbrad läbbikatsuma ja kiusama, kas nemmad ka sure hädda sees omma abbiga liggi joudwad ehk mitte: kui nemmad siis holetumad on, siis poeg peab issa wanna sõbbra jure minnema, et ta saab nähha, eks se ei olle parrem.

Sai temma linnase tulnud, siis keik temma wannad sõbbrad tedda römoga wasto wotsid, ja keik tootasid temma sõbbrad ollewad. — Poeg läks pärrast ühhe sõbbra jure, kes temmale se keigearmsam piddi ollema ja kaebas sure kurbdusega omma õnnetust ülles, sest ta ütles, et temma rüdus olli üht innimest mõdkaga läbbi ja läbbi pistnud. Ta pallus et temma sõbber tedda piddi ommeti senni sallaia piddama kui se tülli on agga mõda läinud. Temma sõbber kostis warsi: oh minno wennike! nisuggused sõbbrad meie ei olle, et ma sinno läbbi surt õnnetust peaksin mo enneste kaela peäle tombama. Minne, minne! ja lasse mind rahhule!

se

se poeg ütles: oh jummal! sinna olled mo keigeessimenne ning armsam sõbber, ja sa tahhad mind ilma abbita jätta? Olgo sõbber ehk mitte sõbber, ütles teine, minna ei woi sind awwitada, jummal aitago sind, agga innimesteſt ei saa sinna kül mitte abbi! nenda läks se poeg ühhest ärra teise jure, agga ükski ei tahha tedda awwitada. Wiimaks läks temma omma issa wanna sõbbra jure, ja kaebas omma hädda ülles. Kül selle wanna mehhe näppud seisid kõrwa tagga, ja ta ütles ommeti: jummal hoidko, mis sa olled teinud! — agga so wanna issa pärraſt, tahhan ma sind awwitada; tulle agga minnoga! Temma juhhatas siis tedda ärra ja nenda sallaia, et ükski teädis, kus ta piddi ollema. Teisel homikul tulli se wanna mees õigete warra senna leida ja wiinaga, mis ta piddi temmale andma. Kui se poeg sedda näggi, hakkas ta wägga nutma ja ütles temma wasto: nüüd ma nään, et teie mo issa õige sõbber ollete ja ma tean nüüd ka misſuggused minno sõbbrad on. Jummal olgo tännatud! minna ei ollen ühtegit kurja teinud, egga modkoga keddagid läbbi pistnud, waid minna ollen sedda selle pärraſt teinud, et ma piddin waatma, misſuggused mo sured sõbbrad on. Mo issal on õigus, et ta ütles, et paljo sõbbrad ei olle leida. Teie ollete au wäärt, seſt et teie sedda ollete teinud, mis läbbi mo issa sannad on tõeks saanud.

Pär-

Pärrast läks temma teiste jure ja teggi neile sure häbbi, ning kui ta jälle koio tulli, siis ta surustelles ennast koggone mitte ommade sõbbradega.

Õppetus.

Paljo innimessi siin mailmas leida on, kes kül tahtwad sõbbraks olla, senni kui ei olle hädda, ehk kui nemmad saawad heästi süa ja jua. Wanna rahwas ütleb sepärrast: koer on sõbber senni kui pead sillitad. Õige, tru ja ustaw sõbber, kes keige sugguse hädda sees ikka sesamma on, se on üks wägga arrolinne assi: Sepärrast se, kellel üks nisuggune sõbber on, sellel on üks suur warrandus, mis ta woib mitte kassinaste kül hoida. Kuida kergeks saab meite willetsus, kui meie woime omma hädda, waew ja risi teistele, kes meite sõbbrad on, ülles räkida? Mis römo leiame meie selle sees, kui temma silm meite silmadega nuttab, ja kui temma meite önne pärrast ennast ka römustab? sepärrast meie ei pea neid keik meite sõbbraks piddama, kes libbe keelega meid ahwatlewad, waid need on õiged sõbbrad, kes iggal aial üheskuggused on.

LXXXIII. Jut.

Pärrandus.

Üks jummala kartlik koddanik, kes jummala armo ja omma waewa läbbi olli enneſele warrandusſed koggund, ſai wägga kiuſatud ja wihhaſtud kahheſt waenlasteſt. Teine tõstis kurjad kõnned temma peäle, et ta ütles, et koddanik keik üllekohtusſe läbbi olli ſanud. Teine ta jälle ütles: temmale weddaiat ollewad, kes temmale rahha toob, ja nenda kääñſid nemmad keik kurjaks. Koddanik ſündis haigeks ſurremisſe peäl; jubba temma waenlasſed ennaſt römustawad ja ſoowiwad, et ta peaks pea ſurrema. Waene koddanik ſurreb ka ning ſaab auſaste mahhamaetud. Kus warrandus ja rahha jäi? Mis ſa arwad? Temma olli käſknud ſedda keik ommade waenlastele anda. Nüüd kütſid nemmad tedda ja parremiimees es olli leida, kui ſe koddanik. Nemmad ütleſid nüüd, et ta keik olli jummala armo ja omma waewa läbbi ſaanud. Agga kus need kaks waenlasſed ſe warrandusſe läbbi ſaid õnneliſſeks? Ei olle! Seſt teine olli wägga ahne, ja ſe hoidis õõd ning päwad omma rahha, et üksi piddi mitte warraſtama. Midda ennam temmal rahha olli, ſedda ennam ta himmuſtas. Ei ſõõb temma nüüd ennam omma kõhto täis,

ſeſt

seſt temma kartis omma rahha otsa saawad. Teine olli jälle üks pilluja ja ellas ikka prassemisses, liigjomisses- ja sömisses nenda et temma wiimaks ommast terwidusseſt, warrandusseſt ja meeleſt lahti jäi. Nenda said need waenlasſed se samma rahha läbbi kangeste nuheldud, mikspärraſt nemmad koddaniko peäle kadded ollid.

Öppetus.

Warrandusſed, mis meie jummala armo läbbi ning enneſe waewa pärraſt saame, on üks kaunis jummala ande, mis meie ilmakahjota woime prukida. Agga warrandusſed, mis ülle kohtusse läbbi on kokko pantud need on hinge waewaks ja sureks önnetuseks.

LXXXIV. Jut.

Hiirid.

Keik hiirid tullid kokko nou piddama, kuida nemmad woikſid kaſſi eeſt ennaſt hoida, ja julgeste ümberjoosta, et se ühtegit pahha ennam ei teeks. Kui nemmad ollid kül nou piddand, siis nemmad moistſid nenda, et kaſſi kaela ümber piddi kelloke seutud saama, seſt sel wiſil on ikka kuulda, kuhho kas käib, ning nenda woiks

igga

igga üks ennast kahjo eest hoida. Agga ükski es olli leida, kes ni julge olleks olnud kelloke ümber panna, ning nenda läks se nou tuulesse.

Öppetus.

Nou ilmawäggeta on nenda kui pea ilmakäeta.

LXXXV. Jut.

Waene mees.

Üks waene halli peaga innimenne tulli werrisemisega ühhe rikka mehhe jure, kes keik ommad warrandussed ülles arwas, ja neist olli wägga paljo. Waene mees kummardas ja pallus nenda; armas herra! heidke ommeti sedda armo minno peäle, sest surm jouab liggi; andke ommeti ni paljo armust, et ma ommas waewas ja surma wallus hingamist saan. Ma tahhan mitte eespiddi teitele waewaks olla, sest jummal wottab pea mo hädda löppetada. — Oh jummal, sinno holeks annan ma omma waimo! — heida armo minno peäle! — Mis sa arwad? Se rikkas mees sõimas tedda ja ütles: eks sa lähhed mitte, sinna koer! tahhad sa ennast weel täis lakkuda, et sa woid hullu peaga sest mailmast ärraminna. Olleksid

sa

ſa omma noore ia ſees middagid kokkopannud, ſiis olleks ſul wanna ia ſees mitte pudo ollewad. Kui ta ſedda olli útlend láks temma árra ja ſe waene mees nuttis óige árdaste. Oh jummal ſinna nääd ja tead! ni paljo útles temma. Teine úks koddanik, kes ſedda emalt nággi ja kulis, ning kellel mitte ennam kui úks karolin rahha olli, mis eeſt ta piddi ſel páwal omma meelt jahhutama, tulli ja andis ſel waeſel ſedda rahha, kui ſe waene mees ſedda nággi, útles temma: armas issand! ehk teie ollete enneſele kahjo teinud, et teie ni paljo rahha mulle annate? Mul ei olle paljo tarwis, ſeſt jummal peáſtab mind pea ſeſt kurjaſt mailmaſt, koddanik wastas; wotta ja pruki ſedda enneſele hingamiſeks. Waene mees láks árra ja koddanik waatis, kuhho ta piddi minnema. Teiſel páwal láks koddanik ſelle piſſokeſſe maia ſiſſe, kus ſiſſe ſe waene mees olli läinud ja ta olli jubba omma hinge árrannud, ning úks laulo rammat kui ka nattuke leiba olli laua peál. Rahholiſſe ſüddamega olli temma ommad káed rinna peále ning ommad ſilmad kinni pannud. Kui koddanik ſedda nággi, óhkas ja útles temma: oh kui ſe rikkas mees ommeti ſedda peaks nággema! — Kes teab ehk ſe waene mees kaebab praego temma ülle jummala kohto istme ees!

Öppetus.

Mis se aitab, kui üks rikkas siin mailmas warrandusseb kül koggub, ja kui temma neist warrandusseist, mis taewas on, ilma on? Heateggemiste läbbi saab innimmenne nenda rikkaks, et temmal üks hea süddame tunnistus on; kes sedda ei tee, se koggub waeste silmapissarad enneze hinge peäle. Olgo se sinnule römuks, et sa waestele annad, nenda kui se koddanik teggi. Kui sa sedda teed, siis wottab waene sind jummala ees kiitada ja önnistada.

LXXXVI. Jut.

Noidia.

Ennemuiste sai üks waene naene kohto olla pantud, seest et teised ollid temma peäle kaebanud, et ta piddi noidma. Keik önnetus, mis agga sündis, sai temmale süüks arwatud. Wanna naene sai siis senni witsadega pekstud, et ta sure wallo pärrast tunnistas ülles keik tösst ollewad. Kui ta nüüd olli sedda üllesräginud, sai se ramato sisse ülleskirjotud. Wiimaks käsksid kohtomoistiad temma käed ja jallad kinni sidduda, ja wee sisse wiskada, et nemmad tahtsid nähha saada, eks ta peaks wauma ehk mitte? Seest seest nemmad tahtsid arwada, ons ta

üks

üks Noidia ehk mitte? Pirits siddus tedda kinni ja wiskas tedda wee sisse, agga hing, mis naene kartusse pärrast sisse wõddas, teggi sedda, et ta ürrikesseks aiaks wee peäle uius, sest hakkasid nüüd keik küsendama: nüüd on nähha, et ta üks noidia on! kohtomoistiad moistasid, et naene piddi ärrapõlletud saama. Kui ta, sai wälja wiitud ja üks suur hulk rahwas temmaga wälja käis, juhtus se koggematta, et üks suur würst sedda samma teed neile wasto tulli. Se küssis warsi kohtomoistiatte käest; mis se piddi ollema? Nemmad kostsid: üks noidia peab ärrapõlletud saema. Suur würst küssis: mis eest? Nemmad kostsid: se eest, et ta kurjad kunsid moistab. Würst küssis jälle: mis kunsid need on? siis nemmad rägisid ülles, et temma kurratega ellab; et ta ahjopeälseks käib; et ta innimessed kui ka ellaiad rikkub ärra; et ta sola puhhumisse läbbi innimessed woib terweks tehha, et ta woib head ja kurjad ilmad tehha; et ta tullispäks käib; et ta, mis ärrakaddund on, woib jälle leida ning et temmal üks weddaia on, kes temmale rahha ja wilja toob. Siis kostis würst: tõeste, nisuggussed innimesssed ollen ma jubba ammo iggatsend, agga ma ep ollen neid omma maale saanud; ma tahhan tedda ärra osta teite käest, mis ja kui paljo tahhate saada? Kohtomoistiad hakkasid jubba kauplema, ning würst piddi tuhhad rublad andma.

Kui nüüd kaup olli tehtud, siis ütles Würst: enne kui minna teitele sedda rahha ärramakssan, pean minna ka nähha saama, on se ka tössi, mis teie rägite. kohtomoistiad wastasid: jah on tössi, sest keik innimessed rägiwad sedda. Würst ütles jälle: mis ma innimeste jutto pärrast hoolin, innimesssed walletlewad, sest keik rägiwad, agga ükski ei olle sedda näinud. Ons keddagid, kes sedda omma silmadega on näinud, se tulgo ette, et ma saan isse temmalt küsida. — Jubba läks! ei olle ükski, kes julgeb räkida. Nüüd ütlesid kohtomoistiad: Temma on jo isse sedda keik ülles rägind, kui ta witsadega sai pekstud; waatke siin ramatus on se ülleskirjotud. Siis ütles würst: sedda ma ussun, sure wallo pärrast saab ta kül sunnitud keik töeks tehha, mis teie ial tahhate. Tehko temma ommad kunsid minno silmade ees, siis ta peab lahti saama. — Siin ta on! ei woi ühtegi, ehk ta kül tahhaks hea meelega keik tehha, sest et ta piddi se läbbi ärrapeästetud saama. Kohtomoistiad käskisid tedda jälle peksta, agga würst kelis sedda ja ütles: mõtlege ommeti jummala peäle ja arwage isse, kui nemmad woikisid nisuggused kunsid et nemmad jubba ammo ollekisid ennast lahti teinud. Se on jo selge walle ja tühhi jut. Siis kohtomoistiad said häbbi, ja käskisid tedda lahti lasta.

Õppe-

Öppetus.

Paljo innimessi leida on, kes arwawad, et nisuggusséd noidiad on. Tallo poiad nimmetawed neid targaks, ja arwawad, kui nende käest middagid ärrawarrastud on, et need targad woiwad sedda jälle kätte saata. Agga sinna rummal! miks sa lasséd ennast meelega petta? Kui sesuggune tark woiks keik tehha, mis ta tahhab, kas ta ellaks nenda waesusses? Ning kus olled sa se sugguſt näinud? igga üks neist könneleb, agga ükski ei olle leida, kes tedda olleks näinud. Se ei olle noidus, kui üks innimenne annab teisele nisuggusséd rohhud sisse, mis järrele ta peab kidduma ja surrema, sest sel wisil ollen minna ka üks noidia, kui ma sulle kihwti rohto annan, mis läbbi sa pead warsi surrema. Ärra tee siis mitte patto jummala wasto se läbbi, et sa nisuggusséd asjad, mis jummala woimus ja wäes on, kurrati holeks annad. Sesuggune usk on pagganatte usk, agga mitte öige risti usk.

LXXXVII. Jut.

Önnetus.

Üks noor tallomees ellas omma naese ja kolme stega üksi päinis metsa äres. Joulo wasto

tapsid nemmad sigga mis need lapsed nággid ja mis párrast nemmad ennast rómustasid. Wannemad lákšid joulo kirrikule ning sealt ommad suggulassed kuulma ja lapsed jáid úks páinis koio. Need wallatumad tahtsid ennesele rómo tehha, ja nenda, kui nemmad náinud, kuida wannad teinud, ka tehha ja sigga tappa. Sigga es olli, siis nemmad wotsid omma noorema wende kátkist ja sidduśid tedda kinni. Teine piddas tedda kinni, ja teine ihhus nugga ja tahtis tedda surnuks pista nenda, kui sead tappetakse. Midda ennam laps karjus, sedda ennam nemmad ennast rómustasid ja útlesid; ennå! kuidas sigga karjub! ja pistsid senni peále, kui laps árrasurri. Kui se ónnetus olli sündind, siis nemmad piddid omma wende jálle úllesárratama, agga keik ilmaasjata, sest laps olli surnud. Kui nemmad sedda nággid, said nemmad kartlikkuks wannematte nuhtlusse párrast ja puggesid selle párrast ahjus. Issa tulli óhtul úksi koio, agga hopis árrakúlmand, ja naene olli suggulaste jure jánud, mis sel óhtul piddi ka koio tullema. Kui ta tuppa tulli, olli wagga assi, sest arwas issa, et lapsed maggawad; ta lói tuld úlles ja hakkas ahjo kitma. Need kaks lapsed lákkastasid warsi sest suitsust árra ja hakkasid póllema ning haisema. Kui ahhi hakkas selgeste póllema nággi issa werd pórrandi peále; ta láks kátki jure ja nággi, et

laps

laps olli ärratappetud; kärsa hais tulli temma ninnase ja temma waatis ahjo ning leidis mollemad lapsed poleks ärrapölletud. Nüüd woib igga üks arwada, mis waene issa ommas süddames on tunnud. Sure kurbdusse pärrast läks ta ärra ja poos ennast ülles. Ärrikesse aia pärrast tulli naene ka koio, ning leidis keik sedda önnetust. Temma jäi warsi ommast meelest lahti, läks wälja ja nenda kaewusse. Parago Jummal! nüüd olli keik walmis.

Öppetus.

Wannemad on kül leida, kes ommad lapsed ükspäinis koio jätwad. Agga se ei olle mitte hea, sest se läbbi sünnib monni önnetus isse ärranis tullekahjo. Sest on nemmad ükspäinis, siis nemmad iggatsewad sedda ka tehha, mis nemmda on näinud, et wannemad teggewad, ja se läbbi on jubba monni mitmesuggust pahhandust näinud.

LXXXVIII. Jut.

Jürri ja Eks.

Sakfamaale olli üks würst, kellel üks ainus poeg olli, nimmega jürri. Temma olli wägga känna näoga ning tark moistusse polest. Kui ta olli ülles kaswand, siis ta pallus ommad wannemad, et nemmad piddid tedda laskma

ma linnase minna, seäl kus kunningas ellas. Nemmad andsid temmale lubba, rahha ja sullased kül, et ta piddi minnema. Sai temma linnase tulnud, siis ta ellas nenda illusaste ja ausaste, et kunningas tedda hakkas wägga armastama. Kunningal olli ka üks ainus tüttar, nimmega Els, mis agga känna ja illus olli arwamatta. Jürri hakkas tedda pääw päwalt ennam armastama ja Els armastas tedda ka. Kül nemmad sedda teädsid, et kunningas piddi omma tüttre teisele pannema, ja et ei saa sel wisil lubba teine teist armastada. Suresť armastussest teine teise wasto piddasid nemmad nou, et nemmad piddid sallaia ärra minnema. Ösel panni Els keik ommad kallid rided, kulla ja hõbbetükkid ning kallid kiwwid kokko, ja jürri wottis leiba ja moona ning nenda läksid nemmad ratsa ärra. Nemmad söitsid metsade ja soode läbbi, senni kui nemmad randas said, sest et nemmad maanteed ollid mahha jätnud, kartusse pärrast, et otsiad neid piddid leidma. Kunningas, kes wägga kurb olli, käskis kül otsida, agga ei leidnud mitte.

Jürri ja Els, kes öod ja päwad ollid peäle söitnud, ollid nenda wässind, et nemmad ühhe pu alla mahha langsid hingama. Kui nemmad ollid tükki aega hingand ärkas jürri üllest ja et ta tahtis mitte Else ärratada, läks temma senni merre äres waatma, mis seäl piddi

ollema.

ollema. Üks kerme tuul, mis siis agga puhhus aias temma kübbart merresse. Temma kahhetses mitte omma kübbart, agga sedda kallis kiwwi, mis kübbra küljes olli ning mis ta Else käest olli saanud. Merre äres olli üks pissoke paat, sedda ta wottis ja sellega piddi ta järrele minnema, agga tuul olli nenda walli, et ta tedda aias hopis tükkis ärra. Kül temma soudis kül temma waewas ennast, et ta piddi jälle taggasi maale saama, agga ei saa mitte, sest tuul olli hopis wasto. Issearranis olli temma kurbdusses Else pärrast; temma nuttis ja ütles: oh olleks se kübbar lanki läinud, et minna piddin järrele soudma! Oh mis se armas Elsike praego minnust mötleb! kes tedda jnhhatab! kül temma sure murre pärrast surreb! kül ta nüüd otsib mind! kuhho ta peab minnema! miks pärrast ollen minna tedda temma issa linnast ärrawiinud! ons temma willund häddas olla! kes temmal annab süa ja joua! kül pimmedus ja metsalissed tedda hirmutawad! oh minna waene, mis ollen minna teinud! kus ma nüüd jään! oh hädda mulle! oh hädda mulle! Jummal heitko armo minno ja temma peäle! oh! oh! oh! oh! nenda omma surma nähhes, langes ta mahha maggama.

Nüüd tahhame ka kuulda, mis luggu Elsega on olnud. Se waene ärkas üllest, nukkerdas ommad silmad ja kutsus omma Jürnat.

Agga ükski tahhab mitte kostada. Temma hüab weel üks kord: tulle ommeti mo jure mo armas jürri ning ärra kohhuta mind mitte. Agga es olli ühtegit heält kuulda. Temma kartlik tousis ülles ja hakkas tedda otsima, agga ta leidis ühtegit. Siis hakkas se waene nutma ja küssendama: oh jürri, kus sa olled! olled sa ärra jooksnud ja mind üksi jätnud! on sinno libbe keel mind sel wisil petnud! kus on sinno wandumisse ots! Miks sa olled mind ahwatlend ommad wannemad mahhajätta! ons minnule önne ja head päwad waiak olnud! mis mul siis wigga olli, kui keik mind auustasid! ons minnul nälga ehk janno olnud! Eks minnul ei olle keikfuggust lusti ja römo olnud! oh Jürri, oh Jürri! armastusseset sinno wasto ollen minna keik mahha jätnud ja sinnoga elsi läinud! oh sinna iggawenne Pettaia! misfuggusе sure önnetusse sisse olled sinna mind saatnud! Eks sinna woid sedda omma süddame tunnistusse ja jummala ees kosta? Oh jummal! oh jummal! — Agga ma tunnen sind, et sa olled mitte nenda ülleantud, jo üks önnetus on sind minno küljest ärra kiskund! Ehk olled sa merresse ärrauppund, ehk on ka üks metsalinne sind unnese ärramurdnud! kui sa siis olled weel ellusse, siis usfun ma kowwaste, et sa jättad mind mitte mahha. Oh jürri! oh jürri! sinnoga kaub keik minno röm ärra!

millal

millal saab nüüd mo nutminne otsa? Oh jummal! oh jummal! kuhho ma lähhän ja mis pean ma teggema? Kas ma pean jälle taggase omma issa jure minnema? Agga missugguse süddamega pean minna kül temma silmade ette tullema? Oh keik naerwad mind ärra! enneminne tahhan ma surra, kui agga sedda häbbi kannatada! Agga kuhho pean minna ommeti minnema? Ma lähhän senna, kus minno käed ja jallad mind kandwad. Oh jürri ollekssid sa siin, kuidas tahhaksin minna sinno ümber hakkada ja mitte lahti lasta! oh hädda mulle! oh mo jummal! ma tüddin jubba ärra siin ilmas ellada. Kui Els nenda olli nutnud ja kaeband sai ta ommast meelest lahti ja ta joobus ärra. Kui ta jälle ennese jure sai, siis ta jättis hobhosed seisma ning isse eksis temma metsade sees. Öhtul langes temma kowwa ma peäl mahha, agga ilma sömata ja joomatta, sest kes piddi sedda andma? Pimmedus olli suur ja metsalissed küsssendasid hirmsaste, sest woib kül igga üks arwada, missugguse süddamega se waene pödsa alla maggand. Homikul ärkas ta ülles, ja hakkas jälle kaebama ning ümberekssima, senni kui öhto wasto ta üht pissokest maia leidis, kus sees üks wanna halli peaga mees olli. Kui ta olli tedda terretand, siis ta ütles wanna mehhe wasto, et ta marjo noppides olli ärraeksind, ja pallus ennesele ömaia. Homikul

pal-

pallus Els, et se wanna mees piddi tedda ülle merre, mis seäl es olli lai, saatma, et ta saaks teise maale. Wanna mees teggi sedda ka. Els läks, kui ta olli wodra maale saanud, senna walda, kus Jürna issa wallitseiaks olli, et ta tahtis kuulda, kus jürri piddi ollema. Agga se nou olli ka ilmaasjata, sest jürna wannemad ollid sures murres omma poia pärrast, et nemmad ühtegit sannumed temmast ep ollid saanud. Els lausus mitte sanna sest, et ta kunninga tüttar olli ja jürnaga kihlatud, waid ta pallus ennesele kohta, kus ta woiks kirriko, kui ka kooli naeste rahwale heaks, jummala auuks ehhitada. Temma sai sedda lubba. Els piddi siis selle pärrast keik omma kulda, höbbedat ja kallid kirwid ärramüma. Kirrik kui ka Kool sai siis kännaste ehhitud, ja kirrik sai jürna kirrikuks ja kool Else kooliks nimmetud. Würst olli omma prauaga ka kirrikule käinud, kui essimessel korral sai jntlust petud. Nemmad pandsid Else tarkust immeks ja kaebasid sallaia ommas süddames jürna järrele.

Aeg on ka kuulda, kuida jürna kässi on käinud. Kolm päwad ja kolm öod sai jürna paat tuulest kakši piddi aetud, ning wiimaks, kui ta pool surnud olli, tulli üks turki laew ja wottis tedda ärra. Nemmad andsid temmale rohto süddame kangutusseks ja pärrast ka süa ning joua nattuke hawalt senni, kui ta olli toibund.

Said

Said nemmad omma maale tulnud, siis nemmad kinkisid tedda keisrile, sepärast, et ta wägga känna näoga ja tark olli. — Turki keiser armastas tedda nenda, et ta tahtis tedda sureks würstiks tösta ja omma tütre temmale anda, kui ta agga piddi risti usko mahhajätma ja turki-usko wasto wotma. Agga Jürri olli nenda kindel ommas uskus, et ta tahtis enneminne keik önnetust kannatada, kui agga omma önnisteggiat ärrasalgada ja omma kihlatud Else mahhajätta. Ehk temmal kül rahha ja au olli, siis ellas ta ommeti rahhoto meelega, sest se kallis Els olli ikka temma meeles, et ta wois mitte egga ösel egga päwal ennast rahhule anda. Jubba ta olli mitto aastad turki maale olnud, siis juhtus, et keisrile sured joodud ollid, kus Jürri piddi ka üllespassima. Kui keiser olli nattuke joonud ning römsaks saanud, siis ütles temma jürna wasto: pallu enneſele armo, ning mis sa ial pallud, se peab ni töeste sulle sündima, ni töeste kui minna keiser ollen. Siis langes Jürri keisri ette mahha ja pallus, et keiser piddi tedda lubbama jälle taggasi minna omma maale. Kui keiser sedda kuulis, siis kurwastas ta ennast, et ta olli agga üks kord tootand omma sanna, siis käskis temma tedda lahti lasta, Keiser käskis, et üks laew piddi wäljaehhitud saama; temma kinkis temmale paljo rahha ja kolmkümmend

orjo,

orjo, kes risti rahwast ollid sündind ning palju waewa ja hädda piddid seäl näggema, mis läbbi nemmad said ka ärrapeästetud. Jürri kirjotas wannemittele, et ta nellipühhiks käskis koio tulla. Need ollid weel römsad sannumed! igga üks woib sedda kül arwada, mis römo wannemad, kui ka Els on tunnud ommas süddames, sest et ta ni kaua nenda kui ärrakaddund olli olnud. Els agga rägis ühtegit ülles. Würst käskis, et se kirrik, mis ta nimme pärrast olli ehhitud, piddi illusaste walmistud saama, sest ta tahtis seäl omma poega wasto wotta.

Nelli pühhi essimessel päwal tulli Jürri omma kolmkümmend sullastega kohhe kirrikule, langes warsi nendega omma pölwede peäle mahha, tõstis ommad käed taewa wasto ülles ja tännas jummalat se armo ees, kes tedda olli nendasimmelikkul wisil ärrapeästnud ja jälle taggasi omma maale saatnud. — Nüüd läks ta ommad wannemad terretama. Oh Jummal! mis römosilmapisarad need ollid! keik nutsid ja keik römustasid ennast, et se ärra kaddunud poeg olli jälle leitud. Kui kokko hellistud olli, siis sai jutlust petud. Pärrast jutlus nemmad läksid keik Else maiasse, kus würst olli lasknud sured joodud walmistada. Els tulli nenda, kui lesk leinamisse rietega neile wasto. Temma tundis warsi Jürnat ärra, agga Jürri tun-

dis

dis tedda mitte, seſt kuida piddi temma kül arwama, et Els piddi seäl ollema. Kui nemmad ollid sõnud, siis útles würst: útle nüüd mo poeg, kuidas olled sinna turki maale saanud? Temma hakkas siis keik üllesräkima, kui ta agga sedda rägis, mil wisil ta olli ommast kihlatud prutist ärralahhutud, siis temma hakkas ärdaste nutma ja omma Else järrele kaebama. Keik nutsid ja keik hallastasid selle waese ülle. Els ei woi sedda ennam kannatada, ta läks laua juresť ärra, ja útles ennast haige ollewad. Kui ta olli kambrisse läinud, siis ta panni need riet selja, mis tal siis olli olnud kui ta weel koddo olli. Kui ta siis need rided olli ülle ajand, olli ta wägga känna ning nenda tulli ta kambrist wälja. Jürri, kes tedda ärkas warsi nähha, küssendas: oh minno kulla Elsike! sinna, mo röm olled siis siin? Waatke, mo armad wannemad! se on mo keige surem illo ning mo keige kallim õn. Kui teie mind armastate, siis andke lubba, et ma saan temmaga kokko laulatud, ja õnnistage meid. Wannemad ollid wägga römsad selle pärrast ja õnnistasid neid, ja sel sammal öhtul said nemmad ärrakihlatud.

Pärrast sedda sai keik kunningale kirjotud, mis luggu se nende lastega on olnud, ja nemmad palluſid, et kunningas piddi armolikkult lubbama, et nemmad woikſid teine teiſt wotta.

Kun-

Kunningas, kes ommast tüttreſt ſannumed ſai, rõmustas ennaſt wägga ja õnnistas neid ka. Kui nüüd kunningas olli ärraſurnud, ſiis ta olli ſedda ſeäduſt teinud, et Jürri piddi kunningaks tõstetud ſaama. Temma ſai ka ſureks kunningaks ja nemmad ellaſid ſure au ſees laste lasteſt ſadik.

Õppetus.

Siin näme meie, kuida Jummal need Innimesſed ilma peäl immelikkul wiſil juhhatab. Jsſe ärranis panneme meie tähhele:

1, Igga üks peab ſedda kannatama, mis ta omma pattudega on teenind. Ollekſid Jürri ja Els mitte ſallaia ärrajooksnud, mis läbbi wanna Jsſa ſai wägga kurwastud, ſiis nemmad ollekſid mitte ſedda waewa näinud, mis nemmad nüüd näggid.

2, Kui innimenne ommas uskus kindlaks jääb, ſiis tulleb Jummal ka abbiks. Kui Jürri olleks mitte omma usko, ja Els omma au hoidnud, egga nemmad ſiis ollekſid mitte nenda immelikkul jälle kokko tulnud.

3, Kui Jummal aitab, ſiis peab temmale ka keige eſsitekſe au antud ſaama. Meie leiame, et Jürri ſedda ka on teinud.

4, Rahwas, kes üks kord kihlatud on ei pea ennam maiale minnema ja koſſima. Kui

pea

pea ollekſid Jürri, kui ka Els woinud ſedda tehha. Agga nemmad ollid teine teiſe wasto truid.

5. Midda kibbedam kannataminne ja riſt on, ſedda magguſam ja lõbbuſam on abbi ning trooſt. Et ſe tõſſi on, teab igga üks, kes häddas on olnud ja abbi ſaanud. Se pärraſt ei pea üksi ommas willetſusſes kaksi piddi mõtlema. Ehk ſe kül monni korda näitab meitele õnnetusſeks ollewad ning abbi kauaks ärrajääb, ſiis jouab Jummal ommeti õigel aial omma abbiga liggi.

LXXXIX. Jut.

Kirriko Õppetaia.

Tark ja ſuur kirriko-õppetaia nimmega Auguſtin tahtis jummala nou ning keik ſallaiad ſeädusſed omma moistusſega ärraſelletada. Õſel ta wois mitte maggada, ja päwal unnuſtas temma ſõmiſt ja joomiſt ärra, ſeſt temma mõtles ikka nende asjade peäle. Kui temma ſel wiſil üks kord merre äres käis ja jälle nende asjade peäle mõtles, näggi temma emalt, et üks pisjoke poiſikenne olli enneſele aukokenne liiwa ſisſe teinud, ja wallas ikka luſſikaga wet merreſt ſenna ſisſe. Auguſtin küſſis temmalt:

Mis sa seäl teed? Poisikenne kostis: ma tahhaksin hea meelega keik wessi merre seest siin sisse tõsta. Augustin ütles: olled sa jams? Sa nääd jo kül, kuida suur merri ja se arwamatta wessi, mis seäl on, kuidas tahhad sa sedda selle pissokesse auko sisse tõsta? Laps kostis: ehk sa isse jams olled, sest sinna tahhat Jummalat, temma nou ja keik temma seäduséd omma moistussega ärraselletada, mis ommeti ka wägga pissoke on, jummala tarkusse wasto. Siis ärkas se Õppetaia nenda kui unnest ülles, ja näggi, et temma moistus ei läbbeb kül ühtegit jummala tarkusse wasto. Pissoke poisikenne kaddis temma silmade eest ärra ja Õppetaia jättis ommad mõtted mahha.

Õppetus.

Et üks jummal on, sedda tunneme meie ommas süddames; meie näme omma silmadega temma teggudest sedda tõssi ollewad. Kes on taewad, tähhed ja maad loonud? Agga pühhakirri ütleb weel selgem, et üks jummal on, agga kolm temma aino ollemisse sees. Sedda teame meie ka, et jummal on keigewäggewam, keige teädaw, keigetargem, keigepühham ja keige armolisem. Agga mis ta on ommas ollemisses, ja mil wisil temma keik asjad seädab, ja kuida temma taewat ja maad on loonud, se on meitele warjule pantud. Sepärrast peame

meie Paulussega küssendama: oh sedda jummala rikkusse ja tarkusse ja tundmisse süggawust! kuis ärraarwamatta on temma kohtomoistmised, ja ärramoistmatta temma wisid! kes on Issanda meele tunnud? Ehk kes on temmale middagi enne annud, et sedda peaks temmale jälle tassutama? Sest temma seest, ja temma läbbi, ja temma sisse on keik asjad; temmale olgo au iggaweste, Amen!

XC. Jut.

Moistatussed.

Sel assemel, et noor rahwas praego pühhade sees käiwad kortsos, riidlewad, taplewad, lakkuwad, ja ellawad ommade himmude järrele; sel assemel tulli ennemuiste wanna rahwas kokko ja könnelesid essitekse sest, mis nemmad ollid jutlusse sees kulnud. Pärrast räksid nemmad keiksuggussed Juttud ja moistatussed ülles. Üks küssis, ja teine kostis ning nenda ollid need asjad neile kauniks aiawiteks. Et siis se woiks ka nendesinnaste aiade sees sündida, siis ollen minna need juttud, kui ka needsinnatsed moistatussed ülles pannud. Kui siis kaks ehk kolm kokko tullewad, siis woib üks küssida ja teine arwab ülles. Siin nemmad on:

Arwa ülles;

1. Ait al, look peål, mis se on?

2. Arwa mis se on: mis muldas ei mâddane, wees ei uppu ja tulles ei pölle?

3. Emmal lai maggo, issal pitk sammas, lapsed keik ümmargussed.

4. Ennam auko maas, kui tähtä taewas.

5. Hal härg, auk selgas.

6. Hanni haljas, pea paljas.

7. Härg koddo, soled metsas.

8. Härg lautas, hallikas selgas.

9. Härg lautas, sarwed wäljas.

10. Hark al, hargi peål paun, pauna peål risi, risti peål nup, nuppo peål mets, metsas ellaiad.

11. Harrakas linnas, sabba wäljas.

12. Helle pu, helle tam, seäl on kulda, seäl on hõbbedat.

13. Hingelinne al, hingeto wahhel, hingelinne peäl.

14. Hobbone hirnub hio-maal, heäl kulukse tenna-maal, waljad on wenne maal.

15. Hobbone joseb, ohjad seiswad.

16. Hobbone ohjata, mees pitsata, tee tolmata.

17. Hobbone sõidab ja lihha weab wähhemaks.

18. Hobbone tallis, sabba räästas.

19. Joseb ristimatta ja on kaks kord sündind.

20. Issa pikk, emma lai, õdde sõgge, wend on põrane.

21. Isse keeleto, isse meeleto, isse ilmama rakkandaia.

22. Kaks härga püüdsid tappelda, mäggi olli wahhel?

23. Kaks lehma, teine tine, teine ahher ja ühtlaise poegewad mollemad.

24. Kaks örret walgid kanno tåis.

25. Kaks wennakſid ühhe ſiddemega ſeutakſe.

26. Keeleto meeleto, ilmama tark.

27. Keerleb ja weerleb, kui otſa ſaab, munneb.

28. Kerged ſilmad, ja kerged jallad.

29. Kipab, kapab, ſaab ſare, ſiis ſeiſab.

30. Kirbul lähheb, luikis tulleb.

31. Kodda kolme nurga peål.

32. Kõigub ja kaigub, lâbbi aia leigib.

33. Kolle kuusk, helle tam rikka mehhe lâwwe al.

34. Kõrgem kui hobbone, ja maggab hire assemel.

35. Kõrgem kui hobbone, maddalam kui sigga.

36. Kõrgem kui kirrik, maddalam kui reggi, mustem kui süssi, walgem kui lummi.

37. Koorm wässib, ei koorma kandia wässi.

38. Kui woetakse siis üllendab, kui pannakse, siis allendab.

39. Kuk laulab kuse otsas, sabba rippub maas.

40. Kuum kiwwi aita al.

41. Kunningas istub omma sitta sees.

42. Kunningas, Saks, tallo poeg ja keik sö-
wad, ei panne ellades laua peåle, ei noaga
leikata.

Emma-piim.

43. Laggi al, Laggi peål, lae peål laultakse.

Kannel?

44. Lapsed josewad möda laggedat wålja, issa
emma lomata

Seina saadud.

45. Laud üllib, laud ållib, ei laud mahha
lange.

Suits.

46. Lauta tåis lambaid ja ühhelegi polle sabba
tagga.

Leiba ahjus.

47. Laut hårgi tåide ja keik punnasid hårjad;
must hårg låhhab lauta, aiab keik punnased
hårjad wålja.

Roop.

48. Laut lambo tåis, kohhe (kånna) oinas
keskel.

Taewas, tähhed ja ku.

49. Libbe al, libbe peål, libbe kalla keskel.

Kunga-kuddumine.

50. Ligub ja kigub ja mahha ei lange ial.

Suits.

51. Lihhane tõrs, raudne wits.

52. Lip lippi peál, lap lappi peál, ilma nõálata piſtmatta.

53. Ma-mees wiskab mahha, ſaks piſtab pükſi.

54. Maaſt touſeb manner pu, manner puuſt kauſta-pu, Kausta puuſt ſuur mets.

55. Meie näme iggapá, kunningas nääb arro, jummal ei ná ellades.

56. Merre ſik, metſa kuk, te libba, ma ſugga.

57. Mees istub tee áres, walge kübbar peas.

58. Mees künnab põllul, ei olle ellades waggo tagga.

59. Mees lähhäb lakke lihhá wagen peas.

60. Mees lähhäb metſa, köht koio pole.

61. Mees låhhåb metsa ilma noata ja ilma-kirweta, teeb kaks küllimitto ühhe hobiga.

Påhkel, kui ta katki on.

63. Mees låhhåb metsa, naene nabba piddi selgas.

Låhker.

64. Mees låhhåb metsa, selg teibaid tåis.

Sigga.

65. Mees raiub ööd ja påwad, ei sa laasto ellades.

Kirriko-Kel.

66. Mis ilma otsas jallota joseb.

Pilweb.

67. Mis ilma teggematta sünnib.

Praggnb.

68. Mis ilma tömista kergib.

Uddo-sulled.

69. Mis maggusam met on.

Emma-piim.

70. Mis tümmemam padja on.

Emma-sülle.

71. Must kuk, kuldsed soned.

Kannel.

72. Must sigga låhhåb lauta, åiab punnased pörsad laudast wålja.

Roop.

73. Nelli hoost tallis, ůks hobbone ůmber talli joseb.

Suk ja sukka warrad.

74. Nelli neitsikest låhhåwad ůlle nurme nuttes.

Wanker nelli rattadega.

75. Nelli tewad wodi, kaks nåitwad tuld, ja ůks heidab peåle.

Roer.

76. Nelli toas, kahheksa oues.

Turkad.

77. Ninnake nirsis, karwakessed kåssis.

Siil.

78. Otsast kui orra, keskel kui kerra, tagga kui labbidas.

Kanna.

79. Pea sůakse, nahk můakse, lihha ei kolba koertelege.

Linna.

80. Peo tåis paljast, kůnar karrust.

Wiht.

81. Perre sööb, laud laulab.

Pörsad, kui nemmad immewad.

82. Pissuke mees, kiwwine kassokas.

83. Pitkem puid, pitkem maid, maddalam marohto.

84. Puhho mahhub, ei mahhu merressemitte.

85. Pühha mäggi.

86. Punnane rak augub luise aia lähbi.

87. Sadda ja sadda, ühhe-siddemega seutakse.

88. Sadda ja tuhhat josewad ninist sildá móda linna sisse.

89. Sadda sormet ristis.

90. Särk al, lihha peál.

91. Selgas sõõb, küljest sittub.

92. Seest siro wirolinne, peål külla-karwa-linne

Gibbul.

93. Sigga hingab igga harjakse låbbi.

Gauna-abbi.

94. Sigga singub, sit suus.

Ubber.

95. Sille koor silla al, karre koor kuse al, tühhane peddaka al.

Us

96. Södda söidab, pea sännitab.

Linna-öitsed

97. So ümber toa.

Gammal.

98. Suine poiseke saddakordne kassokas.

Kapsta-pea.

99. Tam tarto-raial, lep linna ulitsal, ühte jured jookswad, ühte ladwad langewad.

Abbiello rahwas.

100. Teine Härg künnab so-maad, teine härg arro-maad.

Kuiw tattas ning wärkel.

101. Tubba täis tuttawaid, üks ei tunne ühte, teine ei tunne teist.

Innimesse jälged.

102. Tuh-

102. Tuhhat tudeludelinne, Sadda auko sambalinne.

103. Tükus üllespiddi, ladw allaspiddi.

104. Üks hanni, nelli ninna.

105. Üks hiir kaks sabba.

106. Üks pissoke mees kange ning surema koorma kannab kui ta isse on, käib kummuliste koorma al, agga karro nelab tedda hopis pessaga ärra.

107. Üks tam, kaksteistkümmend arro, igga arro otsas nelli pessa, igga pessas seitse munna.

108. Üks tubba kindlas kambris, ei senna putu tuult, päwa ei ühtegi

109. Üks tubba, wiis kambrid.

110. Üks ütleb: päwal mul waewa, teine ütleb: õsel mul waewa, kolmas ütleb: üks mul keik.

111. Üks ütleb: sui hea, teine ütleb: talwe hea, kolmas ütleb: üks mul keik.

112. Üks waat kahtesuggu öllut sees.

113. Ülle ilma pühhelgas (pihlakas)

114. Wähhem kui kirp, raskem kui härg.

115. Walge wälli, kirjo karri, tark karjakaitsia.

116, Walget söbb ja musta sittub.

117. Wanna härg maggab maas, soled liguwad.

118. Wanna härg, waksed soled.

119. Wanna mees istub nurkas, tilkninna otses.

120. Wanna naene istub nurkas, sülle saio täis (rüp kakkuid täis)

121. Wanna wak, uus kaas.

122. Warre al, warre peâl, warre al munnad keskel.

123. Waat wadi peâl, tünder tündri peâl, polik poliko peâl, orrawa ſabba otſas purjeks.

124. Wiakſe wâlja kui kirp, tuakſe jâlle kui wagen.

125. Wiis kitſe nârriwad ühhe kuhja al.

Ots.

Öppetus

kuida

keik ma rahwas woib, ilma sure waewata, linnopuud piddada,

ja

se läbbi rikkaks saada.

Küssimiste ja kostmiste Sannadega üllespantud,

sest Öppetaiast nimmega:

Willmann.

Essimenne Peatük

Neist messilastest.

Mitmesuggussed on need messilassed?

Kolmesuggussed. 1, Tö teggiad messilassed, kes ei olle egga öiged issased, ka mitte emmased, ning on ka keikide seas need keige wähhemad. 2, Need lessed, mis issased ja need keige suremad on. Nemmad on ilmanöälata ja nende tö on, et nemmad auduwad nende munnade peäle, mis emma on munnend. Kui audumisse aeg möda on, siis nemmad saawad teistest ärra murtud, muido olleks mitte ni paljo toidust ollewad, et nemmad keik talwe läbbi woiksid ellada. 3, Kunningas, mis öigete emmaks nimmetakse, sest temma on se ainus emmane keige pu sees, kes keik need munnad munneb. Ta tunnukse sest, et tal pikkem ja terrawam perse, koldsed joned perse ümber,

teised jo ned on mustahallid, lühemad tiwad, ka koldsed pikkemad jallad on, temma lennab ura külle, kui perse piddi temmale raskem olleme. Temmal on ka üks nõal, misga ta wägga arro nõalab, waid ta prukib sedda seks, et ta sellega, kui üks teine emma on, tedda ärratappab. Temma wallitseb teiste ülle ja temmast saawad keik teised rammo ja joudo. Kui temma surreb, siis teised jätwad puud mahha ja nenda lähheb ta hukka.

Miks siis need wähhemad saawad tõ teggiaks nimmetud?

Sepärrast, et nemmad keik, mis pu sees on, sisse kandwad, nenda kui on messi, wahhaning wessi. Nemmad walmistawad need kerjekessed, wiiwad need surnud wälja, ja piddawad wasto, et wõõrad linnud ei saa sisse.

Mis on nende toidus?

Met, wahha ja keiksuggussed rosid ja õitsed.

Kui tallisel aial nende toidus otsa saanud, mis siis tehha?

Siis antakse, kui tunnukse hädda ollewad met, mis pissokesse kausiga kassinaste pu sisse pannakse.

Ons

Ons se ka tarwis, et middagid mahhaistutakse ehk küllitakse, mis nende toidusseks heaks lähhab?

Jah on: need rohhud ja need puud, mis seks head on, on mitmesuggussed, agga need keige parremad on tattrad.

Ons wet ka tarwis?

Ikka, sest se lähheb nendele wägga tarwis, agga sured järwed ei olle mitte hea, sest tuul löök wägga paljo neist senna sisse mahha.

Eks se ei olle parrem, kui need puud seiswad ullaalla?

Kellel rammo on, se tehko maia laudadest, mis ees peab kõrgem, kui tagga ollema. Need linno puud peawad ka laudadest tehtud saama, siis on nemmad kergemad tõsta ja nemmad ei wotta ni paljo rumi. Need rohhud, mis maia ees kaswawad, peawad heästi ärra lükkatud saama selle pärrast kui linnud perred heitwad, ning se emma mahhalangeb, et ta sünnib ülles otsida, ning siis ka selle pärrast, et kannad, hiirid ja sissalatsud ei woiwad sallaia seäl olla, sest need teggewad lindudel paljo pahhandust. Maia peab nenda ehhitud saama, et ta louna

pole seisab, ja se hoht peab nenda ollema, et tuul ei käi wägga läbbi, ja pissokesséd puud peawad nenda mahhaistutud saama, et nemmad wägga liggidele kui ka tühti ei seiswad, muido linnud ei saa heästi wälja lenda. Keik mis sandiste haiseb, nenda kui rambad ja sönnik, ei kannatawad nemmad mitte.

Missuggussed puud on need keigeparremad?

Kellel ei olle rammo, et ta woib sesuggust maia ehhitada, mis ma praego ollen nimmetand, se piddago ikka need puud, mis siin maale prukitakse, olgo kuuskne, haabne, mändne, kellel ei olle ühtegi lomokest, mis rähn ei olle raiunud, ehk kore wahhele koiekessi ehk toukokessi ei olle leida, sest neid raiub ikka rähn. Need puud on selle pärrast head, et nemmad woiwad tallisel aial wasto piddada, sest et tuul kui ka wihma nende peäle käib. Agga kellel rammo on maia ehhitada, se tehko ennesele nelli kantlikkud puud laudadest, kelle pikkus 1 ¼ künairt on. Kes need puud tahhab prukida, se peab need liitmisséd heästi kokkoliitma, nenda et kerbned, ömblikud ja teised massakad ei saa sisse. Needsinnatsed puud on selle pärrast wägga head, et nemmad körged on, et nemmad wägga kassinad on, mis linnud armastawad,

ning

ning siis ei olle ühtegid karta, et tuul ehk wihma peaks kahjo teggema, sepärrast et nemmad warjul seiswad.

Kes linnopu tahhab osta, mis on temma kohhus tähhele panna?

Kes linnopu tahhab osta, se peab järrele waatma, eks kange perre seäl on ning kas rohkeste toidus leida on. Ei peab se ostia ka nisuggusséd wõtma, kes parrama karja ma peäl on olnud, kui seäl on, kuhho ta neid wiib. Sest tundwad nemmad pudo, siis tiiddiwad nemmad tõõd tehha, jäwad laisaks ja pu sähheb raisko.

Mis siis tehha, kui perre rammoto ja paljo neist surnud on?

Siis ei olle parrem nou, et agga kewwadel selle pu seest, kellel kangem perre on üks hulk woetakse wälja ja pannakse teisel sisse, kellel tarwis on. Sesamma pu peab agga kinnimattetud saama kaks ehk kolm päwa, et nemmad teine teisega saawad willund.

Kui agga emma surnud on, mis siis tehha?

Sel perremehhel, kellel üks teine emma paigale on, ei olle wigga ühtegit, sest ta an-

nab sedda jälle asemele. Agga kui se epolle, siis woetakse kerjekesed, kus poiad sees on ja pannakse pu sisse, siis nemmad auduwad isse enneſe emma wälja.

Kuida peawad puud hoil tud saama, et linnud hea meelega paigale jäwad?

Need puud peawad kassinaste hoitud ja nenda paigale pantud saama, et nemmad ei saa märjaks, et egga kassid egga hiirid ei saa kallal, seſt nende haiso linnud ei kannatawad; kui ûks ärraroostetud nael seäl sees on, siis linnud sedda pu ei armasta ka mitte. Enne kui linnud saawad sisse pantud peab pu poiorohhiga heästi wälja pühkitud saama.

Kuſt need linnud sedda mee wahha saawad?

Wahha tulleb meeſt, mis linnud ommade jonede läbbi wälja higgistawad, seks on se tarwis, et pu sees ikka soja on.

Mitmeſuggune on meewahha?

Kahhe suggune; teine on se mustwahha, misga need linnud keik praggud kui ka pu suu kinni

kinni matwad; teine on jälle se õige mee wahha, kuſt kerjekesſed tehhakſe.

Kuida tunnukſe, mis uus ehk mis wanna wahha on?

Se tunnukſe ſeſt, et uus wahha on õigete walge ning wanna on mustem.

Kas wanna wahha teeb ka pahhanduſt lindudel?

Jah teeb, ſeſt toukokesſed kaswawad ſe läbbi, mis läbbi linnud raisko lähtwad.

Mis ſiis tehha, kui wanna wahha on?

Siis ſaab üks uus pu ſelle wanna peäle püsti pantud. Möllemad pohhid ſaawad wahhelt ärrawoetud nenda, et need linnud ſelle wanna ſeeſt ſelle ude ſisſe woiwad käia. Se keige parras aeg ſeks on kewwadine aeg. Süggiſe wasto ſaab uus pu ſelle wanna peält mahha woetud ja ſe wanna jääb perremehhele kasſuks.

Misſugguſt, meewahha armastawad linnud?

Se on ikka ennam nende meele pärraſt, mis uus on.

Kuſt need poiad ſündiwad?

Emma ſaab üks ainus kord omma ellamiſe ſees ühhe lesſega, mis issane on, kokko, ja ſeſt munneb temma pärraſt keik munnad. Üks niſuggune emma munneb igga aasta ſees 60 ehk 70000 munnad.

Kuſt need lesſed ſündiwad?

Need ſündiwad ſeſt, mis nemmad isſe munnewad.

Kuſt agga emma ſünnib?

Emma munneb üks hulk munnad, ja nende ſeas on ka niſuggusſed munnad, kuſt need emmad ſaawad wälja autud.

Millal hakkab uus emma munnema?

Kuendamal päwal.

Eks ſünnib mitte tehha, et linnud peawad heäſti perret heitma?

Jah ſünnib; kewwadel antakſe nendele ühhe wagna ſisſe kolm täit met ja üks täis wet, mis tulle peäl ſojaks tehhakſe. Weel parrem on ſe, kui pannakſe ſisſe, mis ſakſad nimmetawad:

wad: Sternanis, mis peab meega ülles ketud saama. Kui se wäljapannakse linnudele, siis saawad pissokessed putükkid sisse wissatud, et linnud woiwad peäle seista, muido uppuwad nemmad ärra.

Kust tulleb se et monnikorda need poiad mis kerjekeste sees lähtwad hukka?

Se tulleb, 1. sest kui emma need munnad pahhempiddi munneb. 2. Kui liig soja pu sees on.

Eks emma jättab ka omma pu mitte mahha?

Ei ial. Se on üks wägga arrolinne assi, kui temma tulleb wälja. Kui üks kange hais ehk nälg on, siis lähheb temma kül ärra, agga omma perrega hopis tükkis.

Ons emmal ka kerjekenne ja kuida tunnukse sesamma?

Temmal on hopis teine näggo, ja se waatab nenda wälja kui tamme tõrro.

Kui kaua ellab emma?

Monnikorda 13 ehk 14 aastad.

Kust

Kuſt ſe tunnukſe, kui emma ſurnudon?

Se tunnukſe, kui linnud jookswad pu peäl kakſe piddi; kui nemmad wägga ummiſewad; kui nemmad arraks on läinud; kui nemmad ei lendwad paljo wälja ning kui nemmad keik woõrad linnud omma pu ſisſe laſſewad minna, ja ei piddawad ühtegit hoolt ſelle pärraſt. Kui ſe keik nähhakſon, ſiis peab murretſetud ſaama et nemmad uut emma ſaawad.

Eks üks pu woi mitte ilma leſſeta olla?

Ei woi mitte, ſeſt ſe on jubba kuulda olnud, mis nende ammet on.

Millal ſaawad nemmad teiſteſt ärra murtud?

Larritſe päwa aego, kui nemmad löppetawad poiad kandmaſt, ſiis nemmad ſaawad keik wälja kiſtud.

Teine Peatük

Sest perreheitmisest.

Miks siis linnud perret heitwad?

Sepärrast et noor perre walmis on, ja et nendel ei olle rumi ennam, mis nendel waewaks on, siis nemmad iggatsewad lahkumisse järrele. Kui nüüd hea wagga ja selge ilmuke on, siis nemmad lõwad ülles keritama, sõluwad ümber wahhest kaua, kui emma noor on, wahhest heitwad ussinaminne kui emma wälja ennast annab, ja kui heitwad kuhhogi, siis wanna perre sadikud linnud lahkuwad taggasi.

Agga kust tunnukse õigete, et linnud tahtwad heita?

Kui homikul linnud paigale seiswad, ja kui monningad ka lendwad ärra, et nemmad warsi taggasi tullewad. On sel päwal selge ilm, siis ei woi uskuda.

Millal heidab pu teist korda?

Kümme ehk nelliteistkümmend päwad pärrast sedda, kui essimenne perre on wäljatulnud.

Sest

Seſt monni pu annab 3, 4 ehk ennam perret. Need wiimſed perred tunnukſe ſeel ollewad, kui ohtul emma ſeſugguſe heälega lautab: tü! tü! tü! mis ſe lahkuminne tähhendab. Päwal ſeggab ja keritab ta üllewal; kui nemmad kaks päwa on ſedda katſund, ei olle ſiis ennam kolmandamal ärmo, waid lükkatakſe wälja.

Mis ſiis tehha, kui linnud wälja tullewad, ſeiswad pu ette ühhes unnikas ja ei tahha lahkuda?

Se aitab monni korda, kui nemmad ſaawad teiſe pu ſisſe ohigete ruttuste ſisſe pantud, et emma jouab mitte jälle teiſe pu taggaſi minna.

Mil aial tullewad need perred wälja?

Need essimesſed tullewad enne lounat wälja, agga need teiſed ennamiste pärraſt lounat!

Mis nou aitab, et linnud peawad warra aegſaste heitma?

Siis peab talliſel aial murretſetud ſaama, et neil ei olle pudo ehk nälg. Et puud ſeäl ſeiswad, kus kuiw on ja et hallitus neid ei lämmata. Kewwadel peab ſu ſiis lahti tehtud ſaama,

ma, kui hea ſoja ja ſelge ilm on, agga mitte ſiis, kui lummi maas on, ſeſt muido lendwad paljo wälja ja külm tuul löök neid warſi mahha ja rammastakſe ärra. Tuiskne ilm mattab ſuud kinni ja ſaddo lämmatab neid ärra, kui ei olle lauakenne pantud warjuks aukude peäl; ehk tulleb külm ſao peäle, ſiis löök jäesſe, panneb augud kinni, ja nenda on ikka innimeste ôigus järge waatada. Jsſeärranis peawad nemmad meega ſõtud ſaama, ſel wiſil kuida ma ollen jubba nimmetand, ſeſt ſe (Sternanis) on wägga hea ſeks, et nemmad perred heitwad.

Kuſt ſe tulleb, et monni pu ſaggeminne heidab, kui teine?

Se tulleb ſeſt, et ſe pu, kes ſaggedaste heidab terwe on; et emma priſk ning rohkeste munnend on.

Mis ſiis tähhele panna, kui linnud perred heitwad?

Et perre ei lähhe jälle omma wanna pu ſiſſe taggaſi; et ta ei lähhe hopis ärra; ning kui ennam perret on, et nemmad ei ſaa ſeggaſeks.

Kuſt

Kuſt ſe tunnukſe, et perre tahhab jälle taggaſi minna?

Kui need linnud wägga laiale lendwad, ſiis on ſe üks märk, et emma ei elle nende ſeas. Se ſamma on nüüd wanna pu ſisſe jälle jänud, ehk on nõdrusſe pärraſt maa peäl mahha langend; Sepärraſt peab emma järrele waadetud ſaama. On ta mahhalangend, ſiis pannakſe ta piſſokesſe puri ſisſe ja warwad puri al; pista pu ſisſe ülles ja wata ſiis kuida nemmad järrele ladduwad.

Kui agga emma ei olle leida, mis ſiis tehha?

Siis peab wanna pu kinni mattetud, ſeſt kohaſt ärratõstetud ja üks teine tühhi pu jälle aſſemele pantud ſaama. Kui need linnud taggaſi tullewad, ſiis nemmad lähtwad keik ſenna ſisſe. Kui nüüd arwatakſe, et keik ſees on, ſiis pu pannakſe ka kinni, tõstetakſe ärra ja wanna pu ſaab paigale pantud. Wannaſt puuſt ſaab üks kerjekenne wäljaleikatud, kus nähhakſe emmapoig ollewad, ſiis nemmad auduwad enneſele emma wälja, kui ſe heäſti ſaab ſisſe pantud. Teiſed puud, kes wägga liggi on, peawad ka kinni kattetud ſaama, muido andwad need linnud ennaſt laiale.

Kui

Kui perre tahhab ärraminna, mis siis tehha?

Siis peab esitekse wet nende peäle heidetud saama, agga nenda et se üllewelt mahha langeb, siis arwawad nemmad sedda wihma ollewad, ehk kui sest ei olle abbi, peab püssiga lastud saama, siis arwawad et pitkne mürristab, ja siis nemmad ei tahha ennast tee peäl anda ning jäwad enneminne paigale.

Kust se tunnukse, et nemmad tahtwad ärraminna?

Kui nemmad mitte paljo ummisewad; ühhest puust teise peäle lendwad; ikka kõrgemale keretawad ja wägga hea wagga ilm on, siis woi mitte uskuda.

Kui kaks puud ühhe korraga heitwad, mis siis tehha, et nemmad ei saa seggaseks?

Siis tulleb se, kes esitekse hakkab, sisse panna, ja teinet pu, ja kui ennam on, nendasammoti, sünnib sadda sammud ehk ennam ärrawiia, kül siis ei olle karta, et nemmad peakid seggaseks ehk ühhes puus kokko minnema.

Kui linnud illusaste heitwad ja maddalas on, mis tehha?

Ei olle siis paljo waewa. Kui nemmad ühhes unnikas on, siis pannakse pu su seäl wasto ja sadetakse teised pu sisse minnema, siis lendwad ja lähtwad rissus mursus sisse.

Kui nemmad agga körges oksa peäle heitnud, mis nou siis on?

Kassinaste ja hiljokeste leikatakse oksaga hopis ärra ning nenda puistakse pu sisse.

Se juhtub ka, et nemmad müri sisse lähtwad, kuida siis sadetakse wälja?

Muud nou ei olle siis, kui agga, et nemmad suitsoga saawad wälja sadetud. Pu su peab nenda seätud saama et suits ei saa sisse.

Sest on kül kuulda, et se paljo waewa teeb, ning kui linnud hakkawad jamsima et ka paljo lähtwad ärra, eks siis ei olli muu nou, mis läbbi sünnib ärrakeelda, et nemmad ei lähhe?

Jah on, agga jummal teab kas tallo poeg sedda saab tähhele? ma tahhan sedda kül kirjotada. Se, kellel rammo ön sedda tehha, saab näh-

nähha, et suur kasso sest tulleb; isse ärranis on sesuggune riist seks wägga hea, kui ennam kuid üks pu heidab, et need linnud ei saa seggaseks. — Osta siis ennesele nisugust riet, mis saksad nimmetawad: marliks; tee sest kotti, kellel pitkus 2 künart ja laius 1 ½ künart pohjas on, sealt tulleb ta nenda kitsoke leikada, et kotti su laius ei olle ennam kui ½ künart. Pohjas saab üks wits, su wasto teine ning keskel kaks teised witsad nenda kinnitud, et se kot ennast laiale annab, mis läbbi temma mörda nägo saab. Su peab nenda seatud saama, et ta paelaga sünnib kokkosidduda. Kui nüüd üks perre on wälja ja teine on ka tullemas, siis panne sedda riisto pu su ette, siis need linnud lähtwad keik senna sisse. Kui sa arwad, et nemmad keik ennamiste sees on, siis panne su kinni, ja wii ta senna, kuhho sa tahhad ja need linnud woid sa ka pu sisse panna, sest muido olleksid nemmad ärra läinud ehk seggaseks teistega saanud.

Millal hakkawad tööd teggema, kui nemmad paigale saanud?

Warsi teisel päwal ja monni korda sel sammal päwal, kui nemmad ei räggise mitte pärast, kui pääw on loja läinud, siis woib inni-

menne rõmus olla, sest neist saawad paiga mehhed.

Millal se noor emma hakkab munnema?

Wiendamal ehk kuendamal päwal, ning kui se tunnukse mitte ollewad, siis on emma ärra ja siis peab murretsetud saama, et teine assemel saab.

Miks siis monni pu, kes rammoto on, enneminne heidab, kui teine, kes prisk on?

Se tulleb sest, et need kes rammoto puus on, näwad, et nendel nälg ja pudo peab ollema, sepärrast nemmad joudwad ärraminna, et nemmad woiwad isse enneste ees murretseda.

Kuida nemmad siis omma tõ teggewad?

Nemmad teggewad keige essitekse tühjad kerjekesed, pärrast kogguwad nemmad wilja kerjekeste sisse; larratse päwa aego, kui wiimne käiminne mõda on, siis kanewad aukukesed kinni, limiwad su lauda ehk praokesed kokko, warjawad ennast tuule wasto, et soja saawad, jätwad ka ennestele wäljakäiduwad auko.

Kuida sünnib perret tehha, ilmasetta et linnud isse peaksid heitma?

Se sünnib mitmel wisil tehha; agga ma tahhan kaks wisid, mis need keiga kõrgemad on, õppetada.

Mis on se esstmenne wiis?

Warsi kewwadel, kui need linnopuud saawad lahti tehtud, siis pannakse üks tühhi pu, kelle pohhi alt on ärrawoetud, teise peale, kus linnud sees on. Kaas tulleb peält ärrawotta ja need puud tullewad nenda ühhendada, et linnud woiwad ühhest wälja teise sisse minna. Need puud peawad agga nenda kinnitud saama, et tuul neid ümber ei aia. Kui nüüd nähha on, et selle pu sees, mis peäl on, wahha, messi ja poiad on, siis nemmad saawad teine teisest ärralahhutud. Pohhi pannakse alla ja teisele kaant peäle. On üks emma paigale, siis se antakse selle noorele, ja nenda on ta üks walmis linno pu.

Mis on se teine wiis?

Lauritse päwa aego ehk mis parrem on kaks näddalt enne larratse, saab üks wanna pu pitkale mahha pantud; teine pu saab selle su

peäle, mis maas on nenda seätud, et su su wasto tulleb. Seks on agga tarwis, et wanna pu öhtul enne sedda saab kinni mattetud, nenda et mitte üks lind ei saa wälja. Teisel homikul saab ta ommast kohhast ärratõstetud ja tühhi pu pannakse nenda peäle, kui ma ollen maenitsend. Nüüd kopputakse wanna pu peäle senni, et linnud selle tühja sisse lähtwad ning et kui arwatakse, et emma ka seel on, siis se uus pu woetakse ärra ja pannakse senna, kus se wanna seisnud, siis need teised ladduwad ka keik senna peäle, Kellel se tarkus on, et ta moistab emma kinni wotta, se wõtko hiljokeste emma näppo wahhele kinni ja pango tedda selle sisse, mis tühhi on. Kui agga emma ärra on, et ta hukka läinud, siis antakse temmale need kerjekessed, kus poiad sees on, kül nemmad isse sis auduwad ennesele emma wälja. Se kasso on wägga suur. Sel assemel, et se wanna pu olleks piddand ärratappetud saama, sest et need kerjekessed wägga täis lestadega on, siis nemmad ei woiwad ennam poiad tehha, sel assemel saab ta nüüd ueks puuks. Temmal on nüüd aega kül, et ta woib ennesele wahha ja met murretseda, ning et se wahha nüüd ueks on saanud, siis teeb ta ka poiad, ning tullewa kasta sees heidab ta wisisiste perred.

Kui

Kui linnud on paigale pantud, mis nemmad siis teggewad?

Nemmad teggewad keige sui läbbi tööd; isseärranis walmistawad nemmad kewwadel wahha sest et siis soja on, siis nemmad higgistawad sedda nenda wälja, kui ma ollen nimmetand.

Millal walmistawad nemmad met?

Ni pea kui need kerjekesed on tehtud ja toidust leida on, hakkawad nemmad sisse kandma.

Millal kandwad nemmad perredele toidust sisse?

Siis kui sa nääd, et nemmad püksi koormaga käiwad, siis on se üks märk seks, et poiad walmis on. Sest se, mis nende sårede ümber on, se ei olle messi waid se on se toidus mis poisadele wiakse.

Kuida need linnud tunnukse, mis heast soust on?

Se nähhakse sest, kui nemmad saggedaste ja kohhe lendwad wälja; kui nende tiwad terwed on ja kui nemmad heästi koormatud taggasi tullewad.

Kuida peab se pu ollema, mis ostetakse, et ta peab wasto piddama?

Pu isse peab terwe ja puhhas ollema; wahha peab sees ka lükumatta ollema ja siis peab ta raskusse pärrast ka arwatud saama.

Eks ei olle muud üks tegi tähhele panna, kui linnud ostetakse?

Innimesed on wägga ebba usklikkud, ja sepärrast on se suggused leida, kes wodrad asjad armastawad, mis ei sünnib tehha, sest se läbbi rikkuwad nemmad isse ommad puud. Se keige seljem assi on, et innimenne omma tö teeb ja heästi tähhele panneb, et keik wiisi pärrast sünnib, küllab jummal siis önnistab, et keik korda lähheb.

Kes hakkab linnud piddama, mitto puud peab temma ostma?

Üks pu tahhab mitte aitada; parrem on, kellel rammo on, et ta ennam ostab, agga arro peab ikka ollema.

Kes linnovu on ostnud, kuida ning millal peab temma sedda paigale pannema?

Kui ei olle kaugel se koht, kuhho ta wiakse, siis on se keige parras nou, et kaks innimesed tal-

tallowad tedda ärra; kui agga se koht kaugel on, siis peab ta kewwadel hiljokeste regge peäle pantud ja nenda ärratootud saama. Talwe aial tahhab se mitte sündida, sest linnud saawad ommast unnest ülles ärratud; lähtwad laiale ja külm lemmatab neid ära.

On se ka tarwis, et linnud saawad talli sel aial sötud?

Jah on. Seäl kus üks hulk linnopuud on, juhtub se kül, et monningad rammoto on. monningad ei olle joudnud ni paljo sisse kandma, et neil olleks kül ollewad; monningad on kiddund ja teised ei olle ilma pärrast saanud töödd tehha. Kui ei olle üks kange külm, siis nemmad sowad wägga paljo tallisel aial. Sepärrast on se wägga tarwis, et järrele waadetakse, et nemmad ögel aial saawad omma toidust, ja et nemmad nälga pärrast ei saa ärrarammastud.

Kuida tunnukse, et neil pudo on?

Se tunnukse raskusse pärrast ja kui sest tahha mitte ennam tunda, siis saab pisokesse wiggelega katsutud, kui paljo seal sees on. Kui pisokesed wahha tükkid mahha pillutud

on, siis on se wissiste üks märk seks, et nälg käes on.

Mis siis toidusseks antakse?

Kui mee wilokad wahhaga hopis tükkis on, siis sünnib se anda, sest messi, mis keetud ehk wälja tilkutud on, tahhab mitte nendele heaks olla, sepärrast et ennamiste weewli hais neid tappab, misga se ärratehtud on. Kes õige perremees on, se peab siis nisuggusse mee wilokad ennesele hoidma, et ta kewwadel woib ommad linnud sellega toita. Kui agga ei olle, siis peab ta hädda pärrast teist met wõtma. Agga se antakse mitte nenda selge, kui ta on, waid se pannakse sel wisil, et üks ossa wet ja kolm ossa met saawad üllessullatud. Toidus saab pissoke pu kausiga pakkutud, agga pu tükkid ehk õlge pannakse sisse, selle pärrast, et linnud upputawad mitte ärra.

Kui linnud agga nenda nõddrad on, et nemmad ei saa ennam toidusse kallale, mis siis tehha?

Siis saab se pu ümber pörtud; nattuke soja met lindude peale heidetud ja nenda ehk päike wasto ehk tuppa pantud, siis nem-

mad

mad hakkawad warsi ellama ja toiduſt wasto wotma.

Mitto korda peawad nemmad päwas sõdetud saama?

Kaks kord päwas, homikul ja õhtul.

Mis agga siis tehha, kui ei olle met?

Saksad ehk kellel rammo on, wõtko sukkrid lasko sedda üllessullatada ja andko nenda omma lindudele. Agga kellel se rammo ei olle, se wotko meski ja keetko sedda senni kunni ta paksuks jääb, ja lasko sedda ärraselleta, siis ta sünnib ette anda.

Kolmas Peatük,

Neist messilasstest, mis teiste jure wargusse peäle käiwad ja saawad wõddajaks nimmetud.

Mis messilassed need on?

Need on õiged messilassed ja mitte üks teine suggu, kui paljo inimessi arwawad. Nemmad saawad nisuggusseks ehk laiskusse pärrast, et ta ei olle järrele waatnud, ning et nemmad nälga pärrast peawad warrastama.

Kust neid tunnakse?

Neid tunnukse karwast ärra, sest nemmad on õige prunid ja jämmedad, mis sest tulleb, et nemmad wägga paljo met on sõnud. Ning kui nemmad tahtwad pu sisse lenda, siis nemmad ei ial lendwad su auko kohhe sisse, waid ikka küljest, mis keikide wargade wiis on.

Kuidas perremees isse nisuggused saab?

Kui ta panneb mitte tähhele, kas keikidel toidust on; kui temma sest meest ärrapillub, mis temma puude seest wälja wottab; kui puud

ilma

ilma emmata on, ja kui puud wägga täis aukudega on, et nemmad ei saa waenlaste wasto piddada.

Kuſt se teáda on, eks need wargad ommad ehk woórad on?

Perremees peab tähhele pannema, eks temma ommad linnud lendwad mitte omma puuſt wälja teiſe ſisſe. Kui ta ſedda nääb, ſiis waadago ta järrele kas ſe nälga ehk mu asja pärraſt ſünnib. On ſe nälga pärraſt ſündind, ſiis andko ta ſellele, kellel tarwis on, toiduſt. Kui agga teine teádmatta aſſi on, ſiis peab ſe pu, mis peále need wargad käiwad, árratõstetud ning hopis árrawõtud ſaama, et need wargad ei leidwad ſedda pu. Kui perremees nääb, et ta ommad ei tee ſedda mitte, ſiis on need woórad linnud, ja kui ta tahhab abbi ſaada, ſiis tõstko ta omma pu árra ja pango úks teine tühhi pu jälle aſſemel, ſiis temma woib keik árrapúda.

Eks ei olle muud waenlaſſed, kes linnudel pahhanduſt teggewad?

Neid on paljo. Kúlm tühhane; rähn; warblane; konnad; kárnaſed konnad; ſiſſalik;

lik; waablassed; hiirid; kassid; ömblikud; sippelkassed ning weel teised muud.

Kuidas saawad need linnud nende waenlaste eest hoitud?

Perremees peab järrele waatma ja hoidma. Linnud saawad püssiga mahhalastud; hiirid ärrapütud, ja sisalikkud ning konnad jäwad muidogi ärra, kui keik rohhi saab pude ümber ärralükkatud. Sippelkaste pessa peab ärrapillutud saama, ning puud saawad alla törwaga ärrawoitud, siis need sippelkassed hakkawad keik kinni.

Ots.

Öppetus.

kuida

Ma-rahwas peab ommad ellaiad hoidma, et nemmad ei saa tõbbiseks,

ning

kui ellaiad tõbbiseks on saanud, kuida abbi peab saama.

§. 1.

Mis ühhe perremehhe kohhus on, tähhele panna, kui temma ellaiad ei olle weel többiseb, waid alles terwed.

Kes öige perremees on, se murretseb ikka kuida temma ellaiad woikſid terwed olla. Seſt igga ma-mehhe keige ſurem warrandus on ellaiad. On temma neiſt lahti, ſiis ei olle ennam lootus, et ta woiks pu-maa piddaia olla. Kuſt peab temma woid ja piima ſaama, mis tallo poia igga päwne toidus on? — Misga peab temma ommad põllud ſönniko alla piddama? Keigeſt ſeſt on nähha, et tallopoeg wägga waene mees on, kui temmal ep olle ellaiad, ning ſelle ſees woib temma omma keige ſurem tarkuſt ülles näitada, kui temma murretseb, et temma neiſt ilma ei jääb. Seks on nüüd tarwis, et temma teab, kuſt ſe tulleb, et ellaiad többiseks ſaawad. Jsse ärranis on üks wägga ſuur poud, kui ka üks wihmane aeg seks ſü.

Sepärrast on igga ühhe õige perremehhe kohhus tähhele panna:

1, Et temmal üks hea kaew on, mis sees ikka wessi seisab. Seśt se on üks asśi, kui kuiw aeg on, ja kaeud kuiwawad ärra, mis läbbi suur õnnetus sünnib. Ellaiad, isse ärranis hobbosed peawad suil saggedaste jodetud saama, seśt kui nemmad mitmede päwade sees ei olle märga saanud, siis nemmad otsiwad keikśuggusśed sandid wee-aukud ülles, ja lakkuwad sedda wirtso enneśe sisse; ehk nemmad saawad ka kahhe ehk kolme päwa pärrast head wet, siis nemmad soowad sedda nenda äkkiste enneśe sisse, et nende kops ja maks seśt hakkab mäddanema. Ellaiad kiddawad ja hobbosed surrewad õigete äkkiselt. Innimesśed immetlewad sedda, agga nemmad ei mõtle se peäle, et willetsus ei hüa tulles, agga ta hüab minnes. — Waatke järrele, kui üks ellaia on surnud, eks temma sisśikond ei olle ärramäddand? Jah on hopis ärramäddand; seb se wigga on, et ta ei olle iggal ja õigel aial joua saanud. Murretsege siis enneśele head kaeud ja andke ellaiattele kolm kord päwas joua, siis ma ollen julge se peäle et se õnnetus arrolisśem peab sündima;

2, Et

2, Et ellaiad süggisel ei saawad homikul aial wägga warra wälja aetud, ja öhtul ei jäwad ka wägga kaua wälja; sepärrast, et siis üks nisuggune uddo mahhalangeb, mis wägga pahha on, ja nimmetakse: kuiwa walkuks. Kui nüüd ellaiad sedda rohtoga sisse sõwad, siis nemmad kidduwad ja nende kops ning maks mäddaneb ärra. Seks on nüüd wägga hea, kui se tunnukse, et neile antakse nende sõmenaegaga monni peo täis hannepersed, (Maas lieben l. Bellis) te-lehhed (Wegerich, l. Plantago) ning maksa rohhud (Leberkraut l. Hepatica) kui se on heinaga seggatud, siis ellaiad sedda sõwad lõpmatta.

§. 2.

Perre mehhe õigus järrele waatada, et Ellaiad wisi pärrast saawad sõretud.

Ei olle se koggone hea, et ellaiad keige sui läbbi se sugguse karja ma peäl käiwad, mis wessine on. Sest rohhi saab sest happuks, mis ei olle terwe, waid ellaiatte werri saab se läbbi rikkutud. Sellepärrast peab perremees ikka murretsema, et temma ellaiad arroma peäl omma toidust otsiwad. Heim ja põhkud, mis tatwe antakse, peab ka kuiw ollema ja mitte mäddand, ehk mis suil on hopis mustaks jänud.

§. 3.

Ellaiatte joomisseſt.

Suil, kui ellaiad rohto ſöwad, ſiis ei olle tarwis, et nemmad ſaawad ni saggedaste joodetud kui talliſel aial. Rohhi on muidogi jubba märg ja ſe tahhab mitte ni rohkeste kastetud ſada, kui hein ning ölg. Seſt on ſe ka nähha, et ellaiad ei joowad nenda ahneste janno pärraſt ſuil, kui talliſel aial, ſeſt ſiis on wägga palla ilm ning nemmad jowad jahhutamisſe pärraſt. Sepärraſt on ſe tarwis, et perremees ſedda tähhele panneb: on ſeäl ümberkoudo, kus ellaiatte karja ma on, rohkeste weſſi, ſiis ei olle murre, ſeſt ellaiad jowad ſiis omma meele pärraſt. Kui agga karjama kuiw on, ſiis peab perremees ikka omma künnaſe wet piddama, et ellaiad tulles ehk minnes woiwad joua. Talwe aial on ſe agga wägga tarwis, et ellaiad kolm kord päwas ſaawad joodetud, ſeſt et nemmad woiwad omma janno ärrakuſtutada. Se on üks aſſi, mis meite maale arroliſte ſaab tähhele pantud. Innimeſed arwawad, kui agga ellaiad kaks kord päwas ſaawad joodetud, ſiis on kül. Kül monningad on, kes mitte ennam, kui üks kord päwas jootwad, ſeſt nemmad ütlewad: mis ellaiad ſe külmaga peawad jooma? Se ei olle muud agga ühtegit, kui rummalus ja laiskus.

§. 4.

§. 4.

Seſuggusſed asjad mis ſündiwad enne prukida, et ellaiad ei saa tõbbiseks.

Need ſinnatſed asjad on mitmeſuggusſed. Ma tahhan ſiis niſuggusſed ülles panna, mis ei olle kallid ja mis ilma ſure waewatta woiwad ſündida;

1, Sünnib kaks kord aastas soond ehk aadrit laskma. Kui mitte kaks kord ommeti üks kord, ja se keige parras aeg on kewwadine aeg.

2, On se wägga hea, kui kallade soled, (olgo misſuggusſed kallad on) pannakſe mãddanema. Kui need mãddand on, siis saab sellega sarwede wahhele ja loua-pärrade alla woitud, seſt kaswab nüüd suur muhko, kui se on katkilãimud, siis jooseb selle seest haisew mãdda, mis järrele ellaia õigete priskeks jääb.

3, Kewwadel antakse ellaiattel üks lusſik tãis tõrwa, solaga seggatud, sisse.

§. 5.

Mis perremees peab tähhele pannema, kui kuulda on, et temma naabri ellaiad jubba tõbbised on.

Need asjad on ka mitmeſuggusſed, sepärraſt peab õige maiapiddaia neid keik läbbi katſuma,

ſuma, ſenni kui ta abbi leiab. Se keige parras asſi on agga:

1, Et perremees hoiab ommad weikſed, et nemmad ei ſaa nende ellaiattega, mis tõbbiſed on, koggone mitte kokko; Innimesſed issе peawad ennast hoidma, et nemad ei ſaa ſenna, kus tõbbiſed ellaiad on, ſeſt ſe läbbi rikkuwad nemmad ommad ka ärra; koerad, kaſſid, kitſed ja lambad woiwad ka ſedda õnnetus wäljalautada, kui nemmad on niſugguste ellaiattega ſeggaſeks käinud, ſeſt et nende karwade ja willa ſees ſe kihwti on kinni hakkand, ja pärraſt jälle ſelle ſeeſt wäljahingab. Nendaſammoti on ſe ka üks ſant asſi, kui ſeält, kus tõbbiſed ellaiad on, heina ja õlge touekſe.

2, Kui ſe woib ſündida, ja kellel ſe rammo on, ſe piddago ommad ellaiad koddo, et nemmad ommade lautade ſeeſt ei ſaa wälja.

3, Kes ſedda woib mitte tehha, ſe hoidko ommad ellaiad, et nemmad teiſtega ei ſaa kokko, ja aiago neid mitte ſiis wälja, kui paks uddo touſeb, ja raske wihma ſaddab.

4, Ellaiatte laut peab heäſti puhtaks petud ſaama, ja ſiis igga pääw kaddako marjadega, ſikkude ſarwede kui ka hobboſe kabjadega ſuitſetud ſaama, agga nenda kaſſinaste, et tulleſt ei ſaa kahjo.

5. On

5, On se ka hea, et nende kaela ümber, nartsaka sisse, pannakse nattuke juda sitta ning küüslauka.

6, Kellel joudo on wewlit osta, se andko üks waiak lusik täis agga ellaiattel sisse, ning keige wähhem peab se üks kord näddalas ollema.

§. 6.

Mis weel tähhele panna on, kui ellaiatte többi liigub.

Siis lähheb wägga tarwis, et

1, Keik külla koerad, mis lahti kaksipiddi jookswad, saawad mahhalastud. Jo igga üks öige perremees siis omma koera kinni peab=

2, Peawad keik surnud ellaiad heästi süggawaste mahhamaetud saama. Kui se nahhaga hopis tükkis sünnib, siis on parrem, kui mitte, siis peab nahk warsi lubja auko mahha pantud saama.

3, Küllase ei pea ennam, kui üks ainus nülgia ollema, kes ennast peab hoidma, et ta senna lähheb mitte, kus terwed weiksed on.

4, Igga kolmandamal päwal peab weikste ninna törwaga woitud saama, ja igga homiko antakse ka üks tük küüslauka sisse.

5, On se üks wägga hea assi kui hooste sonnik saab ellaiatte alla wäljalautud. Se läbbi on monni perremees ommad weiksed terweks hoidnud.

§. 7.

Kui weiksed jubba többised, mis siis tähhele panna on.

Et ellaia többine on, tunnukse sest; kui ta werriseb; ta lasseb pea kui ka körwad mahha rüppada; ei tahhab ta ögete süa; ei melletseb ta ennam, waid temma sarwed, su ja ninna jäwad külmaks. Kui se nüüd keik tunda on, siis on tarwis:

1, Et se ellaia, mis többine on, warsi ükspäinis pannakse. Sest jääb ta teiste jures seisma, siis ei olle ühtegit lootust, et ta parremaks saaks, waid kartus jääb weel peälegi, et teised ka haigeks jäwad, ja wiimaks keik surrewad.

2, Peab murretsetud saama, et need haiged ellaiad ei saa teistega mitte kokko, egga sömisse egga jünna kallal, sest nende hing rikkub keik.

3, Ei pea ka weiksed wälja-aetud saama, issearranis siis, kui uddune ilm on.

4, Weikſed, mis terwed on, ei pea paljo ſõtud ſaama ja nende jomenaeg peab leige ollema, mis ſees pannakſe monni peotäis nisſokliid ja nattuke ſalpetrid ehk pisſirohto.

5, Need terwed ellaiad peawad ka warſi, hobboſe ehk lammaste lautas pantud ſaama. Seſt ſe ſõnnik, mis ſeäl on, on wägga hea, et tõbbi ei ſaa woimuſt, nenda kui ma ollen jubba ütlend.

6, Kui ellaia, mis tõbbine on, on ükspäinis pantud, ſiis peab ka ſe hoidia koggone mitte ſenna minnema, kus terwed ellaiad on, ja kui ſe woib ſündida, ſiis peab temma ka mitte nende innimestega ümber käima, kes need terwed ellaiad hoidwad ning ſõtwad.

7, Se hone ehk maia, kus ſees need tõbbiſed ellaiad ſaawad pantud, peab nenda ehhitud ſaama, et ta külla jureſt ja te äreſt kaugel ärra on, nenda et ükſki ellaia ehk innimenne ſenna ei ſaa. Seks on nüüd tarwis ka, et hoidia omma toidus nenda wasto wottab, et ta teiste innimestega ei ſaa kokko, ja ſeks on ſe hea kui üks willutud koht on, kus teine mahha panneb ja teine pärraſt jälle wasto wottab.

§. 8.

Keige parras rohhi, mis peab sisse antud saama, et ellaiad ei saa tobbiseks.

Kui ellaiad alles terwed on, ja tobbi liigub, siis peab nende aadrit lastud saama ja sest rohhust sisse andma, mis ma praego tahhan nimmetada: Woetakse 2 ℔ salpetrid, 1 ¼ ℔ hirwe-sarwe, mis ärrapölletud on, ja ¼ ℔ kamhwrid, mis keik saab peniks toukatud, ja pärkast igga ellaia peäl üks loet iggal öhtul wünädikaga sisse antud. Se on se keigeparras rohhi, mis sünnib sisse anda.

§. 9.

Teised rohhud, mis saksad ehk rikkad mehhed woiwad prukida.

Ehk need rohhud, mis ma praego tahhan ülles-panna, peawad wägga head ollema, siis keik tallo poiad ei woi neid prukida, sepärrast, et keikidel ei olle se rammo sedda osta. Ma kirjotan neid selle pärrast ülles, et need, kellel lust ja rahha on, woiwad sedda prukida. Et agga ma-keelel neid ei woi nimmetada, siis on nemmad saksa keele peäle ülles pantud. Siin nemmad on:

¼ nael venetianischen Mithridat.
= = Wermuths-Knöpfe.

¼ nael

½ nael Raute.
= = Christwurz.
= = Baldrian.
= = Angelica.
= = Loorbeeren.
= = Kupferwasser.
= = Ganzen Schwefel.
= = Wiedertodt.
= = Bilsenkörner.
= = Weisen Senf,
= = Dille.
= = Fenchel.
= = Assa foetida.
= = Kampfer.
= = Myrrhen.
= = Weyrauch.

Keik needsinnatsed asjad saawad penikse taukatud, sure potti sisse pantud ja pärrast ½ toop kalla-soolwessi peäle wallatud, misga nemmad saawad heästi ümberliigutud. Pot saab siis kinni pantud ja jääb 6 tundi seisma. Wiimaks pannakse 1 ½ toopi tõrwa sisse, mis järrele nemmad saawad jälle heästi liigutud ja pargale pantud senni kui tarwis on prukida. Sest rohhust sünnib kewwade ja süggisel üks kord homikul anda. Mis täis kassund ellaja on, se saab üks noa-otsa täis lewwa peäle woitud, mis järrele ellaja kaks tundi peab sömatta ollema.

Need

Need wähhemad ellaiad saawad ka nattukse wähhem. Kui agga többi liigub, siis igga näddal üks kord sisse antakse.

§. 10.

Need asjad, mis ellaiad terweks teggewad, kui nemmad jubba többised on.

Sedda teab igga üks, kui ellaia többine on, et temma suust ja ninnast paks illa wäljajooseb, seks on nüüd wägga tarwis, et woetakse wilne narts, mis salpetri ja ädika sisse pistetakse, ja sellega saab ellaia su kaks kord päwas heästi puhtaks pühketud. Se tulleb agga tähhele panna, et narts nenda pannakse ärra, et ükski ellaia ei saa mitte kallale.

§. 11.

Keik se tulleb tähhele panna, enne kui middagid sisse antakse.

1, Su peab nenda puhtaks tehtud saama, kui ma ollen nimmetand.

2, Peawad ellaiad selle kallade soledega woitud saama, nenda kui §. 4. kirjotud on.

3, Ellaiatte rinnase tulleb narri panna, mis järrele mädda hakkab jooksma.

4, Keik

4, Keik tõbbised weiksed peawad higgistama. Seks on nüüd tarwis, et rehhe saab sojaks tehtud, agga mitte liiaks. Ellaia peab sisse pantud ja kinnikattetud saama, et ta woib heästi higgistada. Üks mees peab tedda õlle-nuustikaga heästi õruma, siis higgi tulleb enneminne wälja. Peab ka järrele waadetud saama, et külm tuul ei tulle ellaia peäle.

5, Sünnib ellaia kaela ümber, igga homiko, kaks ehk kolm sibbulad panna, mis sedda kihwti enneſe sisse weddawad ja selle-pärrast nenda wälja waatwad, otse kui nemmad ollekſid keedetud ollewad. Sepärrast on se ka hea, et teiste ellaiatte lautas saawad sibbulad ülles potud. Innimesſed peawad agga needsinnatsed heästi süggawalt mahhamatma. Ellaiatte säred hakkawad kül selle pärrast paisuma, agga sest polle süüd, kui igga homiko wärsked sibbulad ümber pannakse, siis paise kaub isse enneſest ärra.

§. 12.

Rohhi, mis sünnib sisse anda.

Keik, mis tännini ellaiatte abbi pärrast on nimmetud, peab wäljas piddiste prukitud saama, ja enne ei sünni ühtegit sisse anda, enne

kui

kui need on wäljas piddi prukitud. Nüüd ma tahhan ka sedda ülles panna, mis tulleb sees piddi prukida.

Keige-essitekse peab ellaiattele nisuggust rohto sisse antud saama, mis järrele nemmad peawad oksendama, ja seks on wägga hea, et sellel, kes jubba haige on, antakse, loet metspippart (Haselwurz l. Asarum oder Nardus silvestris et rustica) soja õllute ja woiga, mis järrele ta peab oksendama ehk passandama.

§. 13.

Rohhi, mis järrele ellaia peab passandama.

Teiseks sünnib ka ellaiattele anda nisuggust rohto, mis järrele ta peab passandama. Et agga se rohhi on kallis, siis tallomees woib enneminne mets pippart prukida, jo temma sedda isse metsas sarra pu alla leiab. Agga segit polest tahhan minna sedda nimmetada; se on, mis saksa keele peäle nimmetakse Rhabarber. Sesinnane rohhi sünnib sisse anda, olgo et ellaia passandab jubba, ehk mitte. Kes sedda tahhab sisse anda se peab wotma 1 loet Rhabarber, 1 loet Salpetrid ja 8 ehk 10 lussikatäid liin-õlli, mis saab ümberliigutud ja sisse antud.

§. 14.

§. 14.

Kui se on sisse antud, ja ellaiad on oksendand ehk passandand, siis sünnib sedda rohto sisse anda, mis ma ollen §. 8. nimmetand. Se on weel se keige parras rohhi, mis ial sünnib anda, mis agga igga pääw peab sündima. Kui jummala tahtminne on, siis peab selle järrele ikka abbi saama. Innimessed peawad agga keik sedda ka tähhele pannema, mis ma ellaiatte tallitsemisse pärrast ollen kirjotand, sest ilma selleta ei olle abbi.

§. 15.

Mis siis tehha, kui tõbbi mõda läinud.

Annaks Jummal, et tõbbi meitele teädmatta jääks, se olleks siis kül hea! Agga kui nisuggune Õnnetus sünnib, siis on ommeteggi tarwis, et innimenne moistab ja teab, mis temma kohhus on tähhele panna, et ta kahjo ei teeb egga isseennesele egga omma liggimestele. Seks on tarwis teäda:

1, Et se, kellel se õnnetus on olnud, et temma ellaiad on surnud, ei ostab warsi teised, waid otab keige wähhemaks pool aasta.

2, Põhk ja hein sünnib põllale ärra põlletada, et teised ellaiad sest ei saawad ühtegit.

3. Need

3. Need ellaiad, mis terweks on jänud, peawad ka õigusse pärrast pool aasta koddo jäma. Kui se ep sünnib mitte, siis nemmad peawad nenda hoitud saama, et nemmad koggone senna ei saa, kus teised ellaiad käinud.

4, Need lautad, kus sees need ellaiad többiseks saanud, peawad ikka lahti seisma, et tuul woib läbbi käia.

5, Lautad peawad heästi suitsetud saama, ja keik sõnnik peab mullaga hopis tükkis wälja weddatud saama.

6, Lautade seinad peawad lubja ehk souega ärrawoitud saama.

7, Wannad künnad, kus seest ellaiad on jooнud, peawad ärrasadetud ja ued jälle murretsetud saama.

8, Keik sõnnik peab põllale ärra põlletud saama. Kui agga wägga paljo on, siis sünnib ta kül wäljaweddada, agga ellaiad ei pea senna saama; ei peab põld ka mitte siis härjadega, waid hoostega küntud saama.

§. 16.

Sest kopso-többest.

Se on üks többi, mis keikis paikas leida on, ja mis nenda sommoti raske aitada kui inimeste

nimeste kuiw tõbbi, seſt ellaiatte siſſikond, kops ja maks on ärramäddand, ning selle pärraſt on se üks tõbbar assi neid aitada.

§. 17.

Kuſt se tulleb, et Ellaiatte kops ärramäddaneb.

Se ſünnib isse ärranis seſt, kui:

1, Sant karjama on, mis wägga wessine.

2, Kui ellaiad need õmblikude wõrkud, mis rohho peäl nähha on, enneſe siſſe sõwad.

3, Kui uddune ilm on, mis pärraſt ellaiad peawad lusſik täis tõrwa solaga seggatud siſſe saama.

4, Kui ellaiad ei saa õigel aial joua, ehk kui liig soe on, ning ellaiad sedda külma wet enneſe siſſe lakkuwad wägga ahnaste.

§. 18.

Abbi selle eest.

Kui ellaiatte kops ja siſſekond on ärramäddand, siis ei olle kül abbi ennam leida. Sedda agga woib innimenne keelda, et tõbbi ei saa woimuſt. Se on: temma peab ommad ellaiad heäſti hoidma, et nemmad ei saa siis wäg-

ga warra wälja aetud, kui kaste ja õmblikudewõrkud maas on, waid essitekse siis, kui tuul jubba ülle käinud; Jsse ärranis on se üks asi, mis peab wägga heästi meeles petud saama, et ellaiad saawad saggedaste joua. Sest keik õnnetus tulleb ennamiste se läbbi, et innimesed ei kandwad hoolt, kas need ellaiad suil saawad joodetud ehk mitte. Kui nüüd üks nisuggune waene ellaia sure pallawaga teisel ehk kolmandamal päwal märga leiab, siis joob temma nenda ahneste sest külmast weest, et temma kops ja raswa, mis wägga soe on, sest külmaks saab. Sest sündiwad pisfokessed paised ja nenda mäddaneb wiimaks keik ärra. Kui agga õige perremees ommad ellaiad hoiab, et nemmad nisugguste asjade läbbi kahjo ei saa, mis minna ollen nimmetand, siis ollen ma julge se peäle, et ükski ellaia ei saa tõbbiseks, ning nenda ei olle ka tarwis murretseda, kuida abbi peab saama.

§. 19.

Kui sisfikond ja kops ei olle hopis ärramäddand, siis sünnib aitada. Kui agga keik mäddand, siis — jubba läks! — Kes siis tahhab abbi saada, se peab wotma: monningad peotäid tillid seemnetega hopis tükkis, üks peo täis soola, mis keik peab tõrwa sisse pantud

tud ja ümberliigutud saama. Homikul ja õhtul saab üks lussikatäis iggal Weikſel antud, mis järrele ta peab üks tund sömatta ollema.

§. 20.

Nöggesed sündiwad keige sui läbbi koggu-da, ja talliſel aial ellaiattele anda. Kui lehm on pöegnud, siis sünnib sulpiga temmale anda, seſt selle pärraſt annab lehm rohkeste piima. Kui nöggesed saawad koggutud, siis peab sed-da tähhele pantud saama, et nemmad enne öitsmisse aega saawad leikatud; seſt muido on usside ja ömblikude wörkud nende peäle, mis ellaiattele sureks kahjuks sünnib.

Ots.